HERCZEG FERENC
A FOGYÓ HOLD

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.T. KIADÁSA

BUDAPEST

I.

A föld is megrendül,
Sok fül hírrel csendül:
Ha trombitát fujatok.
Gabriel Princeps Transsylvaniae.

Esti szürkületben a doboló bástyán bőszülten dübörögni kezdett a nagy rézüst, a főkapu boltja alatt a bosnyákok Allah nevét ordították, a porkoláb pedig ünnepélyesen hozta a másfélfontos kulcsot, hogy bezárja a vastüskékkel spékelt tölgyfakaput.

Az utolsó pillanatban még bekéredzett a koppányi várba egy kódorgó hodsa, aki piros rojtokkal ékes csacsiján loholt a hosszú töltésen. Bebocsátást nyert, mert ismerték, a mókás Idrisz hodsa volt, akit magyarok és törökök Igric néven emlegettek.

A porkoláb ingerkedve tomporán csapta a bikacsökkel, az ujoncok elkezdtek kukorékolni és röfögni, azonban a hodsa ma nem volt mókás kedvében, ő csak szaladt a nagyságos úr elé és jelentette, hogy ma hajnalban váratlanul Budán termett a janicsárok főagája. Mert Igric hodsa volt a bég úr ő nagyságának budai hírhordója.

A főjanicsár egyenesen Sztambulból jön. Úgy hírlik, meg akarja vizsgálni a tuladunai végházakat.

Seregdeákot hozott magával, hogy rovásra vegyen minden sövénykarót és minden zabostarisznyát. De kinzó mestert is hozott, mert fermánja van a hatalmas császártól, hogy tetszése szerint jutalmazza és büntesse az embereket.

Szóval: Sztambulban megint egyszer elhatározták, hogy rendet kell csinálni a birodalomban.

- Nono, láttunk már karón varjut! - mondta a bég úr ő nagysága.

De a szája széle kicsit elfehéredett.
Mert a főaga mégis rettenetes hatalmú ember. Olyan
hatalmas, hogy mikor a császár ellovagol
a janicsárok sorfala előtt, akkor a főaga piros szőnyegen
ül az első dandár előtt.

*

A dolog annyiban van, hogy valahányszor egy
arnauta széltoló vagy egy fanarióta pribék
fölkapaszkodik a sztambuli uborkafára, tüstént rendet
akar teremteni az oszmán birodalomban
és a rendcsinálást mindenik Budán kezdené. Mert a
sztambuliak megesküsznek rá, és ezt senki
ki nem veri a kemény fejükből, hogy a magyar
vilajetek kádszámra okádnák az aranyat,
hacsak az odavaló urak jobban megszorítanák a prést.
Aki a fényes portáról Budára jön, az persze nem kezdi
mindjárt a pénzen, hanem előbb a basa
és bég urak részegeskedésével példálódzik és a
régi oszmán harciasság lanyhulását kéri
számon. Mert, azt mondják, ez a két dolog fogja megásni a
törökség sírját. De az ilyenféle
beszédnek nincsen semmi fundamentuma.
Azért, hogy mi magyarok megisszuk a bort, azért mi
igazhívő muszlimok vagyunk. Mert nem
bűnös szándékkal, hanem kényszerűségből isszuk,
hiszen tudnivaló dolog, hogy a magyar
vilajetekben a sok mocsár miatt igen vastag a
levegő és a háromnapos hideglelést csak az

kerülheti el, aki rászánja magát a borivásra. Holmi
sorbettel, mézes fittyfenével nem lehet élni
ilyen veszedelmes országban.
Ami azonban az oszmán vitézséget illeti, azt jobb lesz
nem hánytorgatni. A sztambuli urak
persze még mindig Mohácsnál tartanak. A mohácsi
dicsőséges csata után valóban olyan puha
volt Magyarország, mint a kása, föl lehetett volna
kanalazni az egészet Bécsig és a lengyel
gyepüig, de akkoriban ezt elmulasztották és most már
megkéstek vele.
Azóta elmúlt vagy két emberöltő és hogy, hogy nem, a

magyarság megint megkeményedett és
aki belekap, annak kitörik a foga. Vagy nem tudnák talán az urak, hogy Magyarországon ma
minden omladék zsiványtanya kiostromlásához százezer katona kell?
A dicsőséges Szolimán császár nem akarta ezt elhinni és a nagy szive meg is szakadt
bánatában, mikor gyönyörű seregei nyomorultul ott pusztultak a vérszopó Zrinyi békanyálas
árkaiban.
Hiszen Drégely-Palánknál is győztünk, de erről inkább ne beszéljünk, mert lesülne a pofánk-
ról a bőr.
És mi volt Egerben? Achmed vezér és Ali basa tenger népe nem tudott elbánni a szemér-
metlen Dobó maréknyi martalóccsapatával. Mink éppen Budán voltunk, mikor a megvert
janicsárok visszajöttek Eger alól, első furiájukban kifosztották a budai zsidóboltokat, annyira
szégyelték, hogy őket, a győzhetetlen oszmán hadsereg virágját, asszonyok verték le az egri
sövényekről.
Én azt mondom: ha a hatalmas császárnak nincs tízszer százezer felesleges katonája, akkor
ugyan hozzá se kezdjünk Maradék-Magyarország meghódításához, mert ma már úgy állunk,
hogy a határon túl egyik végház a másikat éri, csupa sátánfészek, ahol a pokol kiéhezett
söpredéke tanyázik, azok egy pohár ecetes vinkóért meg egy darab rohadt posztóért - egyéb
zsoldot ugyan nem fizet nekik a bécsi király! - minden éjjel nyeregben ülnek és hordószámra
ontják a vért.
Erőhatalommal itt már nem lehet semmire se menni, hanem okosan meg kell várni, míg
magától beérik a termés. Mert biztosan be fog érni. A magyarok előbb-utóbb csak észretérnek,
belátják, hogy az ég nagy jót tett velük, midőn a hatalmas császárt rendelte törvényes urokul,
és akkor önként meghódol az egész ország.
Hiszen a parasztság ellen ma se lehet kifogásunk, az a jámbor nép a török császárhoz szit és
hallani sem akar holmi magyar királyságról. Az uri rend azonban fölötte elvadult, egy idő óta
valami hősies bolondság szállotta meg, azóta nagyra

vannak a magyar voltukkal, csak
rabláson és gyilkoláson jár az eszük és azt hiszik, nincs is derekabb dolog a csillagok alatt,
mint ha egy széllel bélelt lantpengető énekbe szedi az ember nevét...
...Ilyen gondolatok bugyborékoltak a koppányi bég úr agyában, midőn a kapubástya futóbabos
szakállszárítója alatt csendesen iszogatta a dörgicseit, amellyel a háromnapos hideglelés ellen
szokott védekezni.
Ő nagysága igen kövér uri ember volt. Bár az apja ura Ázsiából jött, magát Lippay Farkas
bégnek hívták.
Lippa egykilenced része néki apai jussa volt és Magyarországon az a szokás, hogy az urak a
birtokukról nevezik magukat.

*

3

Reggelre megjött a janicsár.
Olyan félelmetes, vad külsejű vitéz volt, hogy Igric hodsa csacsija, amely a várárokban
legelészett, megbokrosodott tőle és ijedtében
körülröfölte az egész várat.
Vagy harmadfél singes óriás volt, a többi ember a vállaiig sem ért. Hatalmas bajusza volt,
mintha hollót nyelt volna és az orralikán át
lógatná ki a fekete két szárnyát. A tekintete
kegyetlen volt, mint az oroszláné és senki sem mert vele farkasszemet nézni.
A bég és a földesurak hajlongva fogadták a főkapu alatt. Rosszul tették és a főaga indulatosan
föl is kapta a fejét.
- Ki mondta nektek, hogy én ma ideérkezem?
- Egy jámbor hodsa hozta a kedves hírt, - hebegte a kövér bég.
- Ez az ország teli van kémekkel!
A janicsár oroszlánszeme körbe cikázott, aztán megakadt Igric hodsán, aki mosolyogva és
kissé sápadtan bókolt feléje.
- Te voltál? Ötven botot a talpadra, - ez a kéretlen fullajtár fizetsége!
Egy cigányképű vénasszony röpdösött körülöttük, egész

falka maszatos gyerekkel - a hodsa édesanyja és kis testvérei - a csatlósok elzavarták a sivalkodó hadat és kiadták a hodsának, ami neki kijárt.
A főaga először is a mecsetbe vonult, ott arcraborult és olyan buzgón tisztelte az Istent, hogy szinte már sok is volt egy janicsártól.
- Ez nagyvezér akar lenni! - gondolta magában Lippay bég.
Azután sorra járták a bástyákat, a szuszékokat és hombárokat, a janicsár mindenütt elől, mennydörögve és tüzet hányva.
Még a bástyatömlöcbe is le kellett szállaniok, hátha ott is akadna valami megtorolni való visszaélés. A tömlöcben néhány magyar rab ásítozott, némelyik friss sebkötést viselt.
- Honnan kerültek a hitetlen kutyák? - kérdezte a janicsár. - Hiszen nálatok most béke van?
- Nálunk soha sincs béke. A háborús és a békés állapot közt csak annyi a különbség, hogy háborúban ágyuval törik a palánkot, békében pedig hágólétrával másszák meg. Arra igen ügyelnek, hogy ágyut ne süssenek el béke idejében, de a kardjukat meg a kopjájukat ugyan soha sem pihentetik.
- Vonasd karóba az ebeket, akkor majd elmegyen kedvük a hitszegéstől!
A bég úr a szakállát simogatta.
- Bajos volna, odaát is vannak feles számmal török rabok és az embernyúzáshoz a magyarok is jól értenek.
A kövér bég most már sejtette, hogy ki fia a vendége. Ez még afféle skipetár vad tulok, akinek piros posztó minden keresztény. Azt hiszi, megbocsáthatatlan hanyagság tőle, ha egy nap nem kólint fejbe egy-két ebhitűt.
Koppány vára persze nem volt kőház, hanem csak magyar módon tapasztott sövényvár, két sor tölgyfapalánk, közbül vert vályogfal.
- Egy rendes kőbástyát nem láttam még ezen a vidéken - mordult föl a janicsár.

- A palánk olcsóbb - magyarázta Lippay bég. - Annyiba kerül csak, mint a fa ára; ráhajtjuk a

jobbágyságot és az megépíti. Míg dolgoznak, naponta két tál étel és egy pint bor jár minden embernek...

A pint bornál vészesen megvillant az aga oroszlánszeme, - a bég tehát sietve hozzátette:

- Próbáltuk már bor nélkül is, de akkor rosszul sikerült a vár. A vályogvetők tudnak valami titkos huncutságot, attól első télen szétfagy a fal.

A janicsár a kardja tokjával megdöfött egy óriás gerendát és ekkor - óh, csodák csodája! - a rézhüvely félarasznyira beleszaladt a tölgyfába.

- Hiszen ez elrothadt! - kiáltotta diadalmas haraggal.

- Az egész vár igen rothadt már, - hagyta rá nyugodtan Lippay bég, - nem csuda, negyven évvel ezelőtt épült.

- Akkor ez már nem is erősség!

- Erősség, mert az ágyúzást jobban állja, mint a hatalmas császár akármelyik sziklavára. A vályogfal úgy bekapja a golyóbist, mint a kutya a legyet. Mi nem is félünk ostromló had-seregektől, csak az éjjeli gyújtogatóktól. Mert ha valami kóborló zsivány tüzet vet a sövénybe, akkor benn égünk, mint az egerek a szalmaasztagban. Azért nyári szárazság idején, ha szeles éjszaka van, a legénység reggelig künn hasal a palánk tetején, vizesrocskával és fecskendővel a keze ügyében. Ha beáll az őszi esőzés, akkor már könnyebb a katonai szolgálat.

- És mért nem cseréltteted ki legalább a rohadt gerendákat? - kérdezte szigorúan a főaga.

- Nincs hozzávaló tölgyfám. Kértem már Tótországból, de máig se küldték még. Most alkudozásban vagyok a veszprémi (a bég így mondta: böszpörémi) magyarokkal, nemsokára talán vágathatok a Bakonyban.

- Mi az? A magyarok fát adnak neked a várépítéshez? - hitetlenkedett a janicsár úr.

- Pénzért hogyne adnának? - válaszolt a bég, aki ezt igen rendjében való dolognak találta.

Ebéd után kimentek a Balatonra, a janicsár látni akarta az őrházakat. Nádasok közt lovagoltak, fullasztó melegben, millió vérszomjas szunyoggal viaskodva. Végül valami fura alkotmány-hoz értek: magas falábakon álló duc volt.

- Ez egy góré - magyarázta Lippay bég.

A janicsár fölmászott, de a négy ember helyett, akinek ott őrködnie kellett volna, csak kettőt
talált, az is asszonyember volt. Az egyik a gyerekét szoptatta, a másik font.
- Ti mit csináltok itt? - rivallt rájuk az aga.
- Őrségen vagyunk, kérem szépen.
- A férjeiket helyettesítik - magyarázta a bég.
A férjek halászni voltak. Összeálltak a tihanyi magyarokkal és közös erővel elrekeszelték a
boglári berket. A góréból lehet is őket látni, libasorban apró meztelen emberek gázolnak a
vízben, az innensők a miéink, azok túl meg a magyarok.
A janicsár abban reménykedett, hogy most hazugságon érte a kövér béget.
- Te azt mondtad nekem, hogy itt nem tartják a békét. Pedig azok ott ugyancsak békésen
vannak együtt.
Lippay ő nagysága azonban megmagyarázta a dolgot.

5

- A mezei munka - mezei munkának nevezik itt a verekedést - csak tavasszal és ősszel folyik.
Nyáron nem lehet, mert akkor az emberek aratni mennek és az nekik mindennél fontosabb. De
a sok szunyog és légy miatt sem lehet.
A góréban egy kis tarack pompázott.
- Meg kell adni a lármajelt, - parancsolta a janicsár, - látni akarom, meddig tart, míg a halászó
gazemberek hazacihelődnek!
A tarackot azonban nem lehetett elsütni, egy vidám madárcsalád fészkelt a torkában.
Ezzel aztán végleg kitört a járomszeg!
- A te törökjeid nem muszlimok, a te katonáid nem férfiak, a te várad vályogól, te magad
pedig nem vagy bég! - mordult föl a főaga.
- Hogy mi vagyok én és mik az én jámbor embereim, azt csak a nagy Isten tudja! - sóhajtott
fel megadással Lippay bég.
De most már sejtette, az ő szép uraságának befellegzett.

*

Másnap reggel tova vonult a veszedelem. A janicsár a pécsieket és a szigetváriakat ment

nyomorgatni.
- Visszajövök! - mondta fenyegetően, midőn nyeregbe ült a konak ajtajában.
Előtte lófarkot és fehér zászlót vittek, mögötte rangjához illően négy vezetéklovat hoztak, azután tíz trombitás jött, aki teli pofával fújta a janicsárok riadóját, őket a Budáról jött szpáhik lovaskísérete követte. A menetet a főaga inasai és deákja rekesztették be. Sereghajtó az oláh hóhér volt.
Mikor a menet kivonult a főkapun, szegény Igric hodsa éppen ott ült az árok szélén és a pirosra dagadt talpát áztatta. Két szelid darumadár állott mellette és komoly érdeklődéssel nézte, mit művel.
A fiatalok meglátták a hodsát és suletlenségeket kiáltottak feléje:
- Urak a hodsák! Fölöstökömre: medve talpa céklalével... - Szép magyar viselet a piros csizma! - Hej, piros a rózsám orcája! - Nagyságod nyers ürühússal szokott rákászni? - A hodsa átgázolt a Veres-tengeren...
A seregdeák megállította a szürkéjét és enyhe feddés hangján mondotta:
- Azért olyan piros, mert mogyorófával méltóztattad keféltetni. Próbáld meg nyirfával, attól visszafehéredik!
A hodsa ekkor föltekintett és kemény hangon mondta:
- Az ötven botot én visszaverem a főagán. - Jézus engem úgy segéljen!
A bolondos hodsa a Jézust emlegette! Ezen a fura dolgon a deák és az inasok ugy elkezdtek röhögni, hogy majd lefordultak a lovukról.
Csak a hóhér nem nevetett, ő épp olyan komoran és kevélyen tekintett bele a kék nyári égbe, mint amott elől a főjanicsár.

II.

Óh kék égen járó fénlő csillagoddal,
Édes magyar vérem, mely gyászra fordultál!
Gróf Zerényi keserves haláláról való ének.

Ezek után minden igazhitű, sőt minden ebhitű ember is természetesnek fogja találni, hogy a
bég úr őnagysága még aznap csapra verette borospincéjének féltett kincsét, a hatvanhármas
badacsonyit. Mindig valami kiváló alkalomra tartogatta, de most már attól félt, ha holnapig
vár vele, akkor más valaki issza meg.
Magában azonban nem tudott inni, azért fölrendelte a bástyabörtönből két uri rabját, Molnár
Pált és Boráros Miskát.
A pölöskei kastélyból való ifjú huszárvajdák voltak, inkább suhancok még, mint férfiak.
Tavaly, egy zivataros éjszakán általjöttek a Balatonon, hogy a bég úr lovai iránt érdek-
lődjenek, de rajtavesztettek.
Igen derekasan védték a bőrüket, különösen Molnár Pált volt nehéz elnyomni.
Ennek a fiúnak, bár alig volt több husz évesnél, hire volt a végeken, mert tavaly télen
bajvívásban fejüket vette az endrédi és a marcali agáknak. Őnagysága ezért jeles vitézként
becsülte és 3000 forintban szabta meg a sarcát.
A másik, Boráros Miska, deákból lett vitézzé. A törökök jobban féltek a tollától, mint a
szablyájától, mert téli pihenőkor csufolódó leveleket szokott nékik irogatni. Jól tudott törökül
és mivel az ilyen rabot szivesen vásárolja a konstancinápolyi magyar kancellária: a bég úr az ő
sarcát is háromezer forintra verte föl. A fiuk nevettek akkoriban: ki az ördög fog az ő árva
fejükért ennyi tenger pénzt adni? Az atyafiságuk koldusszegény, gazdag patrónusuk sohasem
volt, a bécsi király pedig, ha kérő levelet küldenek neki, a leghíresebb kapitányai rabváltására
sem ad többet nyolc-tiz forintnál.
Legföljebb abban lehetne reménykedni, hogy a végházbeli kenyeres pajtásoknak kedvez a
szerencse és elkapdosnak valami főtörököt, akivel aztán kicserélhetnék a két fiut; de a
pölöskeieknek mostanában hátat mutatott Fortuna asszony, ölni ugyan elég szépen öltek a
törökben, de rabot egész esztendőben alig szereztek.
A bég úr nagyon sajnálta az ifjakat.
- Nem kár, hogy szép napjaitok börtönben rohadnak?
Maga biztatta őket, írjanak kérő leveleket a püspököknek

és a magyar főuraknak. Jól meg kell
nyomni a tollat, írni kell a kegyetlen kinokról, miket a pogány rabságban szenvednek, hátha
mégis megesik rajtuk az urak szive. De bizony a levelekre sehonnan sem jött válasz.
- Pogányok a ti véreitek, hogy nem gondolnak veletek! - mérgelődött a bég.
Ma aztán ujat gondolt ki ő nagysága.
- Molnár Palkó, én téged hitre haza bocsájtalak. Ha Miska deák kezességet vállal érted, akkor
negyven napra elmehetsz, talán mégis össze tudod koldulni a sarcot.
- Megpróbálhatom, - vélte Molnár.

- És mivel legyek kezes? - kérdezte Boráros.
- A harminckét fogaddal, fiam - szólt nyájasan a bég.
Ez azt jelenti: ha Molnár Palkó nem jelentkezik a határnapra, akkor a bég úr kiszedeti Boráros
Miska fogait. Ennek ez a rendje.
- Vállalom a kezességet! - szólt nevetve az ifjú, miközben kimutatta mind a harminckét
hófehér, erős fogát.

*

A nagyságos bég egy korsó badacsonyit köszöntött Palkóra.
- Igyál fiam, ez a bor lehűti a veséket. Ki fia is vagy te tulajdonképpen?
- Apámuram nemes molnármester volt Vázsonyban.
- Vázsony valamikor a kegyetlen Kinizsi Pál kastélya volt.
Ekkor beleszólt Boráros Miska:
- Ugy tartják, a vázsonyi nemes molnárok Kinizsi vérei.
- Hogyan lehetne az? - csudálkozott a bég. - Hiszen Kinizsinek, hál' Istennek, nem maradtak
gyerekei?
- A kastélyban nem, - magyarázta Miska - de a malomban igenis maradtak. Az ének mondja:
ha Kinizsi elunta magát a gőgös Benigna mellett, akkor lement a malomba, a világszép
molnárnéhoz.
A bég figyelmesen nézte Molnár Palkó arcát.
- Maradt valami örökséged Kinizsi ükapád után?

- Csak ennyi - szólt Palkó és a tenyerével lenyult az asztal alá és a husz embernek való hatalmas tölgyfabutort tálastul, kannástul, gyertyástul könnyedén fölemelte a levegőbe.

(A bégné asszonyom keresztény leány volt és mivel nem akart a földről enni, magyar asztalokkal és székekkel rakta meg a koppányi palotát.)

A nevezetes az volt, hogy az ifjuból nem lehetett kinézni ezt a bivalyerőt, mert karcsú, sugártermetű, inkább kissé leányképű legény volt.

- Különös dolog ez - elmélkedett a bég. - A Kinizsi vére a malomból került ki és visszatért megint a malomba. A vázsonyi nagy tölgyfa elkorhadt és a fattyuhajtásai ott tengődnek a vár tövében.

- Nem ilyen az egész magyarság sorsa? - kérdezte Boráros Miska.

A badacsonyitól lassankint kitüzesedett a szoba levegője. Palkót hallgataggá tette az ital, annál hangosabb lett a másik kettő.

- Szép ország volna Magyarország, - kiáltotta a bég, - csak Nádasdyak meg Batthyányak ne volnának benne!

- Mi baja nagyságodnak az urakkal?

- Nádasdy Ferkó, a sátán hadnagya, akit fekete bégnek szoktak nevezni, a mult héten fölégette a hámori kastélyomat és levágta hetven jó emberemet. Az átkozott Batthyány ugyanakkor elhajtotta a gulyámat. Egy bojtárgyereket se hagyott belőle! Bár a Forgáchok és a Pálffyak se jobbak, csakhogy ők nem engem, hanem inkább a kegyelmes basát nyomorgatják...

A két Pálffy, a komáromi meg a palotai, majd minden éjjel ott száguldoznak Buda alatt és amit künn érnek, azt elkapdossák, vagy kardélre hányják.

- És Zrinyi uram?

- Az ecetes gyomrú Zrinyi Györgyről ne beszéljünk, mert még a badacsonyi is megsava-nyodik, ha rá gondolok. De hát való az, hogy nemes urak ilyen haramiamesterségen élnek?

Boráros Miska kajánul röhögött.

- Ha magyar királyunk volna Budán, akkor az urak nem

száguldoznának künn esőben, szél-
vészben, hanem a meleg palotájukban ülnének. Mert a magyar király a pánt, mely együtt tartja
a nemességet. De a nagyságos török urak darabokra törték a királyságot, az elszabadult
szilánkok most szanaszét röpdösnek és olykor fejbe kólintanak valakit.
- Legyen eszed, Boráros Miska! Nem volna jobb néktek is, ha békésen meg tudnánk egyezni?
Hanem Boráros Miskának nem volt esze: már nagyon részeg volt.
- Amig miénk volt az uraság az országban, addig a békét óhajtottuk és nagyságtok a háborut.
Most a nagyságos török urak igen békések lettek és mink kiáltjuk a háborut.
- Mit értek vele, hogy a némettel szövetkeztek? A törökben több az emberség, mint a
németben!
Boráros a két öklével verte az asztalt.
- A némettel és az ördöggel és mindenkivel kell szövetkeznünk nagyságtok ellen! Mert mi
addig élünk, amig harcban vagyunk a hódítóval és akkor halunk meg, ha megbékülünk vele.
- Hát komolyan hiszed, hogy mi valaha is odaadjuk nektek Budát?
- Hiszem az Istent és hiszem, lesz olyan idő, mikor a magyar ifjuság csak a krónikából tudja
meg, hogy Buda valaha török volt!
Ő nagysága Boráros Miska hóbortos jövendőmondásától úgy elkezdett hahotázni, hogy szinte
rengett belé a ház.
- Nevessen nagyságod, - szólt a deák, - nevessen, de ha jó orra van nagyságodnak, akkor meg
kell érezze a magyar kikelet szagát. Ma még hó és jég borítja az országot, de a levegőnek már
tavaszi szaga van.
A bég úr, hogy ne kelljen hallgatnia Miska fecsegését, felhozatta a trombitásokat - éppen tizenketten voltak - a deák háta mögé állította őket és úgy muzsikáltatott magának.
Boráros azonban túlordította a trombitákat, mondván:
- A magyar kikeletnek vérszaga van!
Ő nagysága úgy találta, hogy a muzsikának nincs kellő magja és felhordatta a bástyáról a nagy
rézdobokat is.

A harcias zenétől vitézi kedve támadt Lippay uramnak. Ledobta dolmányát, kövér, fehér karján felgyűrte az ingét és birkózni akart Molnár Palkóval, akit most már csak Kinizsi Palkónak nevezett.
Palkó azonban nem állott kötélnek, attól félt, ha földre fekteti ő nagyságát, akkor vízbe esik a szabadsága. Mert ő a hidegfejű magyarok közé tartozott.
A bég aztán egyszerre csak kizavarta a muzsikusokat.

- Fiaim, - kérdezte a két rabtól, - tudtok-e hallgatni? Mert akkor én most olyat mutatok nektek, amit a hetedik öregapátok se látott. Beviszlek a háremembe!
Tisztességes török ember ilyet a világ teremtése óta sem tett még. Úgy látszik azonban a bor ördöge végleg megzavarta ő nagysága elméjét. Most fog csak kisülni, milyen bölcs ember volt Mohamed próféta, hogy eltiltotta híveit a részegeskedéstől!
Hosszu, homályos folyosón tapogatták magukat végig. A két ifjú legénynek erősen kalapált a szíve... Mit fognak látni? Jószagú selyemfészket, pókháló köntösbe öltöztetett georgiai nőket, vérforraló táncban ringó ifjú testeket...
Az ajtó megnyílt előttük.
Fehérfalu szobába léptek. A bubos kemence mellett imazsámoly, a falon nagy feszület... Öt-hat magyar cselédleány ül apró zsámolyokon, mindegyiknek kezében guzsaly és orsó... A karosszékben idősebb, szigorú képü asszonyság, magyar főkötővel a tisztes fején... Könyv van a kezében, abból olvas a leányoknak, kenetes, kissé éneklő hangon. A könyv a magyar lutheránusok evangéliuma...
A bég felesége magyar volt, a kölesdi Farkasok közül való leány, aki lakodalma napján irást kapott az urától, amelyben az egynejüségre kötelezte magát.
Ujabban sok prédikátor fordult meg a koppányi konakban, és a bégné, aki tüzes lutherána volt, maga is nagy buzgósággal oktatta udvari leányait az uj tanitásra.

- Ez az én háremem! - mondta röhögve a bég.
A nagyasszony pedig letette könyvét, fölállott és mérgesen kiáltotta:
- Most már elég volt a részegeskedésből, most már menjen aludni ti kegyelmetek!
És az urak aludni mentek. A bég a szőnyeges hálószobába, az ifjú vitézek a bástyatömlöcbe.

*

A nagy ivás után másnap este kibocsátották Molnár Palkót a palánkból. Éjjel kelt útra, mert
Szent Iván hónapjában tüzes szekéren immár megjött a kánikula.
A bég úr kovácsa előbb még bilincset vert a bokájára. A rabságban nem hordott vasat, de a
hitre kibocsátott vitéznek ez alkalmas viselet, már csak azért is, mert könyörületre indítja a jó
emberek szívét és mert jó védelem a szabad hajdúk és egyéb utonállók ellenében. Végbeli
törvény, amit magyarok és törökök is tartanak, hogy a sarc után járó rabot senki se nyomor-
gassa.
De a bég úr maga vitézi kezével kolduló levelet is írt Molnárnak, nehogy bárki is össze-
tévessze azokkal a mihaszna kéregetőkkel, akik, bár sohasem voltak török rabságban, minden
igazság nélkül talpig vasban járnak és ott siránkoznak minden templom küszöbén.
A vár külső korlátjánál a rab összetalálkozott Igric hodsával. A hodsa éppen elbúcsúzkodott
édesanyjától és szerelmetes testvérkéitől és a csacsijára készült ülni.
- Hová mégy, Molnár vajda? - kérdezte Igric.
- A pölöskei pajtásaimhoz igyekszem. Sarc után járok. Hát te?
- Én a szentgyörgyi vásárra mennék, ott találkozásom van egynéhány komáromi vitéz barátommal.
Hogy a hodsának jóbarátjai vannak a komáromi törökölők között, az ugyan kész nevetség
volt.

- Szentgyörgyig együtt utazhatunk, - inditványozta a hodsa, - bátran lépést tarthatsz Janicsárral, ő szereti a nyugodalmas utazást.
(Tegnap óta Janicsár lett a szamár neve.)
- Nem bánom, - hagyta rá Palkó.
A rab hamar kitapasztalta, hogy Igric úgy ismeri a járást a mocsarak közt, akár a nádi róka.
Piros hajnalig nem is volt senkivel találkozásuk.
Bajuk csak a tenger sok szunyoggal volt. A nádszálakat vörös prém ülte körül, ha megHorzsolta a csacsi, akkor lehámlott a prém és sok ezer szunyoggá változott, amely örvendező zümmögéssel csapott neki az utasoknak.
Napfölkeltekor lepihentek egy topolyfa alá. A hodsa sózott halat, egy tucat keményre főtt tojást és karnyi hosszú hurkát vőn ki a tarisznyájából.
- Egyél vajda, - mondta. - A hurkában vagdalt borjúmáj van.
De bíz az disznóhurka volt.
Azután megkínálta vendégét a nagy fapalackjából.
Muskotálybor volt benne.
- A ragyogóját, de jó bort isznak a szent hodsák! - tört ki a rabból a csudálkozás.
- Engem a főtisztelendő seik ül iszlám fölmentett a vízivás alól, - mondta hideg nyugalommal Igric.
- Holnapra is kellene hagyni az elemózsiából, - vélekedett az óvatos katona.
A hodsa azonban kétfelé szegte a nagy hurkát.
- Ne legyen gondod a holnapra, oh kisded hitű gyaur, mert amig igaz muszlimok közt járunk, addig mi bőségben fogunk élni.
A huszár nem is okoskodott többet és ketten az utolsó morzsáig és az utolsó csöppig megettek és megittak mindent, ami a tarisznyában és a palackban volt.
Miután lelkiismeretesen elvégezték, elaludtak a fa árnyékában.

*

A végbeli embernek éber az álma. Valami fura nesz riasztotta föl a rabot: messziről kellemetes hangzavar hallatszott, édes cincogás és csipogás, zagyva kelepelés és gyöngyöző kacagás.

Palkó megbökte a pajtását, aki nyitott szájjal horkolt mellette. Hallod ezt, szent ember?
Vigyázva megindultak a hang irányában. Ólálkodva, villogó szemmel kúsztak a nádasban,
mint a vadászó farkaspár.
Most meglapultak a gyöpös tisztás szélén...
Százéves nagy nyárfák árnyékában hangos és
tarka tábor volt együtt. Negyvenen, ötvenen lehettek, csupa fiatal fehérnép, ember egy sem
volt köztük.
Formás, mosolygó képű leányok voltak, de úgy kicifrázták, fölpántlikázták magukat, mintha
nem is asszonyemberek, hanem pogány bálványképek volnának.
Ki virító színű selyemköntösben járt, ki koronának formált fényes pártát viselt, de volt köztük
olyan is, akinek szabadon lengett a hajsörénye és minden ruhája a virágosra kivarrt inge volt.

Néhányan a tűz körül térdepeltek és sütőnyársat forgattak, a legtöbben azonban a fák alatt
kifeszített tarka árnyékvető ponyvák alatt heverésztek és hegedűt pengettek vagy csörgődobot
verdestek, egypáran pedig dalolva összekapaszkodtak és bolondos táncot jártak.
Volt egy hadnagyuk is, vöröshajú, szilaj szép némber, az parancsolgatott a többinek.
- Pajkos lyányok! - kiáltotta örvendezve a hodsa.
És azzal szétterjesztette a karját, mint a gyermek, mikor a bárányt űzi és szaladt a nyárfák alá,
átnyalábolta a leányok hadnagyát és már vitte is táncolni.
A nők ugyan nem voltak ijedősek és jókedvű sipitozással köszöntötték a szent embert. Az
pedig egészen megfeledkezett róla, hogy a janicsár mogyorófával keféltette a talpát és úgy
rúgta a gyöpöt, hogy a két papucsa a füle körül röpdösött.
Pokoli hőség lett, de azért nem hagyta volna abba a táncot, ha az egyik leány egy barna-pirosra
sült birkacombbal nem pofozgatja gyengén az arcát, attól megjött az éhsége és leült velük
ebédelni.

A pajkos leányok Kecskemétről jöttek, ahonnan a polgárság jóerkölcseit féltő elüljáróság kitiltotta őket. Mivel mindenütt tovább zavarták őket, mint a vetésre járó tarka madársereget, tehát táncolva átvonultak a Duna-Tisza közén, énekelve átkeltek a nagy folyóvizen és most ők is a szentgyörgyi sokadalomba igyekeztek.
Boruk, húsuk volt még bőven és szívesen vendégelték a két ifjú embert, akik közül egyik azért tetszett nekik, mert igen vidám volt, másik pedig azért, mert nagyon komoly volt.
Az Igric vaskos mókáin a könnyezésig kacagtak és örömükben fölvirágozták a hodsát is, meg a szamarát is.
Midőn Molnár Palkó mélyen zengő orgonahangján eldalolta nekik Balassa Bálint úr egyik bús virágénekét, áhitatos csendben hallgatták. Sokuknak könnyes lett a szemük és nem egy volt köztük, hej, nem egy, aki a lelkét is odaadta volna a szép rab huszárért.
Akkoriban minden magyar leánynak, akár jámbor, akár pajkos volt, a végbeli vitézekért dobogott a szíve. És ez a szilaj leányfalka is a széttört magyarság egyik elszabadultan kóválygó törmeléke volt.
Napestig tartott a mulatozás. Ekkor a leányok hadnagya csendet parancsolt és az éren túl kanyargó utat kezdte vigyázni.
A távoli jegenyefák mögött aranyfényű porfelhő gomolygott a lehanyatló nap felé; a felhőből szakadatlan búgás és mormolás hallatszott, mintha a medréből szabadult Duna árja közeledné́k.
- Jönnek a kecskeméti tőzsérek! - kiáltja a leányok hadnagya. - Most vége a mulatságnak, gondoljatok a holnapra!
Az utasok a csacsijukkal sietve a nádasba vették magukat; a kecskemétiekkel jobb lesz nem találkozniok. A leányok különben sem törődtek már velük, hanem csapatosan leszaladtak az ér partjára.
A bömbölés félelmetesen megdagadt, a porfelhőből megszámlálhatatlan ökörcsordák hömpölyögtek elő. Lehetett vagy öt-hatezer állat. Kopjaszarvú, fehérszőrű, acélinú, haragos szemű

pusztai barmok. A hófúvásban telelnek, könnyüszerrel átal ússzák a széles Dunát és ha
kiéhezett farkascsorda támad rájuk, azt vérszomjas dühükben kásává tapossák.

12

Az állatoknál csak a hajtóik vadabbak. Ezek a rézbőrü, tülökhangú legények, akiknek
pillantása vasvilla, beszédje jégverés, szilaj erővel fékezik meg az öreg bikát is.
A csorda előtt lovagol a marhakereskedő tőzsérek híres csapatja. Az ő feleségeik tiltatták ki
Kecskemétről a pajkos leányokat. A nagy jólét lerítt ábrázatjukról; híres böjttörők, nagy
boromisszák valamennyien. Ha mulatozásba kapnak, egy hétig abba nem hagyják. Tehetik, a
tüszőjüket majd kirepeszti a sok aranyforint; az országban ma jóformán csak nékik van
pénzük.
Mindegyikük hátához hosszúcsövű puska van szíjazva; a derekán súlyos szablya függ. Elég
gyakran megesik, hogy fegyverrel kell
megvédelmezniök aranyukat és barmukat, hol török haramiák, hol magyar szabad hajdúk, hol német
rablólovagok ellen. Mert a tőzsérek elviszik
csordáikat Németországba is, Ágostáig, Norimbergáig.
A leányok kendőiket lengették és ingerkedve táncoltak az ér partján, a kecskemétiek pedig
vidám kurjongatásokkal köszöntötték őket.
És menten parancsot adtak embereiknek, hogy éjjeli tanyát kell verni.
A rab huszár és a hodsa azonban csöndesen folytatták útjokat a fehér holdsarló gyér fényében.

13

III.

Ha ünékik jó kedvvel nem adsz ennik,
...nincsen mit tennik,
Hanem el kell erővel tőled vennik.

Küküllei Névtelen.

Reggel meglátták a nagy tó vakitóan gyöngyfényü vizét és ekkor már csupa pompázó gyümöl-
csös közt jártak.
A muszlimok hires kertészek és aki barackfát ültet vagy nemes körtét ojt, az Istennek tetsző
dolgot művel.
A hodsa átkötötte süvegét zöld kendővel és azt híresztelte magáról, hogy ő mekkai szent
zarándok. Nálánál nagyobb lókötő nem viselte még a hodsák tiszteletreméltó köntösét. Csuda
sületlenségeket beszélt a jámbor kertészeknek és egész kosárra való elemózsiát koldult össze.
Igaz azonban, hogy aszalt gyümölcsnél egyéb nem igen találkozott a kosárban.
Most egyszerre nagyon sietős lett a dolga és miután egész nap rótták az utat, napszálltakor
Szentgyörgyön voltak.
Vastag porfelhő kavargott a sokadalom fölött, a porból szakadatlan lónyerítés, marhabőgés,
tülkölés, kolompolás, kocsizörgés, muzsikaszó, koldusének és ordítozás zsivaja hallatszott.
A harmincados házon már kitüzték a vörös császári zászlót, annak jeléül, hogy immár szabad
a vásár. Tágas, nagy utcákba, zegzugos közökbe sorakoztak a sátoros s a szekeres kalmárok; a
harmincados házon túl talán húszezer lábasjószág várta a kupeceket.
A kalmárok nagyobbrészt törökök és budai zsidók voltak. A hodsának sok jóbarátja volt a
budaiak közt; sorra járta a szekereiket, kiváncsian nézegette a portékájukat és tudakozódott az
ismerősök után.
Éjjeli kvártélyt egy kövér, vén özvegy asszony házában találtak.
- Ez az én jó édesanyám! - szólt Igric.
Neki ugyan Koppányban is volt édesanyja, de a rab huszár már kitanulta, hogy a társa sokféle
hájjal kent ember és nem kérdezett tőle semmit.
Hajnalban külön-külön elmentek vásárt nézni.
- Ha előbb nem, akkor napszálltakor találkozunk a vörös malomnál.
Sok úr alá való török lovat, skarlát posztót és vitéznek való fegyvert kínálgattak a vásáron.
Molnár Palkó csak elnézte ezeket a kincseket és a szíve megfájdult, hogy az ő ifjú napjai ilyen

haszontalanul telnek. Mások élik a világot, ő meg csak nézi.

Egy-egy vásáros ember, aki a huszár bokájára vert bilincsről megismerte a török rabot, egy pár garaskát csúsztatott a markába: „Jézus nevében - rabváltságra!” - s Molnár Pál megköszönte Jézus nevében.

De csak a szegény emberek adakoztak jókedvvel, a gazdag tőzsérek a levegőt nézték a feje fölött.

14

Egyszerre ismerős arcot pillantott meg a sokadalomban. Túnyi Balázs úr volt, a komáromi hires száraz vajda. Ezer ember közül is meg kellett ismernie, mert a hosszú, vastag bajuszát két fülére csavartan viselte.

Balázs uram lovon ült és kardlappal tessékelte el útjából a népet. Palkó ráköszöntött, de a vajda ügyet sem vetett rá, hanem haragos rikoltással magához parancsolt valakit, aki ugyancsak lóháton törtetett keresztül a sokadalmon.

Molnár Pál azt hitte, a szeme káprázik: magyar huszárság a török vásáron? Mert most hosszú libasorban rugtattak elő a kavargó porból a komáromi lovasok meztelen szablyával a barna öklükben.

A nép iszonyodva rebbent szét a darutollasok elől, a kalmárok pedig a szekérkasba kezdték hányni a portékájukat.

Nagyhirtelen elűlt a vásáros zsivaj, akár a fürdő rucák hápogása, mikor karvaly kóválygog fölöttük, azután itt is, ott is, messziről is, egy-egy keményen pattogó katonahang ugyanazt kiáltotta:

- Kiki maradjon veszteg! Aki megmozdul, azt levágjuk!

Most már tudnivaló volt, mi történik itt: vásárütés, - komáromi vitézek kifosztják a sokadalmat.

A harmincados ház felől néhány lövés puffogott, egy kis bezliacsapat próbált ott védekezni, de a huszárság hamar elnyomta őket.

*

Ezek jól értik a módját!
Körbe fogják az egész sokadalmat, mint nagy vadászaton szokás, azután kifésülik a tömegből és külön terelik a kalmárokat és egy-kettőre megkopasztják őket.
Ha a szepegő török a csontja velejébe dugná is az aranyat: a komáromi onnan is kivájná.
Vagy háromszáz szekeret megraknak portékával és rabokkal. Főleg a budai zsidókat fog-dossák össze nagy buzgalommal, mert azok készpénzt érnek, az atyafiak nem hagyják őket tömlöcben penészedni.
Miközben a legények dolgoztak, a seregvezérük nyeregből szállott egy rác konyhás sátra előtt.
Bús szemű, barnaképű, szép, vékony ember volt; arany nyakbavető láncot és arannyal varrott szederjes dolmányt viselt.
A fiatalok bámész tisztelettel nézték a vitézt, akinek hírével holnap már hangos lesz a Dunántúl és Molnár Palkó is nézte. A szeme egyszerre fölragyogott, a szívét boldog mámor árasztotta el: hiszen ez ő, a végbeliek bálványa, minden pogányok ostora, a híres, a nevezetes, aki bátor, mint a vadkan, vérengző, mint a farkas és ravasz, mint a vén róka! Ez ő, a tüzes harcidalok és édes virágénekek halhatatlan lantosa, Balassa Bálint, a magyarok legnagyobb poétája!
Balassa úr eddigelé az egri végházban vitézkedett, de a vásárütésben való tudományának oly nagy volt a híre, hogy a komáromiak őt hívták meg seregvezérnek, midőn Szentgyörgy ellen indultak.
Ő értett hozzá, hogyan kell lóvá tenni a furfangos törököt. Hamis kémjelentésekkel elhitette velük, hogy a csákvári végházukat készül meglepni és miközben a törökök lóhalálában oda vágtattak, Balassa uram észrevétlenül lelopta seregét a Balatonhoz. Nappal a nádasokban

lapult meg, éjnek idején ismeretlen utakon száguldozott; a török megérezte, hogy farkas jár az

aklában, de szemtől-szembe csak akkor kaphatta, mikor már megvolt a baj.
A komáromi főemberek most körülülték a rác lacikonyhás kecskelábu asztalát és olyan mohón
falatoztak, mintha napok óta nem ettek volna. A vásárosok tisztes távolból bámulták őket.
Balassa uram szúrós tekintete egyszerre megakadt Molnár Palkó szálas alakján. Olyan is volt
a rabhuszár kiállása, hogy asszonyok és katonák mindig rajta felejtették a szemüket.
- Te - gyere közelebb! Miféle szerzet vagy?
Jókay vajda felelt meg Palkó helyett:
- Ez ama pölöskei Molnár Pál, aki bajvívásban levágta az endrédi agát.
- Hány esztendős vagy, öcsém? - kérdezte Balassa.
- Huszonkettő leszek István napján.
- Isten éltessen, hiszen a marcali pogánynak is te vetted fejét a Balaton jegén?
- Jól tudja nagyságod.
- Váljék egészségedre ez az ital!
És Balassa úr a maga kezével bort töltött Palkónak.
- Mennyi a sarcod? - kérdezte, miközben szemét a rab vasbéklyóján pihentette.
- Háromezer kemény forintok.
Balassa kivette erszényét.
- Nyolcvan forintom van, annak felét odaadom. A vásári prédából nem adhatok, az nem az
enyém. De egy vég posztót nem sajnálnak tőled a komáromi vitézek!
Valaki egy darab gránátszinü posztót vetett a Palkó vállára, a komáromi főemberek pedig
egymás után megrázták a kezét.
- Most hordd el magad, fiam, nehogy holmi besúgók rossz híredet költsék koppányi gazdád
előtt - szólt Balassa uram.
Mert az is törvény volt a végeken, hogy a hitre kibocsájtott rabnak nem szabad résztvennie
semmiféle vitézi munkában, míg csak az utolsó garasig meg nem fizette a sarcát.
Két muzsikuscigány törleszkedett az urakhoz, az egyik a hegedűjét pengette, a másik énekelt
hozzá.
Balassa uram egyszerre fölkelt, összeütötte a két sarkantyúját és táncolni kezdett. Hadd tudja
meg a koppányi bég, hadd tudja meg a budai basa, Balassa

Bálintnak milyen jókedve volt a
szentgyörgyi vásáron.
Magában járta, a többiek hallgatagon nézték. Annyi
délceg, bús méltóság volt a táncában,
mintha nem is a lacikonyha előtt, hanem valami
ismeretlen, rettenetes istenség oltára előtt táncolna.
És egészben véve ilyesmi is volt a tánc: az elárvult
magyar lélek meghódolása önmaga előtt.
Azután szilajan megharsantak a huszártrombiták. Az urak
talpra ugrottak, a csatlósok szaladva
hozták a hátaslovakat.
Midőn végigléptettek a szétrebbenő nép utcasorán, Balassa
tekintete megint összetalálkozott a
rab huszáréval. Lehajolt a nyeregből, odaszólt neki:
- Segíteném rajtad, ha tudnám hogyan. Módolj ki valamit
és üzenj reám bátran.

16

A lovasok és a szekeresek serege vágtatva
megindult a Kis-Balaton járatlan berkei felé.
Minden szekér elé öt-hat lovat fogtak, egy-kettőt még a
saroglyához kötöztek. Minden kocsis
mellett egy-egy huszár vágtatott; ha sietni kellett,
akkor a huszár a kocsist, a kocsis pedig a
lovakat verte.
A szentgyörgyi vásárütés Szent László király napján
esett, mely az igazhitűeknek Huszein
születésnapja.
Naplementéig most már mindenfelől bezliák és iszpáhiák
fognak Szentgyörgy alá özönleni.
Hajnalhasadásig dühösen kergetni fogják a komáromi
rablót, de akkor majd ki fog tudódni,
hogy a kalauzok vagy tökfilkók, vagy talán
gazemberek, mert hamis nyomra vezették a
hatóságot.
Most már nincs is egyéb hátra, mint körülményes
jelentést küldeni a koppányi bég úr
őnagyságának, aki majd tovább adja a jelentést a budai
basa őméltóságának.
A basa haragos szép levelet fog iratni a bécsi
királynak és a komáromi főkapitánynak.
Leveleiben ki fogja fejteni, hogy a szabad kalmárkodás
minden országok fundámentoma.
A király egyáltalában nem fog válaszolni a basa

levelére, mert mélyen sérti, hogy a budai
magyar iródeákok őt nem cimezik fölséges császárnak,
hanem csak tekintetes és nagyságos
bécsi királynak.
A komáromi főkapitány, Pálffy Miklós uram, rögtön
válaszolni fog az ő jóakaró budai barátja
urának, a válaszában azonban azt fogja mondani,
hogy ő semmit sem tud a szentgyörgyi
állitólagos vásárütésről, mivel ő köztudomás szerint
akkor éppen dinnyeszüreten volt Nádasdy
Ferenc uram őnagyságánál.
Van azután egy dolog, amiről a király is tud, Pálffy is
tud, de amelyről egyikük sem szól: a
komáromi vitézek már nyolc hónapja nem kaptak zsoldot és
hacsak nem akarnak éhen halni,
nem ülhetnek nyugton a palánkjaik között.

IV.

Adjad nagy Úr-Isten vitézi tettekkel
Végházunk kérkedjen sok pogány fejekkel!

Thúry György éneke.

Igric hodsa napszálltakor valóban a vörös malomnál várta
társát.
Valami szekeres parasztot fogott, aki elfuvarozza őket a
magyar gyepüig. Mert most megint
ugy fordult a hodsa dolga, hogy neki sürgősen be kell
mennie Egerszegbe.
A kocsiban Igric nem minden kérkedés nélkül arany-
forintokkal kezdett labdázni. Volt
bátorsága azt mondani, hogy a pénzt Janicsárért kapta,
mert Janicsár boglári szamár és azok
tudvalevőleg a török birodalom legkeresettebb
molnárparipái, - de bizony ennyiből nemcsak
egy boglári csacsi, hanem egy arabus csikó ára is kitelt
volna.
Fapalackjából megitatta a fuvarost, mire az beszédes lett
és elmondta, hogy ő olyan vidékről
való, mely kétfelé hódol. A török is követeli rajtuk az
adót, a magyar is és ha nem fizetnek,
akkor az egyik is, a másik is karóba vonatja az

elüljáróságot.
A dolog tovább is van, mert a török akkor is karóba huzatja őket, ha a magyarnak fizetnek, a magyar pedig hasonlóképpen tesz, ha a töröknek adóznak.
Ezt görögül dilemmának hívják. A paraszt nem tudja, mi a dilemma, de a megoldását ismeri:
ő egyik félnek sem fizet, hanem valahányszor adóexekució jő, minden marhájával a járatlan ingoványok közé menekül.
Szerencsére van Koppányban egy jólelkü patrónájuk, a bég ur magyar felesége, az mindig előre megüzeni nekik, mikor szaladjanak és magyar részen is van egy vigyázójuk. Igy aztán csak megélnek valahogy.
A szekeres később résztvevően kérdezte, hogy fáj-e a hodsa úr lába, mert ő úgy hallotta a vásárban, hogy nagybajszu Túnyi Balázs vajda ötvenet csapatott volna a talpára.
- Hogyne, hogyne! - hagyta rá könnyedén Igric, de a vigyorgásán látszott, hogy megint hamisság van a dologban.
Mivel az igazság előbb-utóbb ki fog sülni, a krónikás már most elmondja az esetet.
Való igaz, hogy Balázs úr ő kegyelme tüzes sárkányként támadt a hodsára, midőn észrevette a sokadalomban. Ebhitü pogánynak, a magyarság megrontójának gyalázta és addig rázta, míg egy összehajtogatott papiros maradt a markában.
Ekkor aztán két huszár betaszigálta Igricet a harmincados házba. Az egyik legény a saját csizmaszárát csapkodta, a hodsa pedig olykor rikoltott hozzá.
A vásárosok igen sajnálták Igricet, míg azt hitték, Túnyi uram a fejét vételi; midőn azonban kitünt, hogy csak botozzák a hodsát, derült megelégedéssel fogadták a hírt.
A papiroson, melyet Igric a vajda úr kezébe lopott, Túnyi uram megtalálta a budai kalmárok névsorát és azt is, kiért mennyi sarcot lehetne követelni. (Úgy is ment később a sarcolás, akár a karikacsapás.)

A figurás botozás pedig arra való volt, hogy a

harmincados ház körül ólálkodó kupecek gyanuba ne keverjék a hodsát, mert a komáromi vajda azt tartotta, holnap is kell a ló.
Ennyiben volt ez a dolog.
A ripacsos csardaknál - csardaknak nevezik ők az őrházat - az utasok lemásztak a szekérről.
Igric még egyszer megitatta a fuvarost és az nagyot húzott, mert ez volt minden fizetsége.
- Nékem itt egy kis ügyem volna, - mondta Palkónak a hodsa, - te csak eridj előre a villámsujtotta fához, ott heveredjél a fűbe.
A fa már magyar földön állott.
A huszár biztosra vette, hogy nem fogja többet látni a cimborát. Nem olyan bolond az, hogy török hodsa létére átmenjen a gyepün. A legkisebb baj, ami érheti, hogy odaát a végbeli legények kicserzik a bőrét.
És szinte sajnálta, hogy el kell tőle szakadnia, mert bár a hodsának annyi becsülete sem volt, mint a hajóhúzó lónak, a rabhuszárral szemben mindig emberségesen viselkedett.
Félóráig heverészett a csonka fa alatt, midőn egy kapucinus barát köszöntötte rá a Dicsér-tesséket.
- Mindörökké! - hagyta rá a huszár. De azután a szemét kezdte törülgetni.
- Nem te vagy az, sátán hodsája?
- Az én nevem Jeromos testvér és nincs közöm semmiféle ebhitű hodsához, - válaszolt komolyan a barát.
Pedig mégis csak ő volt. És szinte ijesztő volt, hogy nemcsak a köntösét, de a járását, a hangját, sőt az ábrázatját is mennyire el tudta változtatni.
A rabhuszár most már tudta, kiféle ez a legény. Egyike azoknak a vén rókával béllett, farkassal prémezett kalauz-kémeknek, akik mindenütt odahaza vannak és pénzért mindenkit kiszolgálnak, a törököt épp úgy, mint a magyart.
Ők minden nyelven beszélnek, minden szokást ismernek, minden úton járatosak és úgy el tudják változtatni képüket, hogy a kenyeres pajtásuk nem ismer rájuk.
Híreket hordanak, várakat kémlelnek, leseket készítenek, titkos leveleket visznek, ma úri

utasokat kalauzolnak, holnap tőzséreket, holnapután rablóseregeket.

Annyi tudománnyal és furfanggal, amennyi az ő mesterségükhöz kell, nagy birodalmakat el lehetne kormányozni; de ők csak annyira vitték, hogy a gyepün innen is, túl is harminc-harminc forintot fizetnek annak, aki lebunkózza az ilyen kalauzt. Tíz forinttal többet, mint a közönséges útonálló fejéért.

*

Éjfél után kettőkor szürkülni kezdett. Az éjszaka már elhallgatott, a reggel még nem szólalt meg és mélységes, szinte félelmetes csönd ült a Sárvíz völgye fölött.

A két utas egyszerre valami rekedt üvöltésfélét hallott - úgy hangzott, mint a dühös káromkodás - és egy óriás, lomha dögkeselyű szaladt előttük az úton, azután hirtelen föllendült a levegőbe.

Egy fej nélküli, meztelen ember feküdt a sásban.

- Közel van már Pölöske! - szólt Palkó büszke mosollyal.

19

Odébb megint két, egy mély árokban pedig egész rakás holttest feküdt.

A huszár hozzáértő pillantást vetett rájuk. Lehetnek már kéthónaposak!

Tágas rétre értek és az egész rakva volt tetemekkel. Talán ezren feküdtek ott vad össze-visszaságban, szörnyen megcsonkítva.

Molnár Palkó arca fölragyogott, boldog lelkesedés dobogtatta meg a szívét. Hej, a vitéz komaság milyen derék munkát végzett!

(A pölöskeiek komámnak szólították egymást és a várnép együtt volt a komaság.)

Igric hodsa - most már Jeromos testvér - elmagyarázta a huszárnak, mi történt itt az ő rabságának idejében. Többen a bég urak közül összefogtak, hogy váratlan rajtaütéssel elpusztítsák a pölöskei mérges kígyó fészkét. A komaság azonban neszét vette a kerekedő veszedelemnek és útközben lest vetett a töröknek.

- Másfél ezren itthagyták a fogukat az átkozott pogányok közül! - fejezte be elbeszélését Jeromos testvér.

Ez két hónappal ezelőtt történt. A pölöskeiek a világért sem engedték volna, hogy valaki eltemesse a török halottakat - csak hadd terjesszék a végház rettenetes hírét!

Az utasok most már maguk előtt látták a várat. A bástyák sörtéi emberfejekkel voltak telitüzdelve; fenn a pirosló égen ezer károgó varju kóválygott: a végház galambjai.

A vár a parti dombháton állott és bizony csak afféle sövénykarós, szegény, lapos vályog-kastély volt.

Ilyen, erődítési rendszert csak olyan nép eszelhetett ki magának, amely mindenét elvesztette a harcon és mindent harccal akar visszanyerni.

Ez a koldusbüszkeség palotája; a halálos gyűlölet fellegvára.

A várból épen kihallatszott a virrasztó vontatott éneke:

Hajnal vagyon, szép piros hajnal, hajnal vagyon!

A kapu megnyílt előttük és megszólalt a nagy seregdob, az egész végház iziben zsongani és nyüzsögni kezdett, mint a megfüstölt méhkas. Félelmetes képü, hatalmas tagu legények rohanták meg Molnár Palkót. Úgy megölelgették, hogy a bordái összelapultak volna, ha gyöngébb lenből szövi az édesanyja.

A kapitány úr ő kegyelme nem volt otthon, harmincad magával kiszáguldott, ő tudja hová és így ifjú Takáts Sándor porkoláb úr fogta kézen és vezette a palotába a rabhuszárt.

A palota: kormos falu nagy pajta, a falait török zászlók és pajzsok ékesítik. Nyitott tűzhelyen hatalmas bográcsokban fő a reggeli. És asztalnál miről beszélgettek volna, ha nem száguldozásról, lesvetésről, prédáról és emberölésről?

Molnár Palkó meggyőződött róla, hogy a vitéz komaság sokat töri eszét az ő kiszabadításán, de nem volt vele szerencséjük. Két ízben is fogtak már török főrabot, akinek sarcával ki lehetett volna váltani a komát, de az egyik pestisbe esett és vele odaveszett a sarc is, a másikat pedig magának követelte a bécsi király.

Még most is szidták egymást, hogy nem kellett volna odaadni, mert a bécsiek pénzen árulják a törököket és nem törődnek a magyar rabokkal.

20

Palkó huszárnak szöget vert a fejébe, hogy Jeromos testvért mindenki ismeri a várban. A komaság, amely egyébként nem volt papos természetü, nagy tisztességgel adózik néki. Takáts uram őkegyelme pedig már kétszer is öntött neki a főemberek borából.
- Honnan ösmeritek ti az én emberemet? - kérdezte.
A porkoláb súgva válaszolt:
- Jeles pap ez nagyon! Ő csalta nekünk lesre a bégeket, mikor Pölöske ellen jöttek.
Kitudódott, hogy az elmult esztendő harcaiban sok jó cimbora elesett.
Sok új ember is ült a hosszu asztal körül és az ifjak kíváncsi tisztelettel nézegették Molnár Pált, akinek irgalmatlan nagy erejét és vitézi voltát sürün emlegették a végházban.
Az ifjak közt voltak egykor híres magyar nemzetségek ivadékai.
Az eleik sárkányrendes vitézek, fényes királyi kapitányok, tudós főbírák voltak. Külhoni fő-iskolákon nevelkedtek, császárokhoz és pápákhoz mentek követségbe, olasz mesterek építette palotákban laktak, könyvesházakat tartottak és faragott kőképekkel ékesítették kertjeiket.
Az utódok már nem ismerik sem Cicero, sem Dante nevét. Koldusszegénységben, gőgösen és elvadultan tanyáznak nyirkos vályogoduikban, förgeteges, hóvizes éjszakákon künn leselked-nek az utakon, füstös romokon ugratnak keresztül és nem tudják, hogy itt valaha a nagyapjuk palotája állott, orruknak édes az ellenség hullájának büze és tudományuk, a becsületük és a szenvedélyük a vérontás.

*

Jeromos testvér éjjelre a Palkó kamrájában feküdt. A huszár mélyen aludt, de a barát szemére nem jött álom. És a sötétségben egyszerre elkezdett

hangos szóval beszélni.
- Hogy fogsz te a török hinárból kimászni, Kinizsi Palkó? Megugranod a rabságból nem lehet,
mert rajta veszt a kezesed és akkor befellegzett a te vitézi hirednek.
- A pölöskei komaság is hiába kapaszkodik, ha egyszer nincs körme. Ha fognak is főtörököt, a
király csak elszedi tőlük.
- Tudod, mi lesz ebből? Ha letelt a negyven napod, visszamégy a koppányi tömlöcbe és
odaadod a bégednek azt a száz forintocskát, ami erszényedben lesz. És ha őnagysága egyszer
felhörpelte a levét, megkivánja a husát is. Hitre megint csak ki fog bocsátani és te apránkint
hordod néki a jót, mint fecske a fiának. Van olyan török úr, akinek húsz-harminc keresztény
rab is koldul az országban.
- Öt-hat év mulva talán kiváltod magadat, ha a gazdád ugyan addig megint följebb nem veri a
sarcodat. Öt-hat év mulva jól megtanulod a koldusmesterséget és elfelejted vitézi voltodat.
Fülig benne ülsz te a török hinárban, Kinizsi Palkó, hát jó dolog ez?
- Bizony nem jó dolog, - morogta a huszár. - Dehát mit tegyek?
- Te a huszár fejeddel soha sem fogsz kieszelni semmit, de nékem papi fejem van, abban úgy
teremnek a finom gondolatok, mint vár árkában a békalencse. Azt mondom, ne vesztegesd
szép idődet ebben a vitézek óljában, hanem gyere velem szaporán Sárvárra.
- Mi dolgod ott?
- Sárváron tart udvart Nádasdy Ferenc uram, a fekete bég és az ő legkedvesebbik vendége
most Balassa Bálint uram. Meg kell fognom ő kegyelmét, mig veszteg ül, mert vándormadár
természete van és holnapra ugy elrepül, hogy Székelyországig vagy Lengyelföldig meg nem
áll. Ajándékot viszek neki, egy vadbivaly bőrét, akkora nagyot, hogy ő kegyelme se látott még
olyant, pedig ő nagy jáger.

- Talán abban a zsákban viszed, amit

Szentgyörgyből hoztál? - kérdezte a rabhuszár, aki valóban hitte, hogy négylábu bölényről, az ország legritkább vadjáról van szó.
- Nem, - röhögte Jeromos, - az én bikám szabadon jár, a bőrét még csak ezután kell lenyuznunk.
- Nehéz ám túljárni a vadbarom eszén, különösen az öregje igen vigyázatos. Én tavaly két hétig feküdtem vadászlesben, még sem tudtam hozzáférkőzni.
- Meg lehet azt fogni, csak két arravaló ember kell hozzá. Egy okos meg egy együgyü ember.
Az egyik legyen olyan okos, hogy el tudja a bikával hitetni: a kopjavasa édes káposzta.
- No, te arravaló legény vagy, Jeromos hodsa!
- Nem dicsekvésképpen mondom, de egynéhány vadtulkot már lóvá tettem életemben. De kell a bivalyfogáshoz egy bolond ember is, egy valaki, akit az édesanyja elfelejtett rá megtanítani, mi a félsz.
- Erre Balassa uram alkalmas ember lehetne.
Molnár most már sejtette, hogy a Jeromos bikája két lábon jár, de többet nem kérdezett, ez nem volt szokása. Ennyit mondott csak:
- Nagyon haragszol te arra a villásra, Jeromos hodsa.
A sötétségben is hallani lehetett, hogyan csikorgatja fogát a szent ember.
- Egyszer belém rugott a bestye és én tizszer is végigjárnám az országot, csak hogy a sövénykerítésen lássam száradni a bőrét! Engem már ilyennek teremtett az Isten!
- De én mért menjek Sárvárra?
- Ki ad a te árva fejedért háromezer forintokat, Molnár Palkó? Templomok küszöbén sohasem lehet összekoldulni ennyi tenger pénzt. Akinek eladó mesze van, az menjen a kőművesekhez és aki katonai tudománnyal kereskedik, az menjen az urakhoz. A Drugethek, a Batthyányak, a Zrinyiek ugy járnak ki-be a fekete bég várában, mint a galambok a ducban. Minden azon fordul az uraknál, hogy milyen kedvükben leled őket. Néha a ménlóért sokallják a garast, máskor a kis csikóért is megadják az aranyat. És lehet valamelyik ur tömlöcében olyan török főrab, akivel tíz Molnár Palkót is kiválthat.

- Olyan is van? - kérdezte a rabhuszár kissé sértődten.
- Van-e? Hát ki vagy te, testvér? Tudod-e, hogy egy részeges bég már megér tizenötezer forintot, egy köszvényes vén basáért pedig a győri emberkereskedő is megadna huszonötezret? Ismerek én olyan nagy törököt is, hogy fölér egy basával, akit megfejeltek egy béggel. Hol vagy te attól?

Molnár megszégyenülten hallgatott. Később azt mondta:
- Holnap menjünk Sárvárra!

De Jeromos testvér már nem hallotta, ő megint horkolt és most már a rabhuszár volt az, akinek szemére nem jött álom.

Reggel kapunyitáskor kimentek a palánkból. A barát most is vitte a zsákját, amit Szentgyörgy óta hordott a hátán.
- Egy kis vásárfiát viszek haza, mert ma éjjel az édesanyám házában hálunk.

A kötni valónak ez már a harmadik édesanyja! - méltatlankodott magában Molnár Pál.

22

V.

Erköltsös állat az, nints benne szelidség,
Szive Tigris módra elfajult kevélység.

Gyöngyösi István.

- Ez aztán jeles vitéz! - kiáltotta a huszár. - A hátán pup, a pofája pedig olyan füstös, mint a cigányé. A süvegén kakastoll, a hasán meg német pléhvért.
- Pupos? - kérdezte Jeromos testvér. - Akkor ez Kolompár, a cigány zsivány. Hogy ezt a mérges pókot még el nem pusztította a vármegye!

Egy meredekpartu domb tetején hasaltak az utasok. Mélyen alattuk nádas hullámzott a szélben, azontúl a kéklő messzeségben megint dombok emelkedtek.

A cigány szürke lován odalenn, a nádas partján ügetett. A dombhátról nézve csak akkorának látszott, mint a mézeskalács-huszár. Kötélen egy riskatehenet rángatott maga után, amely semmiképpen sem óhajtott versenyt szaladni a lóval.

- Biztosan úgy lopta! - vélekedett Palkó.
Jeromos azonban egyszerre talpraugrott, dühösen toporzékolni kezdett és a két öklét rázta.
- Hiszen ez az édesanyám tehénkéje! Vakuljak meg, ha nem a Jelika! Óh, te fekete lótetü, ezért lassu tüzön fognak megpirítani!
Azonnal a tolvajnak ment volna, ha a part nem lett volna olyan magas és a cigány olyan messze.
- Kergetik ám a betyárt! - kiáltotta Pál és majd megpukkadt a nevetéstől.
Jócsontu pejkón egy termetes asszonyság ugratott a cigány sarkában. Széles szablyát tartott a kezében, a főkötője pántlikája pedig haragosan csapkodta a levegőt.
- Talán az édesanyád? - kérdezte Palkó, aki már semmiképpen sem vette komolyan Jeromos családi állapotát.
- Nem az. Nem tudom, kicsoda. Az én édesanyám gyönge asszony, ő nem merne ilyet.
Palkó vidám izgalommal figyelte a kergetődzést.
- Hozzá, hozzá! - rikoltotta harciasan.
Majd Jeromoshoz fordult:
- Fogadjunk, utól fogja érni, mert jobb lovon jár, mint a füstös. De vajjon fejbe fogja-e kólintani?
A kövér asszonyság olyan haragosan forgatta a szablyáját, hogy föl lehetett róla tenni ilyen veszedelmes szándékot. De mielőtt még kardhegyre kaphatta volna a tolvajt, Palkó nagy sajnálatára a cigány, a tehén és az asszonyság már eltűntek a domb kiugró lába mögött.
- Gyerünk! - kiáltott Jeromos testvér nagy tüzzel, - ott a nagy juharnál leereszkedünk a kecskeösvényen és talán még eléje kerülhetünk a beste cigánynak!

Futni kezdtek, már amennyire Jeromos a csuhájától, Palkó pedig a békójától tudott, mielőtt azonban elérték volna a juharfát, odalenn már minden szépen eligazodott. Az asszonyság csendesen poroszkálva jött visszafelé, a kardja a hüvelyében volt, a Jelika előtte cammogott,

győzelmi prédául pedig vezetéken hozta a cigány szürkéjét.
- Kolompár kapitány elvesztette a csatát! - örvendezett a huszár.
- Ne röhögj, - szólt rá Jeromos testvér, - mert az igen veszedelmes féreg. Gyáva, mint a szarka, de alattomos és vérszomjas, mint a görény.
Mire lejutottak a völgybe, régen eltűnt már szemük elől a kardos asszony.
Vagy félóráig jártak a mocsár partján, azután a nád közé kanyarodott ösvényük. Egy órai bandukolás után azt mondta Jeromos testvér:
- Ihol a Szárcsavár. Ott laknak édesanyámék.

*

Nos, ha ez is vár, akkor a legfurcsább vár, amit pölöskei ember valaha is látott.
Kerek szigeten áll, békanyálas tó közepén. Olyan kicsi, az ember azt hihetné: egy szakajtóval le lehet borítani. Egyetlen bástyatornyának aránytalan magas zsindelyteteje van, mintha egy kis gyerek a fejébe nyomta volna nagyapó téli süvegét.
A háztetőn gólyapár kelepel; az eresz alatt sok száz fecskecsalád fészkel, - a madarak most is sürü rajokban cikáznak a víz fölött; a tornyot a szélkakasig befutotta a csipkerózsa és a vadkomló; az ablakrések, még a padlásablakok is, teli vannak virággal. Mindez persze nem teszi éppen harciassá a Szárcsavárat.
De az erkély fölött két emberfejet tűztek ki.
- Teringettét, hiszen itt vitéz emberek laknak! - mondta a huszár.
- Itt csak asszonyok laknak, édesanyám és két hugom. A fejeket pedig tökből csinálták a leányok. Ijesztésül szokták kitűzni.
A tó partján járva, megkerülték a körfalat, míg elérték a hidat. Sok lábu padló volt, az utolsó tagja láncra járt.
A megmentett Jelika békésen legelészett a bástya tövében. A fal tetejéről pedig öt-hat borjunyi nagy komondor ugatta az utasokat. Ők voltak a várőrség.
De ekkor az utasok megpillantották a kardos asszonyságot, aki délután a cigánnyal kergetődzött. Most fenn ült a tetőgerincen és a

zsindelyfödelet tatarozta. Így közelről nézve
még mordabb volt, mint lóháton, mert a kemény vágású
szája fölött kis bajusza nőtt.
- Tyüh, - ijedezett Jeromos testvér, - most
szépen vagyunk! Ez Ráchel néne Egerből, az
édesapám huga.
És igen alázatosan átköszönt a békanyálas vizen:
- Dicsértessék a Jézus, édes Ráchel néném!
A néne azonban feleletül lekiáltott a házba:
- Hé, eresszétek ki a kutyákat!
Ez nem volt éppen atyafiságos fogadtatás.
- Én vagyok, édes asszonynéném, a kegyelmed Gábor öccse!
- fuvolázta Jeromos édesen.

- Nekem semmiféle koldulóbarát nem öcsém! - tiltakozott
az asszonyság a háztetőn.
- Eressze le kegyelmed a hidat, majd megmagyarázom, mért
kell nékem papi ruhában járnom!
- Nem vagyok kiváncsi a hazudozásodra, a várba pedig
hiába is jönnél, mert ami itt ellopható
volt, azt te már régen elhordtad.
Jeromos szemmel láthatóan restelkedett Molnár Palkó
előtt, aki nem tudta, milyen arcot
csináljon és némán és peckesen állott mellette.
- Édes asszonynéném, egy uri barátom van vélem, - kezdte
megint Jeromos az alkudozást.
- Jóféle mákvirág lehet, ha ilyen országjáró koszperddel
barátkozik!
Hogy, hogy nem, Jeromosban ekkor fölforrt a méreg.
- Már ilyet ne mondjon kegyelmed asszonyi ésszel, az én
barátom hires vitéz a végekről!
Ráchel néne a szurós szemével Molnár Palkó felé döfött és
szárazon mondta:
- Nem hinném, hogy török fejeket vág, talán inkább
erszényeket a vásáron?
Molnár huszár azt hitte, szégyenében fejest kell ugrania
a békanyálas tóba, Jeromos azonban
nem adta még föl a reménységet, hogy bejuthat a várba.
Trombitát csinált a két tenyeréből és hangosan kiáltotta:
- Édesanyám! Édesanyám! Gábor fia szólítja kegyelmedet.
- Annak ugyan kiabálhatsz, amíg meghallja, mert
Egerszegben van - szólt a tetőn ülő
asszonyság.

- Mikor ment be?
- Tavaly ősszel.
- Mit csinál ott olyan sokáig?
- Nem csinál szegény semmit, csak fekszik a cinteremben, két singnyire a gyöp alatt.
Jeromos arca lassan elfakult.
- Meghalt? - dadogta.
- Meg és ezt okosan tette, most már nem hozhatsz több gyalázatot a fejére.
Az ifju nem válaszolt semmit, csak leült a parti fűzfák alá, átfogta a két térdét és sokáig nézte a zöld vizet. Ráchel néne pedig kaján buzgalommal kalapált odafenn.
Végül mégis megszólalt Jeromos. Halkan kérdezte:
- És Kata, Cicelke hugaim hol vannak?
Az asszonyság haragosan csattant föl:
- Két évig nem törődtél velük, hát most mi közöd hozzájuk?
Az ifju lehajtotta a fejét.
- Hoztam nékik valamit - motyogta.
- Te!? - kacagott föl haragos visítással a néne. - Te innen csak vinni szoktál, de hozni még nem hoztál semmit!

Molnár Palkónak éppen elég volt. Azt mondta:
- Én innen elmegyek, Jeromos. Ha itt maradsz: akkor jó egészséget!
- Veled megyek - szólt a testvér és fölkelt a gyepről.
Előbb azonban megnyitotta a hátizsákját és három pár csizmát állított a partra.
Hegyes orrú, habkönnyü asszonyi csizmák voltak, amilyeneket csak a török csizmadia tud varrni. Az első hajnalpiros, a második aranysárga, a harmadik pávakék.
A pávakéket külön állította egy fűzfa alá és azt mondta:
- Ezt édesanyámnak hoztam.
Ráchel néne nem szólt semmit, de a szuros szemével igen nézte a csizmákat.
Jeromos testvér ekkor kivette erszényét és odatette a pávakék csizma orrára. Azt mondta:
- Ráchel néne, ebben hatvan arany forint van. Bolond fejjel egykor ami kárt okoztam a családnak, az megtérül belőle. A piros csizma Katáé, a

sárga Jutkáé, de a pávakéket ne viselje
senki, a kegyelmed lábára úgysem férne rá, azt állítsák
édesanyám térdeplője elé és maradjon
is ott. Most pedig jó egészséget kívánok!
És amikor ezt mondta, hangosan elsírta magát, mint
a megvert gyermek, mert ő azzal jött
haza, hogy jóváteszi, amit ifjan vétett az édesanyja
ellen, de most íme, megkésett már.
- Az ebnek is van lelke! - mondta Molnár Palkó.
Már indultak volna, de ekkor nyikorogni és
ereszkedni kezdett a csapóhid és egy kisleány
szaladt ki a várból. Megölelte Jeromost és azt mondta
néki:
- Ne menjen el te kegyelmed, Gábor bátyám!
És úgy sírt, ahogyan csak a tékozló fiu karjai közt lehet
sírni.
Most már megint Gábornak hívják! - méltatlankodott
magában Molnár Palkó.
A kisleány a huszárra tekintett és könnyek közt
mosolyogva szólt:
- Ha kegyelmed a Gábor bátyánk barátja, akkor szívesen
látjuk házunkban. És Ráchel nénitől
ne féljen kegyelmed, mert ő igen jó asszonyság.
A leányka barna volt, de a szeme ibolyakék. Nem lehetett
több tizenegy-tizenkét esztendősnél
és olyan szép és finom volt, amilyennek olasz képírók az
angyalokat festik.

*

Szárcsavár famenyezetes, füstös kis palotája olyan
volt, mintha egyik fala kiesett volna és
egyenesen be lehetne látni a menyországba. Ott ült
az édesen mosolygó Boldogasszony a
gyermek Jézussal a térdén.
Festett kép volt, melyet egyik régóta elporladt Bertóthy
úr hozott Róma városából, midőn a
maga idejében elkisérte a hires Bakócz Tamást a
pápaválasztáshoz.
A szentképet egy Vincsy Lénárt nevezetü firencei
képíró csinálta, akivel a frank király is
dolgoztatott és aki, mint mondják, ügyes volt a maga
mesterségében.
Sokáig a rosályi vár kápolnájában volt, de midőn arra
felé megkezdődött a török száguldozás,

más drága marhákkal együtt azt is elhozták.

26

A szárcsavári palota különben is olyan volt, mintha egy király és egy koldus közös tanyája lett volna. Remekbe faragott ébenfa ládák mellett kecskelábú parasztasztalok állottak. A falat nádgyékények és arannyal varrott szőnyegek takarták. A mestergerendán kukoricacsövek között elefántcsont feszület függött. A sarokba drága fegyvereket és rozsdás csákányokat támasztottak. A múlt idők büszke gazdagsága összekeveredett a mai kor nyomorúságával.

Mert a rosályi Bertóthyak valamikor nagy familia voltak. Bánok, vajdák, nagy kapitányok kerültek ki közülök. A nagyapjuk Mohácsnál esett el, a király zászlajával a kezében, az apjuk is a török ellen hadakozva lelte halálát. Édesanyjuk pedig Losonczy-leány volt, huga az utolsó temesi grófnak, akinek fejét Sztambulba küldte Achmed basa.

Minél inkább szétterpedt a pogányság az országban, annál több váruk, falujuk veszett oda Bertóthyéknak. Végül már Szárcsavárba szorultak, ezt vadászvárnak építette egyik ükapjuk, aki nagy madarász lehetett.

De hiszen ez csak afféle tarisznyavár volt, falu nem is tartozott hozzá, csak vadvizes zsombék; alattvalóik gémek és szárcsák voltak, pedig mit ér az olyan jobbágy, aki nem az uraságnak, hanem magának halászik és elrepül az udvarbiró elől.

Itt maradtak, hogy közel legyenek török kézen levő birtokaikhoz, ha váratlanul megvirradna a szabadság napja. Mert ők is, a többiek is rendületlenül hitték, hogy az ellenség nem marad sokáig az országban. Nem is maradt, százötven esztendő nem nagy idő egy ország életében, csak az egyes embernek az.

Bertóthyné az ura halála után ebben a szegényes oduban nevelte föl gyermekeit, akik még a rosályi nagyúri várkastélyban születtek.

Sokáig abban reménykedett szegény, hogy az ő nagyeszű Gábor fia egykor majd új fényre

fogja deríteni a Bertóthy nevet, de e részben keservesen csalódott, mert az urfi utálta a vitézi életet és mivel mégsem akart megülni a szárcsavári nádasban, garabonciás csavargóvá lett.
Az volt a baja, hogy sok volt az esze és kevés a lelke.
- Miért nyuzassam magamat a végházakban, - kérdezte, - kiért koplaljak és ontsam a véremet?
A bécsi királyért? Az nem ismer engem. Az országért? Az ország kétféle: uri és paraszti. De az urak lenézik az én szegénységemet, a parasztok pedig jól megvannak a szarvára fogyott török hold alatt.
A nagy okosságnak azonban mégis csak bolondság lett a vége: mivel nem akart katona lenni, végül is a katonáénál százszorta veszedelmesebb mesterségre fanyalodott és aki harminc forintot akart keresni, az bárhol leüthette.
Az asszonyok pedig búsultak és magukban gazdálkodtak.
Tavaly meghalt Bertóthyné és Ráchel néne ekkor otthagyta özvegyi házát Egerben és lejött a leányok mellé. Mert Szárcsavár, ha undok szunyogfészek is, mégis az utolsó Bertóthy-vár és azért tartani kellett.
A néni, boldogult ura Czekey őnagysága révén, sógorságot tartott a nevezetes ruszkai Dobókkal, akiknek nevük piros posztó volt minden muszlimnak, - talán azért is volt az asszonyság olyan büszke és harcias.
Miután az ugrifüles Cicelke már megnyitotta a várkaput, Ráchel néne jobban türte a vendégeket, mint hinni lehetett volna, amiben tetemes része volt a három pár csizmának és a hatvan arany forintoknak.

27

Gábor úrfi - ezentúl így illik neveznünk Igric hodsát és Jeromos barátot! - utolsó szárcsavári látogatása alkalmával magával vitte a család némely maradék ezüsttányérait, de mivel a tányérok ára kikerült a hatvan forintból, most már ifjonti vásottságnak lehetett nevezni a dolgot.
Midőn Ráchel nénének értésére esett, hogy a rabhuszár ama pölöskei gyerkőc, aki fejét vette a

marcali és az endrédi két agának, kezet fogott véle. Megbecsülte a vitézségéért, de azért mégis kissé félvállról beszélt véle, mert ő végre mégis csak Bertóthy-leány volt, a vajda pedig afféle vázsonyi bocskoros.

28

VI.

Jádznak szemeiben gyémánt ragyogványok,
Ajakin ingonak Kláris szivárványok,
Ollyak a kezei mint fejér márványok.

Gyöngyösi István.

A palotának volt egy fülkéje, annak falát a rosályi Bertóthyak sárkányos címerével ékes szőnyeg borította. A szőnyeg alatt faragott aranyszék állott.

- Királykisasszonynak való szék ez! - mondta Molnár Palkó.

És amint kimondta, már jött is a királynő.

Az alkonyi fényben úgy ragyogott a szőke haja, mint aranykorona. Olyan szép és büszke volt, mintha egyenesen az álomvilágból vagy meseországból jönne Molnár Palkó legalább így vélekedett.

- Ez Kata, a nagyobbik hugom, - magyarázta Gábor.

Kicsi híja volt csak, hogy a huszár keresztet nem vetett, térdet nem hajtott nagy meglepetésében: mert ez ugyanaz az arc volt, mint az olasz képíró Boldogasszonyáé. Ugyanaz a fönséges fejtartás, édes, tiszta és titokzatos mosoly. De az egész leány mégis acélosabb, büszkébb, szóval magyarabb.

És most tünt föl Palkónak, hogy Cicelke is, a kisebbik, mennyire hasonlít a Boldogasszonyhoz. Igen, ez a természetnek valami gyönyörű csudatétele volt; szegény Bertóthyné, a jámbor lélek, akkoriban sokat térdepelt a szentkép előtt és könyörgött a Boldogasszonynak, fogadja gyermekévé az ő árváját, a Szűzanya pedig annak jeléül, hogy meghallgatta kérését, a maga vonásait adta az újszülöttnek. És a szépség

ideálja, melyet egy olasz művész megálmodott, testet öltött a rosályi várban.
Estebéd után kiültek a bástya nyitott pitvarába, amelyet a magyari várakban hol morgónak, hol szakállszárítónak szoktak nevezni.
És miről is társaloghattak volna, ha nem száguldozásról, lesvetésről, vártörésről?
A szó Ráchel nénét illette. Ifjú korában ő Egerben lakozott, midőn Achmed vezér és Ali basa seregei a várat vívták és a néne akkoriban tekintélyes mennyiségű forró szurkot öntött a hitetlenek nyakába, sőt egy iszpáhia-zászlót is nyert, miután a török kornétást a maga kezével verte le és a maga lábával rúgta le a hágólétráról.
A hegedősök nótákat énekeltek a szép Bertóthy Ráchel vitézi dolgairól, az egri Bellonának nevezték és a néne azóta semmit sem becsült annyira, mint a harci dicsőséget. És minél idősebb lett, annál katonásabb lett a viselkedése.
És mintha csak a sors is alkalmat akart volna nyujtani Ráchel nénének, hogy öregbítse vitézi hírét: amióta Szárcsaváron volt, a szemérmetlen Kolompár cigány állandóan ott száguldozott a vár tövében. A haramiának igen megnőtt a szarva, amióta megtudta, hogy a várban magányos asszonyok laknak.

Tavaly Mindszent-havában annyira ment vakmerésében, hogy éjjeli rajtaütéssel akarta megvenni Szárcsavárt. Összeszedett egy csomó csavargót és szökött rabot és Orsolya éjszakáján hágólétrákkal kerülgette a sövényt. A kutyák azonban résen voltak és Ráchel néne a haditudomány törvényei szerint tüzes mesterséggel fölgyujtotta a nádast.
A haramiák, hogy megrémítsék a nőket, ordítozva ugrándoztak a vörös lángtenger előtt, mint a pokolból szabadult dzsinek, midőn azonban Ráchel néne közéjük durrantott a szakállassal, ész nélkül megszaladtak.
Ma délután ő nagysága biztosan fejét vette volna a lelketlen tehéntolvajnak, ha az az, utolsó pillanatban gyáván cserben nem hagyja a paripáját és a

járatlan mocsárba nem veszi magát.
A szürke, melyet Ráchel néne zsákmányul ejtett, egyébként Bertóthyék jószága volt, a cigány
a tavasszal lopta a legelőről.
- Mégis jó volna, ha férficseléd volna a várban, - vélekedett Gábor.
Ráchel néne kicsinylően legyintett.
- Van egy, de abban nincs köszönet. Éppen csak a konyhában, meg az istállóban lehet
használni. Simának hivják, rosályi volt jobbágyunk, a tavasszal egyszerre csak beállított és
azóta itt van. Se füle, se orra - valami adóhátralék miatt megcsonkitotta a török. Mikor idejött,
azt mondta: itt marad, ha nem kell adót fizetnie. Egy földalatti kis tömlöcöt talált a várban
abban lakik. Ha ugatni kezdenek a kutyák, ő rögtön a föld alá buvik, mint az ürge. Mindig fél
és mindentől fél. Leginkább azonban a valkótól.
- Mi az a valkó?
- Sima azt mondja: a valkó irgalmatlan nagy, pikkelyes testü barom, amely a mély mocsárban
tanyázik. Olyan nagy, hogy a lábával el tudná kaparni az egész várunkat. Sima megesküszik
rá, hogy éjnek idején hallja a valkó bömbölését.
Ráchel néne elhallgatott és most már csönd lett a szakállszárítón. Azonban köröskörül a
mértföldes nádasokban millió béka brekegett és kuruttyolt, olykor mély hangján belebugott a
bölömbika is.
A rab vajda nem nézte Bertóthy Katát, de azért mindig csak őt látta. És ugy tetszett neki,
mintha a leány alakját szeliden ragyogó fényesség venné körül és mintha halk és édes muzsika
szólna. Pedig a tűzijátékot és a muzsikát is az ő fiatal vére csinálta.
A Boldogasszony leánya is illedelmesen lesütött pillákkal ült, de minden pórusa és minden
hajszála parányi szemmé változott, amely éber kiváncsisággal figyelte Molnár Palkót. Amióta
ő nagy leányzó lett, azóta a nádasban lakott és erre felé bizony nem termettek olyan ifjak,
akikért érdemes lett volna magára vennie a virágos atlac jánkerját. Holnap azonban magára
fogja venni!
És mind a ketten édes szédüléssel érezték, hogy a

szakállszárító emelkedni kezd velök; mind
magasabbra a sötét nádas fölé, mind közelebb a
csillagos éghez, a csillagok pedig meg-
szaporodnak, nagyobbak és tüzesebbek lesznek.
De azért a magasságba is feljutottak a föld hangjai.
Borjubőgés.
- Hallod? A bivalyborju szól az anyjának!
Ráchel néne és Sima tegnapelőtt egy kis bölényborjut
találtak a farkasveremben. Nagynehezen
hazacipelték, hogy Jelikához szoktassák. A borju azonban
nem akart szopni, vad és csökönyös
maradt és mindig csak az anyja után sirt. Éjjel
pedig mély brummogás hallatszott a közeli
nádasból: a bivalytehén a fiát kereste.

30

Azután másféle hang: hosszan elnyujtott, meg-megcsukló
üvöltés.
- Talán a valkó?
Nem, ez emberi hang.
- Talán Kolompár cigány! - mondta Ráchel néne. - A
nádasba szaladt előlem és alkalmasint
beletévedt a mély ingoványba.
Egyideig még hörgött, azután végleg elhallgatott.
Megint csak a békák szóltak és olykor a
bölömbika.

*

A Szárcsavár körül meglehetős sok lábasjószág
legelészett. A lábasjószág azonban nagyobb-
részt csak kétlábu volt és legszívesebben kígyón
és ebihalon kérődzött, amennyiben
Bertóthyéknak volt vagy ötven szelid darumadaruk.
A darutartás nem volt náluk játék, hanem fizető
pásztormesterség, mert úgy a magyar, mint a
török vitézek szívesen megvették a tollakat, miket Sima
vásárba vitt.
De az eleven darut is megfizették, mert ha nem volt igazi
vitéz, akinek süvegforgóján ott nem
hetykélkedett a darutoll, úgy nem volt igazi végház,
amelynek palánkjai között nagytempósan
ott nem sétálgatott a katonák kedves madara.
Cicelke volt a darupásztor és a madarak engedelmeskedtek

is néki, hacsak nem kívánt tőlük valami oktalan dolgot.
A kisleány bemutatta úri vendégeinek a darvak tudományát: odaállott a nyáj közepére és nagy komolyan táncolni kezdett, mire valamennyi madár csapkodó szárnnyal és ingó nyakkal vele lejtette a híres darutáncot.
Fegyvere is volt Cicelkének, rövid nyelü vasvillája és egyszer már meg is kellett vivnia egy arcátlan nagy ölyvvel, aki mindenáron ki akart szakítani egy tollas barmot a nyájból.
Alkonyatkor beterelte madarait a várba és azok éjszakára a nyakukat és a féllábukat behúzva, körülülték a sövényfalat. Olyan éber darabontok voltak, hogy mindig tőlük tudták meg a kuvaszok, mikor kell ugatniok.
A végházakban azt mesélik az ujoncoknak: ha a vezérdarut elnyomná őrhelyén az álom, akkor a többi madár irgalmatlanul fölnyársalná éles csőrével. Egész bizonyos, hogy így cselekedné- nek, csakhogy a világteremtés ötödik napja óta, amidőn az Úr a repdeső madarakat meg- teremté, nem volt még rá példa, hogy egy daru megfeledkezett volna hivatalos kötelességeiről.

*

Baromfiról lévén szó, meg kell mondani, hogy maradt a Bertóthy-leányoknak a nagyúri időkből egy ritka kincsük: egy vadászsólymuk.
Vénecske volt már, de nyitrai ráró volt, mégpedig kéklábú és tudvalevő dolog, hogy a nyitrai ráró magasabban és gyorsabban repül, de vitézebben is támad a világ minden egyéb madaránál. A török császár udvarában épp oly nagy a hire, mint az angol királyéban.
Kata igen szeretett madárral vadászni, de nem igen volt benne módja, mert tegnapig csak egyetlen hátasuk volt, a pejkó és Ráchel néne nem türte, hogy a leány egyedül nekiugrasson a nádasnak, így aztán a ráró unatkozva ült rudján és epésen nézte az udvaron veszekedő verebeket.

Most azonban az istállóban állott a cigány lova is és Palkóval ketten elvégezték, hogy hajnalra kiviszik a rárót a rétekre.
Háromkor már nyeregben ültek. Kata szeme a vadászláztól csillogott, midőn kesztyűs kezén érezte a madár kapaszkodó karmait.
Ráchel néne és Cicelke igen elbámultak: Kata magára vette az öreganyjáról maradt, arannyal gazdagon varrott zöld vadászruháját.
Igen pompás köntös volt, valamikor Beatrix királyasszony vadászataira készült, csak kicsit nehéz és kicsit régies szabásu és az aranya már ezüstösre, a zöldje pedig sárgásra avult.
A leány azonban annyi nemes méltósággal viselte, hogy inkább megható volt benne, mintsem nevetni való. Akár egy szegénysorsra jutott szép királynő.
Akik már próbát tettek, azt mondják: nincs nagyobb földi gyönyörűség, mint nyári hajnalon a szeretett nő oldalán szembelovagolni a fölkelő nappal.
Az égbolton még tegnapi felhők uszkálnak, a nádasban még ott lappanganak az éjszaka titkai, az ér vizét hűs lehelet borzongatja, de napkelet felől már hömpölyögve közeledik a tűzözön, amely arany kohóba fogja olvasztani a világot.
Hiszen csak a lovak lettek volna jobbak! És a hebehurgyán kergetődző kuvasz-csapat helyett ha tisztességes vadászebeik lettek volna!
A cigány szürkéje olyan bágyadtan botorkált, hogy inkább a huszár vitte a lovát, mint a ló a huszárt.
A ráró azonban nagyszerü vadász volt, így is lefogott egy nyulacskát és leütött egy fácánt, sőt gödényt is kaphattak volna, ha a kuvaszok el nem szamárkodják a dolgot. Kata isteni módon mulatott.
Napfölkelte után sütős meleg lett és ekkor nyeregből szállottak a vén fűzfák alatt és elővették Ráchel néne pogácsáit.
Kata ujra és ujra elmagyarázta, hogy volt az eset a gödénnyel, Molnár Palkó pedig áhítattal hallgatta, de egyszerre csak a leány torkán akadt a szó, az arca pedig hófehér lett.
Olyan fogvacogtató rémület fogta el, mintha csak a Sima

valkóját látta volna... Fölemelte az
ujját - ott!
Egy förtelmes és rettenetes alak vonult végig a füzesen.
A huszár rögtön megismerte: Kolom-
pár volt, a púpos harambasa.
Fülig pléhvértben járt, az öve teli volt tüzdelve török késekkel, a vállán meztelen nagy
szablyát cipelt. Olyan idegen és gonosz alak volt, mintha valami mesés rák mászott volna ki a
mocsárból.
Egyenesen a legelésző lovaknak tartott.
- Kegyelmednél nincsen fegyver? - susogta elhaló hangon a leány.
Palkó legyintett.
De azután igen furcsa dolog történt. Katának olyan volt, mint az álom. Molnár csengő hangján
odakiáltott a haramiának:
- Te cigány, gyere csak ide!

Kolompár vadul vicsorgatta a fogát; ő azt kivánta az emberektől, hogy őt kapitány úrként
tiszteljék.
- Nem érted a szót? Ide gyere!
A haramia néhány tétova lépést tett, azután megállott.
A két férfi farkasszemet nézett és mindjárt tisztába jöttek egymással. Molnár tudta, hogy a
cigány rettenetesen fél, Kolompár pedig látta, hogy ez a hosszu legény nem tőle, de még a
cigányfelekezet ördögétől sem félne. Ez a végházak tájékáról való katona; okos ember az
ilyennek csak csapatosan mehet neki, mint a vad bikának.
És a cigány mélyen meghajolt és nyájasan mondta:
- Szerencsés jó reggelt kivánok nagyságodnak!
És hozzátette:
- Azt hiszem, ma még eső leszen, az éjjel igen szólt a
síró csüllő.
- Tedd le azt a vasat! - rivalt rá Molnár.
Kolompár tüstént földre ejtette a szablyát, mintha kitüzesedett volna a markában, a huszár
pedig ráhágott és ketté törte.
- Rakd le a késeidet, cigány!
Olyan zsibbasztó rémület vett erőt a haramián, hogy
reszkető kezével alig tudott eleget tenni a

parancsnak.
Palkó a gyilkos szerszámokat belehajigálta az ér mély vizébe és így szólt Kolompárhoz:
- Neked nem szabad többé fegyvert viselned. Ha megtudom, hogy megszegted a parancsot,
akkor tűvé teszem utánad a nádast és kiöntelek az ürgelyukadból. Most elmehetsz!
Kolompár sietve elhúzódott a füzesbe. Kis idő mulva azonban felbukkant a kakastollas feje az
éren túl. Az arca rákvörös volt, amint fortyogó haraggal kiáltotta:
- Hiszen csak kerülj a kezembe, te bibászt, majd lesz néked nemulass!
Megint lebukott és a nád hullámzásán látszott, merre iramodik.
Molnár Palkón egyszerre viharos jókedv vett erőt és Kata is hangosan kacagott. A
megkönnyebbülés édes nevetése volt. Hónapok óta rettegésben tartotta ez a haszontalan kis
cigány, de most megértette, hogy az éjjeli rém csak madárijesztő volt.
Még akkor is nevettek, midőn megint nyeregbe ültek.
A fekete tó partján egy hódcsaládot vertek föl, amely nagy loccsanással bukott a vízbe. A Kata
pejkója megzavarodott és vágtatni kezdett, a leány pedig nem bírt a kemény szájával.
Palkó egy ideig mellette maradt, de azután áthajolt hozzá, Kata kezével együtt megfogta a
kantárszárát és némi huszárfortéllyal és barátságos rábeszéléssel sikerült észretérítenie a pejkót.
Tovább lovagoltak szorosan egymás mellett és a leány balkeze együtt maradt a legény
jobbjával, bár erre tulajdonképpen már semmi szükség nem volt.
És a leány volt az, aki nem eresztette az ifju kezét. Talán nem is igen tudta, mit művel, midőn
ösztönszerűen fogva tartotta a kőkemény férfikezet, amelyből édes forróság áradt a vérébe.
Így léptettek tovább a nyár vakító fényözönében.
*

33

Kolompár kapitány időmondása bevált, estére nagy zivatar kerekedett.

A várbeliek künn ültek a szakállszárító alatt és azzal a kiváncsi áhitattal, melyet az özönvíz óta éreznek az emberek, nézték a villámokat, amelyek gyémántos szablyákként hasogatták a mennybolt fekete kárpitját.
A békák megszeppenve elhallgattak, csak innen-onnan hallatszott egy-egy próbálkozó kuruttyolás.
- Holnap menjünk Sárvárra! - szólt egyszerre Gábor.
Ideje is volna, hogy menjenek, tíz nap a rab negyven napjából már haszon nélkül eltelt.
Molnár nem szólt semmit, a nők is csendben maradtak, de még Ráchel nénét is leverte kissé a gondolat, hogy az ifjak távozása után megint rájuk fog hengeredni a nádas vadon nagy egyformasága.
Az égzengés hamar elcsitult és harsogó zápor verte a vár zsindely tetejét.
Kata az éjjel nem igen aludt. Valami gyötrelmes szorongást érzett a mellében. És künn az ólban a kis bölényborju is olyan keservesen szólongatta az anyját!
A leány egyszerre kiugrott ágyából. Hát szabad ezt? Egy gyermeket elválasztani a szülőjétől...
Úgy, amint volt, egy ingben, mezitláb, leosont az udvarra. Előbb valami botot keresett, hogy elzavarja a kutyákat, azután kieresztette a borjut az istállóból.
A kuvaszok majd megbolondultak mérgükben, de Kata mégis megnyitotta a kaput és leeresztette a padlót.
Amint a kis borju végigkocogott a hidon, odaát a fűzfák homályában óriás nagy, tüzesszemü, szakállas ördögfej bukkant föl. A bivalytehén örömbőgéssel köszöntötte borját. És anya és fia vidáman belecsörtettek a hazai nádasba.
Kata sokáig tekintett utánuk és nem sajnálta ifju testét a langyos záportól. Azt mondta magában:
- Ha nékem egyszer kisfiam lesz, azt Palkónak fogom hívni.
Amint visszament a házba, a tornácon szembe jött véle Ráchel néne, nagy csatabárddal a vállán.
A kutyák felköltötték és ő azt hitte, talán megint a gaz

Kolompár ássa a vár falát.
- Hát te mit lidérckedel itt, Kata?
A leány a nyakába borult és édes könnyek közt mondta:
- Ráchel néne, én a Molnár Palkó felesége szeretnék lenni.
Az özvegyasszony úgy megijedt, hogy majd kiejtette kezéből a bárdot.
- Megbolondultál? Hát elfelejted, ki vagy te?
- Én egy szegény leányzó vagyok, akit a jó Isten itt felejtett a zsombékban.
Ez nagy csapás volt az egri Bellona szivének. Ő mindig abban bizakodott, a Kata szépsége fogja a családnak megszerezni azt a fényt, amivel a haszontalan Gábor mindmáig adósa maradt.

34

A két nő azután szemben ült a kamrában és miközben az eső az ablak vásznán dobolt, Ráchel néne a mécses gyér fénye mellett viaskodni kezdett a Kata szerelmével, mint egykor Jákob az Úr angyalával.
- Egy vázsonyi molnárlegény, egy éhenkórász vajdácska!
- Egy vitéz katona. Ki lehet több az országban?
- Miféle móringot várhatsz tőle?
- Két levágott agafejet. Ki tud ennél szebbet adni?
- De hiszen bilincsben jár!
- Az országért hordja a vasat.
- Az országért? Ugyan no! Lovat ment lopni a béghez és lefülelték.
- Harci paripát ment szerezni az ellenséghez, ahhoz is szív kell.
- Holtáig koldus marad, mert soha sem fogja összekoldulni a sarcát.
- Ha ketten koldulunk, hamarább együtt lesz.
- Gondold meg: a Bertóthy-család mindig legelől járt az országban.
- És mégis kiejtette kezéből a kardot és azt most Molnár Palkó fogja.
- Ha nem becsülöd meg a nevedet, legalább becsüld meg a szépségedet, az is Isten ajándéka.
- Nem becsülhetem meg jobban, mint ha odaadom a legkülönb legénynek.
- Én is szeretem a vitéz katonát, de egy Bertóthy-leány

fejét csak úr kötheti be.
- Akkor adjon a töröknek, Ráchel néne, mert övé az uraság az országban.
- Ne beszélj bolondokat! Vannak magyar urak is.
- Magyarok ma török cselédi; úr közülök csak az, aki török fejeket rak a porba.
- Ne csacsogj ahhoz, amihez nem értesz. A magad dolgáról beszélj!
- Az én dolgom ennyiben van: engem most aranytrombitákkal szólongat a nyár és ha bedugom
a fülemet és gyáván a kamrába bujok, akkor holnap már elhullatom minden virágomat,
holnapután pedig a szivemre esik a téli hó.
Vajon honnan vette ezt? Egészen úgy beszélt, mint azok a házaló prédikátorok.
Ráchel néne elnézte a huga arcát a lobogó mécses mellett és egyszerre úgy tetszett néki,
mintha egy szép halálfej finom vonásait látná a most még viruló hús alatt.
Igen, Kata már nem fiatal, tizennyolc éves, pedig tizennégy éves korában férjhez kell adni a
leányt.
De ki jöjjön érte ide Piócaországba?
Hiszen két esztendő óta csak egy idegen vendég jelentkezett náluk: egy nagy fekete madár,
amely minden alkonyatkor ugyanabban az órában megült a bástyatetőn.
És Ráchel néne szíve egyszerre úgy megfájdult, mint az imént Katáé, mikor az anyját
szólongató kis bivaly bőgését hallotta.
Sajnálta a hugát, sajnálta, de mégis inkább kivánta, hogy pártában hervadjon, semhogy
lealacsonyítsa magát egy vázsonyi molnárlegényhez. Egy Bertóthy-leány!

- Honnan tudod, hogy kellesz neki? Mondta neked?
- A szél se mondja, hogy fuj, a nap se mondja, hogy süt, mégis érzem erejét és tüzét.
- Bolond vagy! Ti, mai fiatalok, mind bolondok vagytok! Az én időmben a szülők végezték el
maguk közt, ki kinek legyen a párja és a fiataloknak nem is volt hozzá szavuk. Én kilenc esztendős voltam, mikor kézfogóm volt Czekey urammal.

Megkérdeztem édesanyától, hogy
szőke vagy barna-e a vőlegényem, asszonyanyám pedig fültövön ütött, hogy szikrát hányt a
szemem és azt mondta: Semmi közöd hozzá! A vőlegényem különben kopasz volt... Ha egy
leányzó akkoriban nem akart hozzámenni ahhoz, akit kedves szülei kiszemeltek neki, akkor
apjaura apácakolostorba záratta és kenyéren és vizen tartotta, mig meg nem jött az esze. Szerelemről és ilyenféle szemérmetlen dolgokról nem esett szó és azok voltak az igazi jó házasságok.

*

Az egri asszony szerette volna, hogy a furfangos Gábor úrfi szép szerével kivallassa a
rabhuszárt, mert ha az ember ismeri az ellenség szándokát, akkor könnyebb ellene védekeznie.
Őnagysága azonban elhibázta a dolgát, midőn azt hitte, Gábris lelkében is ott parázslik a Bertóthyak büszkesége.
Gábor elsőben is a hugával óhajtott beszélni. Ott találta az édesanyja térdeplőjén, a pávakék
csizma mellett.
Ismerte az ő Katáját, tudta, nem kell kertelnie.
- Azt hiszed, Kató, ha édesanyád élne, hozzáadna Molnár Palkóhoz?
A leány nem kelt föl a térdeplőről, csak fölemelte hozzá könnyes pilláit.
- Hozzáadna, Gábor.
- Én is azt hiszem. Ha úgy ismerné, mint én, akkor hozzáadna. Mert az talpig ember és a szablyájával el tudná tartani az asszonyát.
Az ifju a pávakék csizmát nézte, majd halkan szólt:
- Adósa vagyok az édesanyánknak és ha ezzel leróhatom tartozásomat, akkor összeházasítlak
a huszárral.
- De a sarca? - kérdezte Kata összekulcsolt kezekkel.
- Azt is el lehet igazitani, ha valamiképpen megbiztok bennem.
Kata fölkelt a térdeplőről és azt mondta:
- Én megbizom benned, Gábor.
És a leány megcsókolta a bátyja két arcát, sok esztendők óta először, mert eddig mindig

irtózott Gábortól.
A rabhuszárt beszappanozott pofával, borotváló késsel a kezében érte Gábor. Palkó sem volt
az az ember, akinek kedvéért érdemes lett volna cifrázni a szót.
- Szereted te az én Kata hugomat? - kérdezte minden elüljáró beszéd nélkül.
A huszár elvörösödött a szappanhab alatt.
- Minek erről beszélni? - morogta. - Hiszen tudom, nem lehet.
- De lehet! - adta vissza Gábor.

- Nem lehet! - kiáltotta a másik szinte haragosan.
- Lehet, te bivaly!
Molnár ekkor nagyhirtelen átkapta és úgy magához szorította Bertóthy Gábort, hogy annak
megroppant minden bordája és szappanos lett a képe.
Az úrfi később kiment a várból, belé vette magát a sűrű nádba és lefeküdt egy gyepes helyen.
Szunyogéknál éppen ebédidő lehetett, mert nagy appetítussal estek neki, de azért ő délig ott
maradt és egy fűszállal a fogai közt nézte a kék eget.
Egyszerre hangosan elnevette magát, fölkelt és haza ment.
Most már tudta, mit kell tennie.
Ráchel nénjének ennyit mondott csak:
- Azok bizony szeretik egymást.
Az asszonyság igen mérges volt.
- Ha jóravaló ember volna a te Molnár Jankód, akkor nem beszélne ilyenekről, mig ki nem
váltotta magát a rabságából.
Szándékosan mondott Jankót, mintha nem is tartaná érdemesnek, hogy megjegyezze magának
a molnárfi nevét.
- A váltság dolgában igaza van kegyelmednek, - hagyta rá Gábor, - de úgy látom, hamar ki
fogja magát váltani.
Ráchel néne most vette csak észre, hogy egy lépéssel tovább ment, mint maga akarta.
Igen megkönnyebbült, midőn megtudta, hogy az ifjak még ma útra kelnek Sárvár felé. Még a
két lovát is odakölcsönözte nékik, hiszen csak künn legyenek egyszer a várból.
A nevezetes az volt, hogy mindenki beszélt már a Palkó

meg a Kata dolgáról, csak éppen ők ketten nem.
Midőn bucsuzáskor kezet fogtak egymással, a leány ennyit kérdezett csak:
- Visszajön kegyelmed?
- Visszajövök.
Egymás szemébe néztek és ettől a perctől fogva mind a ketten tudták, hogy ők mátkásak és most már holtiglan egymáshoz tartoznak.

37

VII.

Szerencsét próbáltam,
Csatákon forogtam,
Magyar hirért névért
Vigan vagdalkoztam.

Fogarasi Bajnok.

Valahányszor megpihentek útjukban Sárvárig, Gábor mindig elővette a hegedüt, amit Szárcsavárból hozott és elmondatta a rabhuszárral Balassa Bálint úr valamelyik énekét.
Kitervelte, hogy énekeltetni fogja Molnár Palkót őnagysága előtt, mert olyan a lantos emberek természete, hogy igen szeretik hallani a magok koholta éneket.
Délután a két jóbarát a Rábavíz partján lovagolt és ekkor meglátták messziről Sárvár magas tornyát a Nádasdy zászlajával.
Amióta elhagyták Ikervárt, egy szót sem beszéltek, de most azt mondta Gábor:
- Jakab napján megtarthatnók a lakodalmat.
- Miféle lakodalmat?
- A tiédet meg a Katáét.
A rabhuszár alatt hirtelen megbotlott a kölcsönló.
- Mit beszélsz, Gábris? Jakab napja három hét mulva leszen és nekem ma mindössze ötven forintom van csak a háromezerhez.
Gábor urasan legyintett a kezével.
- A sarcodra ne legyen gondod. Téged kivált a rabságból Ráchel néne.
- Ráchel néne!?

- Nem hiszed, úgy-e, mert nem ismered őkegyelme jó szívét. De neki csak a beszédje kemény,
a szíve igen lágy és Kata hugom kedvéért ő mindent megtenne. És pénze is van bőven, az egri
papokkal őrizteti.
Molnár Palkó nem tudott hová lenni a nagy csodálkozástól.
- Ráchel néne!?
- Csak egy kikötése van: Balassa Bálint uram legyen a te násznagyod. Mert ő nagyralátó
asszonyság és azt tartja: ha férjhez megyen egy Bertóthy-leány, akkor meg kell adni a módját.
És mi ketten most csak azért megyünk a fekete bég palánkjába, hogy násznagynak kérjük
Balassa őnagyságát.
No, ez eléggé csudálatos dolog volt.
- Ha megtudja őnagysága, hogy ezzel leoldja lábamról a bilincset, akkor alkalmasint vállalni
fogja - vélekedett a huszár.
Mindabból, amit Gábor beszélt, persze egy szó sem volt igaz. Ha Ráchel néne pincéjében
hordószámra áll vala a dukát, ő akkor sem ad egy vonyós máriást a Molnár Palkó fejéért. De
hiszen az egri Bellona nem is volt bővében az arany marháknak, Istenben boldogult Czekey

uram a karásia-mentéjén és az ezüstös nyeregszerszámán kívül nem igen hagyott rá egyéb
földi javakat.
Gábornak azonban valami titkos terve volt és abba beletartozott az is, hogy Balassa uram
legyen násznagy a Katáék lakodalmán és mivel az úrfi azt vallotta, hogy amiről két ember tud,
az már nem titok, tehát hazugságokból szőtte a maga madárfogó hálóját.
Még nem harangoztak az estebédhez, midőn a két jóbarát bekéredzett a sárvári latorkert
korlátján.
Ezt a fejedelmi várat, sok más kőházzal és töméntelen gazdagsággal egyetemben, az édesanyja
után örökölte a fekete bég, Nádasdy Tamás nádorispán úr szerelmetes Orsikája után, aki a
nevezetes Kanizsay család utolsó sarjadéka volt.
A régi nagy Magyarországnak ez a szigete sértetlenül

emelkedett ki a pusztulásból, mint az
Ararát hegye az özönvízből.
A várat óriás kertek veszik körül, külön gyümölcsös és külön virágos kertek; a lombos fák
alatt bársonydolmányos nemes inasok csapatja labdázik; az udvaron remek török paripákat sétáltatnak a csatlósok.
A kővel rakott tornácokon komor sorban ülnek és gőgösen lézengenek a Nádasdy katonái.
Mert a fekete bég sereget tartott a maga zsoldján, amely sürün csapott át a török végekre, feje-
ket szedni. A száguldozásokat Nádasdy uram maga vezette és ahol a hadi zászlait meghor-
dozta, ott ámulatot keltett a mindent verő vitézségével és rémületet keltett a kegyetlenségével.
És bár a mezei munka volt az uri kedvtelése, azért sok más mesterségben is jeleskedett. Szerette a lantosokat és a képirókat, csuda tulipánokat és óriás barackokat növesztett a kertjeiben, idegen nyelveket tanult, külhoni tudósokkal levelezgetett, aranyon vásárolta a szép
könyveket és Sárváron könyvsajtót tartott.
Az urasága dusabb volt a bécsi királyénál, akit nyomorgattak az uzsorásai és aki rongyokban
járatta szolgáit.
Bécsben rossz néven is vették, hogy alattvaló magyar uraknak mire való a nagy gazdagság, de
még sok ideig eltartott, míg igazság szerint ki tudták módolni, hogyan lehetne hurkot fonni a
Nádasdyak és Zrinyiek nyakába, hogy váraik és drága marháik a fölséges király kezébe
essenek.

*

Gábornak itt is volt egy jóbarátja: vitézlő Túnyi
Menyhárt uram, a fekete bég főudvarmestere.
Ez testvérbátyja volt Túnyi Balázs uramnak, ama komáromi hires száraz vajdának.
Hopmester uram másféle ember volt, mint a bátyja. Míg a komáromi Balázs úr mord képü,
goromba beszédü és hirtelen kezü vitéz volt, addig a sárvári Menyhárt úr halk és mézes szavu,
cirkumspektus udvarló férfiunak mutatta magát.
Azt mondta Gábornak, ha ügye van Balassa urammal, akkor

álljon estebéd idején az ebédlő-
palota ajtaja elé. És ez helyes tanács volt.
Amint megszólalt a konyhamester harangja, a hosszu ámbituson már jöttek is az éhes
uraságok. Elől lassu léptekkel az udvarmester, hosszu pálcával a kezében, nyomában az úri
rendek, sorba a férfiak, a leányok és leghátul az asszonyságok. Lehettek vagy harmincan.
Balassa uram rögtön meglátta a rabhuszárt.
- Imhol a pölöskei vitéz, akiről már szóltam volt te nagyságodnak, - mondá a fekete bégnek.

- Mi járatban van kegyelmed, öcsémuram? - kérdezte a gazda.
- Nagyságod engedelmével Balassa ő kegyelmével óhajtanék szót váltani.
- És ki legyen ez a feketedolmányos?
Midőn kitudódott, hogy a feketedolmányos a rosályi Bertóthyak közül való úrfi, a fekete bég
így szólt:
- Ha így van, akkor ti kegyelmetek helye nem az ámbituson, hanem az asztal mellett van.
És intett Túnyi uramnak.
Miután odabenn elmondták az asztali áldást és a pohárnokok körülhordták a mosdóvizet,
asztalhoz ültek. Molnár Palkó és Gábor a gazda mellé kerültek, de csak azért, mivel Nádasdy
uram a maga asztalánál mindig az utolsó helyre ült.
A főhelyen Nádasdyné ült, tőle jobbkézfelől sorba az asszonyságok, balkéz felől az urak.
Mivel a fekete bég igen nagy úr volt, igen sokat is ettek az asztalánál és az étekfogók ezúttal
húsz fogást hordtak föl.
Asztalnál a rabhuszár csak a férfiakat nézte, mert nem egy széphirü vitéz ült vele egy sorban.
A főasszony oldalán egy kampósorru, keserüképü úr kapott helyet és midőn a gazda
ráköszöntötte három ejteles ezüstpoharát, Molnár Palkó megtudta, hogy ez a gazdag Zrinyi,
ama szigetvári gróf legnagyobbik fia.
Gábor nem igen törődött az urakkal, ő lopva inkább csak a háziasszonyt nézte. Nem mintha
igen szépnek találta volna, de mert az ő fülébe is

eljutottak a rettenetes és titokzatos hirek,
amelyek a főasszonyról szólottak.
Kicsi, hófehér bőrü, fakóhajú asszonyság volt, a zöldes szemeivel nem igen nézett az emberek
arcába, többnyire furcsa, fagyott mosollyal bámult a levegőbe. Az volt a hir, hogy eladta lelkét
a gonosznak.
A fekete bég igen szerette asszonyát. Bözse lelkemnek nevezte, azt mondta: macskaszeme van
és nagyot nevetett a furcsaságain.
A férj mit sem tudott arról, amiről már mindenki suttogott: hogy Bözse lelkem embervérben
szokott fürödni. Csak Nádasdy uram halála után sült ki, hogy a csejtei kastély pincéjében
nemes szüzek tetemei vannak elásva.
A főasszony hires nagy nemzet leánya volt és Báthory Erzsébetnek hivták.

*

Az urak füle már vörösödni kezdett az italtól és az asszonyságok, miután észrevették, hogy
tánc ma úgy sem lesz, kihúzódtak a palotából.
Palkó és Gábor tisztességtudóan fölkeltek a nagyurak mellől, de a fekete bég visszaparan-
csolta őket a helyükre, az asztalnokok pedig nagy billikomokat raktak eléjük.
A Nádasdyak valamikor atyafiságot tartottak a Bertóthyakkal és a fekete bég most meg akarta
mutatni, hogy nem veti meg Gábor úrfi szegénységét.
A gazda villogó fekete szemét azonban inkább a rabhuszár inas alakján járatta és midőn ő
nagysága már félrészeg volt, egyszerre így szólt hozzá:
- Azt beszélik, te a nagy Kinizsi vére vagy. Hát nyujtsd ki a karomat, ha van hozzá való
tudományod!

És az asztalon keresztül odakinálta néki a begörbített jobbkarját, amelyen vasizmok feszültek.
Palkó egy ideig csak erőlködött, hogy kiegyenesítse, majd mosolyogva mondta:
- Bizony nem birok én a nagyságod erejével!
Az urak mind elnevették magukat és nagyot ittak Nádasdy

uram egészségére. A fekete bég
pedig kevélyen monda:
- Úgy lehet, az öreg Kinizsi Palkó tudományának is nagyobb volt a füstje, mint a lángja!
Palkó fülig elvörösödött, mert ez nagyobb galuska volt, mint amekkorát egy vázsonyi molnár
le tud nyelni és kirugva maga alól a széket, a palota sarkában álló nagy gyertyatartóhoz lépett.
Az embermagasságú tartót, amelyen sok patikagyertya égett, vasból kovácsolta a pozsonyi
mester és pálmafa-formát adott néki, a tövét pedig mélyen beeresztette a palota kőpadozatába.
Molnár Palkó azt mondta:
- Nádasdy uram karjával én nem birok, de ezzel a karral talán birok.
Az összekulcsolt két kezével átfogta a pálmafa vastörzsét, a térdével nekifeszült és a világító koronáját elhajtotta a kőpadozatig.
Az urak mind fölugráltak a székükből és eliszonyodtak ekkora erő láttára.
Balassa úr azt mondta:
- Egy elefánttól is elég volna ennyi! Anyától lett embertől még nem láttam ilyet!
A fekete bég pedig megértette, hogy vendége szándékosan kimélte őt.
Zrinyi úr, aki eddig még egyszer sem szólt Molnár Palkóhoz, most ráköszöntötte a borát, majd
azt kérdezte tőle:
- Hogyan lehet az, hogy kegyelmedet elevenen el tudta fogni a török?
Erről nem igen szeretett beszélni a pölöskei koma, de most mégis megeredt a szava.
- Úgy volt, hogy éjnek idején Tihanynál által úsztam a vizen, de förgeteg támadt és a török
parton belékeveredtem a halászok hálójába, így aztán nem lehetett védekeznem.
- De később hogy nem tört ki kegyelmed a tömlöcéből? Aki azt tudja, amit kegyelmed, annak
a börtön rácsa csak fűzfafonadék.
A huszár erre is megfelelt:
- Mielőtt kiengedtek a vízből, vitézi szavamat vették, hogy rabul adom magam.
- Így már értem, - szólt Zrinyi ő nagysága.
De Balassa uram, aki eddig csendben iszogatott, a kemény öklével most akkorát csapott az

asztalra, hogy az ezüstpoharak ijedtükben nagyot ugrottak és hangos szóval kiáltotta:
- Pedig ez az, amit nem lehet megérteni! Ebben az országban az ellenség soha semmit nem nyert erővel, mindent csak hamissággal. Mert mindig tudták a gazok, hol kell kifeszíteniök a hálójukat! És mivel nincsen vas, amellyel meg lehet békózni egy ilyen legényt, hát az orrába húzzák a vitézi becsületét, mint a medvéébe a karikát és úgy vezetik vásárra... Miféle cudar farsangos játék ez? Az ellenség cserepekre törte országunkat, koldussá tette az úri rendet és földönfutóvá a népet, az ellenség özveggyé tett százezer magyar asszonyt és éhen veszejtett százezer magyar gyereket - és most számon kéri tőlünk a becsületünket. De én azt mondom: nincs becsület, nincs emberség, nincs frigy, amely a rablóval szemben kötne! A magyarnak

csak egy becsülete van: pusztítani az ellenséget! Gáncsot vetni, vermet ásni az útjába, irtani, mint a farkast, mint a patkányt, vassal és hurokkal, tűzzel és méreggel, az asszonyát, a gyerekét nem válogatva, mert mind a mi vérünkön hízik, mindenik részes abban a szörnyü gazságban, amit evvel az országgal elkövettek!
Olyan düh vett erőt rajta, hogy a szája széle tajtékos lett.
A többi urak jó ideig néma csöndben könyököltek az asztal körül. A fekete bég ekkor magához intett egy fegyveres főlegényt, aki a palota ajtaját strázsálta és így szólt hozzá:
- A fejérvári bég tegnap karóba vonatta három parasztunkat. A tömlöcömben ül a fejérvári tihája és két odabasa. Hajnalra vigyétek ki őket és húzzátok karóba a parasztok mellett.
- Igenis, értem! - mondotta a főlegény.
(És ez nagy kavalérság volt ő nagyságától, mert a három török együtt már ezerötszáz forint sarcot igért a fejéért és ha kinzómesterrel sarcoltatnák őket, talán többet is megadnának.)
Zrinyi úr ő nagysága észrevette, hogy Gábor urfi hegedüt fog a kezében.

- Pengesd, ha tudod! - biztatta.
Az ifju a rabhuszár felé bólintott, Palkó pedig a mélyen zengő orgonahangján éneket kezdett mondani:

Őszi harmat után
Végre mikor aztán
   Fujdogál a hideg szél,
Nem sok idő mulván
Sárgul, hulldogálván
   Fáról a gyönge levél.
Zöld erdő harmatját,
Piros csizmám nyomát
   Hóval lepi be a tél.

Az urak, de a palotában ácsorgó szolgáló rendek is, elgondolkozva hallgatták és mindannyinak szívét forró büszkeség és édes fájdalom árasztotta el. Sokan közülök most értették meg először, hogy a magyar beszéd, amely a régi énekekben olyan nyers és esetlen volt, mint a medvemormogás, milyen szép nyelv. Szebb ez a töröknél, de még a deáknál is. Ebben az órában egyikük sem adta volna oda az ő nyomorult országát a világ legdúsabb királyságáért sem, mert a magyar érzés akkoriban úgy megdagadt a lelkekben, mint tavasszal a Rába vize.
- Derék ének ez nagyon! - mondta Zrinyi uram.
- Balassa úr ő nagysága szerzette, - magyarázta Gábor.
Palkó pedig elmondá a végét is:

Immár sólymocskádat,
Kedves madárkádat,
   Kit karodon hordottál,
Klárisokkal rakott,
Skófiummal varrott
   Lábzsinoron tartottál -
Bocsásd el békével
Szegényt, hadd menjen el,
   Reá ne haragudjál!

Balassa uram, bárhogyan restellte is, nem tudta eltitkolni, hogy tüzet fogott a saját parazsán, a

szeme bizony könnyes volt. Ez volt az ő búcsúéneke Magyarországhoz és Losonczy Annához, mert akkor ő már elvégezte magában, hogy külső országba fog bujdosni. Az ő nyughatatlan lelke olyasmit képzelt, hogy idegen földön, ismeretlen emberek közt, boldogan és békén élheti napjait.
Hogy eltitkolja ellágyulását, hirtelen felszökött helyéről.
- Miféle kérésed van hozzám? - kérdezte a rabhuszártól.
Molnár Palkó tisztességtudóan fölkelt a helyéről:
- Szerencsém akadt, Jakab napján lakodalomba megyek Bertóthy Katával és ha meg nem sértem nagyságodat, akkor arra kérem, vállalná a násznagyi tisztséget.
És mivel őnagysága nem válaszolt mindjárt, Gábor urfi sietve monda:
- A sarccal ne legyen baj, mert az én dusgazdag Ráchel néném megígérte, ha nagyságod leszen a násznagy, akkor ő a lakodalom napján kiváltja Molnár Palkót a rabságból.
- Megteszem! - kiáltott most már őnagysága és belécsapott a huszár tenyerébe.
(Eddig is csak azért vonakodott, mert félt, hogy a sarcot tőle várják, pedig ennyi sok pénz nem telt az ő uraságától.)
De most széles kedvében megszólalt a fekete bég is:
- Ha Balassa lesz a násznagy, akkor Nádasdy legyen főgazda, mert én el akarom járni Bertóthy Katával a menyasszony táncát. Az egész lakodalom költségét pedig vitézlő Túnyi uram fizesse.
Túnyi Menyhárt uram, aki a hopmesteri pálcával ott billegett a pohárszék előtt, mosolyogva meghajolt őnagysága felé.
Az urak igen sokat ittak a mátkapár egészségére, köszöntőket is mondtak, közbe a Palkó énekét hallgatták és végezetül erősen megrészegedtek.
Józan csak Zrinyi őnagysága maradt, mivel keveset ivott és Molnár Palkó, mivel sokat bírt.
Mire ágyba kerültek, a sárvári virrasztók immár az éjfelet kiáltották.

*

A Nádasdy uram zsoldján élő vitézlőrend egyik vajdája Harangozó Józsa volt, mostohafivére
ama rab Boráros Miskának, aki Koppányban föltette a maga harminckét fogát a pölöskei
koma emberségére.
Józsa ő kegyelme most öt forintot és hét ezüst dolmánygombot adott Palkónak, vinné öccsé-
nek a tömlöcbe, mert azok ketten igen szerették egymást, bárcsak mostohatestvérek voltak is.
És a vajda elmondta a rabhuszárnak a vértesaljai híres futás históriáját is, amely tavaly Szent
György-havában esett, amikor is Józsa úr, de maga Nádasdy és Pálffy Miklós őnagyságuk is,
kicsi hijja, hogy török kézben nem hagyták a fejüket.
A főurak ugyanis összefogtak, hogy éjnek idején elhajtják a budai basa füvelő ménesét.
A vitéz terv sikerült volna, sőt már Bicskéig szerencsésen el is vágtattak az arabus csikókkal,
de ott nagy török erő csapott rájuk, ágyukkal és seregbontókkal. Ugy látszik, megint árulás
volt a dologban.

Még onnan is haza lehetett volna oldalogniok a ménessel, de a komáromi vajdák megbolon-
dultak és minden áron meg akartak vivni a pogánnyal, Pálffy uram pedig az egyszer elhibázta
a dolgát, hogy engedett a csahosoknak.
Ebből lett a baj. A budai basa másnap száz hajdufejet tűzött ki a vár fokára, ami drága ár egy
falka lóért. De meg a ménes is odaveszett megint.
Bécsben a felséges király igen felbosszankodott a frigytörésen és Ernesztusz főherceg úrral
kemény leveleket iratott az uraknak, sőt meg is fenyegette őket, hogy nem tudnak veszteg ülni.
Nádasdy uram azzal mosakodott ki, hogy néki sok ujonclegénye van a seregében, az ifjuságot
pedig csak ellenség földjén lehet kioktatni a hadi tudományokban, azért ő nem várhatja meg,
mig ő felsége hadat üzen a töröknek, hanem béke idején is kénytelen portyára vinni a katonáit.
Erre már nem tudott kádenciát a bécsi Bellikum. Való igaz, hogy olyan serény nyomjárók és
olyan szives kopjatörők szolgáltak a Nádasdy kardja

alatt, aminők soha nem éltek a király
őfelsége zsoldján, de tán még Zrinyi György őnagyságáén
sem, ami pedig már nagy szó.
Az ősszel Nádasdy uram véresen lemosta a vitézi hírén
esett foltot, mert Sárkány-Szigeti alatt
akkorát ütött a törökön, hogy még a sztambuli nagyúr is
fölszisszent tőle. A fekete bég akkor
ezerháromszáz rabot hajtott haza, a rabok közt két
nagyságos bég is találkozott, a sárvári
kapukat és bástyákat pedig rengeteg sok nyúzott pogányfej
ékesítette.
De maga Nádasdy uram mondta, hogy ebben a szép
mezei munkában Batthyány Boldizsár
őnagyságáé a főrész.
Ez a száguldozás is béke idején esett, a király őfelsége
íratott is megint, de ezúttal nem firtatta
a frigyszegést, hanem kegyesen felmagasztalta a jámbor
urak vitézségét és török lovat kért a
prédából.
Harangozó Józsa mindezt az uri kertre nyiló tornácon
mesélte Molnár Palkónak.
A kertben négyszögű vizecske volt, amelyből ezüst-vértes
halak ugrottak arany-legyek után. A
parton, sok virág közt, csupasz kőasszony hasalt, rajta
kőgyerekek hemperegtek és mozsárból
ontották a vizet.
Korán reggel Balassa úr már nehéz golyóbisokkal tekézett
a tó partján. Nagy ivások után így
szokta magát rendbeszedni.
Bertóthy Gábor ott volt mellette, az eldobott
golyóbis után szaladt és serényen visszahozta
őnagyságának.
Közbe egy időre abba is hagyták a játékot és
beszélgettek. Azaz inkább csak Gábornak járt a
szája, őnagysága figyelve hallgatta, olykor igen
elkomolyodott, de végül is hangosan elnevette
magát.
A rabhuszár a tornác alól nézte őket és igen
csudálatosnak találta, hogy ilyen híres nagyúr
Bertóthy Gáborral pajtáskodik; pedig ennek is megvolt a
maga oka.
Balassa uram ugyanis megértette, hogy Gábor édesanyja
Losonczy leány volt és ettől a névtől
tüstént meglágyult az ő büszkesége, mint fenyőgyanta a
nap tüzén. Mert egy másik Losonczy-

leány, Anna, a temesvári hős leánya, benn lakott az ő szívében, néki dedikálta ő legédesebb
énekeit és legvéresebb vitézi tetteit és kalandozva, bujdokolva és százszor megbotolva is holtáig hű maradt hozzá.
Midőn a két cimbora nyeregbe ült, hogy útra keljen hazafelé, Gábor csak úgy félvállról odaszólt a rabhuszárnak:

- Most már úgy fordult a dolog, hogy a lakodalmad napján nem Ráchel néne, hanem Balassa
őkegyelme fogja megfizetni a te sarcodat. Ráchel néne csak pihentesse tovább az ő arany-
csikóit az egri papok ládafiában.
- Ezt ugyan nem értem, - csudálkozott Molnár Palkó.
Nehéz is lett volna ésszel fölérni, mert Balassa uramat, bár híres nagy nemzet és vitézlő főur
vala, mindig üldözte a lantosok átka és szükében vala a pénznek.

VIII.

Elvégzem kedvesen szíves ajánlását,
Rövid nap tőlem is várja ennek mását,
Tartson úgy engemet mint szerelmes társát,
Mondd meg: ne sajnálja hozzám sétálását.

Gyöngyösi István.

Vitézlő Túnyi Menyhárt uram, a fekete bég hopmestere, elkísérte az ifjakat Szárcsavárra.
Az ura ráhagyta, hogy igazítsa el Molnár Palkó menyegző napját és Menyhárt úr körül akart
tekinteni a helyszinén, hogy megállapítsa a lakodalmi rendtartást.
Derék szál ember volt, csak az orra volt laposforma és hangosan szuszogott a bajuszába.
Mivel az ilyen Nádasdy-félének a szolgája is úr, tehát nem ment magában, hanem egy
sáfárkodáshoz értő deákot és egy huszárfőlegényt is vitt magával.

Hidvég tájékán menekülő falusi nép lepte el a Rába partját. Rohanvást rohantak, szekéren és gyalogszerrel, marhákat hajtottak maguk előtt és batyukat cipeltek a hátukon.
- Ki elől szaladtok? A török elől? - kérdezte Túnyi uram.
- A mieink elől! - kiáltozták a parasztok - Jönnek a balónok és a német lánckenetek az ország szívében uraskodtak. (A határharcokhoz és száguldozásokhoz nem értettek, azért a végházakat magyar és horvát katonaság tartotta.)
Elvadult, enyveskezü csürhenép volt, amely elől senki pénze, asszonya és lova nem volt biztonságban. Ahol az ő patkányseregük megfészkelte magát, ott egész vidékek szegénységbe és mocsokba sülyedtek.
A hadnagyaik hosszu szekérvonatokon küldözték távoli hazájukba az orzott holmit, a legénységük pedig merő uraskodásból vérig gyötörte a népet. Akkor azt hitte Bécs, a katonának ilyennek kell lennie.
Nemsokára megjelentek a vigyázóik az úton. Jó nagy sereg hömpölygött a nyomukban. A lovasa pléhben, a gyalogja tarka, buggyos ruhában, tollas kalappal, nehéz nagy puskával a hátán, - valamennyinek gályarab pofája mord ráncokba torzult.
Ijesztő és nevetnivaló farsangi menet volt.
A sereg közepén lovagolt a vezér. A zöld tollas, ezüst sisakja alól a gőgtől püffedt vénasszonyarc nézett ki.
- Ez Kemenáter generális úr! - mondta Túnyi uram, aki Sárváron látta egyszer a főkatonát.
A zsoldosok, mint aféle unatkozó léhűtők, a nyelvüket öltögették az utasokra, hogy szégyent tegyenek rajtuk, egyebekben azonban nem zaklatták őket.
A derékseregеt hosszu szekérvonat követte nyomon. A kocsik teli voltak elragadott holmival, de olyan jószág, amiről föl lehetett volna tenni, hogy a törökön prédálták, nem igen volt közte.
Délben az utasok megtelepedtek egy fa árnyékában és Túnyi uram előparancsolta az elemózsiát, meg a pincetokot.

Midőn javában ettek volna, egy megkésett balón lovas kocogott el mellettük. Egy paraszt-leányka szaladt a ló mellett és a katona kötélen vezette a leányt, mint a barmot.
Formás szép leány volt és olyan megadással hajtotta meg a fejét, mint akit a vesztőhelyre visznek.
A katona gőgösen a puszta levegőbe tekintett, a leányka azonban olyan szomoru pillantást vetett a falatozó magyarokra, hogy Molnár Palkónak egyszerre elment minden étvágya.
Az arca rákvörös lett és Gábor urfi, aki már tudta, mit forgat fejében a barátja, csendesen odaszólt neki:
- Tudod te, ki vagy?
Persze, nem fér meg a vitézi becsülettel, hogy hitre kibocsájtott rab harcot álljon, mert ha rajtaveszt és elesik, akkor a kezese adja meg az árát.
A többiek nem igen mozdultak. Utas ember, ha van egy csepp esze, nem ártja bele magát a más ember dolgába, különösen ha balón az az ember és több ezred magával jár.
Fertály óra múlva megint ketten jöttek az úton, ezúttal egy mezitlábas, zömök parasztlegény és egy leányka, aki arcban igen hasonlított a balón rabjához. A kisleány eleven nyulacskát hozott a karján - ez lehetett minden kincse - és a sírástól szepegve szaladt a paraszt mellett.
A mezitlábas megállott és megszólította a huszár főlegényt, ha nem látott-e egy katonát, meg egy megkötözött fehércselédet.
- Ki volt az a lyány? - kérdezte Molnár Palkó.
- Az én mátkám, ennek a kisleánynak a nénje, - felelt sötét képpel a legény.
- Mért kötözték meg?
- A balón generális magához parancsolta a sátrába, de mert elszaladt az erdőbe, lovasokat küldtek utána és most viszik a generálisnak.
- És te most hová mégy? - kérdezte Gábor úrfi.
- Keresem az igazságot! - morogta haragosan a legény.
De hol lakik ebben az országban az igazság?
Palkó azt kérdezte a legénytől:
- Mért nem védted meg, ha mátkád?
- Puszta kézzel? Hiszen ha volna lovam, meg szablyám, majd megnyivasztanám a leány-

pecért! De így elvertek és elszedték a csizmámat, meg a ködmönömet.
- Értesz te a kardforgatáshoz? - faggatta tovább Molnár Palkó.
- Huszár voltam Palotán, Pálffy Tamás uram kardja alatt, de megszöktem, nem bírtam már a koplalást.
Az már igaz: nagyétű legénynek nem való a katonaélet, koplalásban mindenkor bőséges része van őfelsége vitézlőrendjének.
Mert törvény vala Bécsben, hogy a magyar zsoldost csak akkor szabad fizetni, ha már minden német és balón kikapta a magáét. Így aztán elég ritkán ejtik sorát a magyar legénységnek.
De ekkor egyszerre megszólalt Molnár Pál.
- Ha lovat adnánk kölcsönbe, miféle zálogot adhatnál?

- Zálogba hagynám ezt a kislányt! - kiáltotta fölragyogó szemmel a mezítlábas.
És Túnyi uram, bár egyébként igen cirkumspektus férfiu volt, arra a könnyelműségre veteme-dett, hogy huszárjának lovát meg a szablyáját odakölcsönözte ennek az ágról szakadtnak. A huszár váltig ellenkezett, de végül is engedelmeskednie kellett a vitézlő hopmester parancsá-nak.
Amint a mezítlábas nyeregbe ült és megsuhogtatta a szablyát, már látni való volt, hogy valóban végbeli legény. Nem az útnak, hanem a nádasnak vitte a lovát.
Molnár Palkó, aki eddigelé semmit sem evett, most nekiesett az elemózsiának és mindent fölfalt, amit a többiek meghagytak.
A huszárfőlegény azalatt a keze bokáján fogta a zálogba vetett kisleányt, nehogy megugorjon, a hopmester úr pedig, amint egyik fertályóra a másik után múlott, sejteni kezdé, hogy mégis bolondot művelt, mert ha a balón levágja a mezitlábast, hogyan számol ő be otthon egy kisleánnyal a huszárló helyett?
A mezitlábas azonban nem vágatta le magát. Egyszerre csak nyargalva jött az úton a mátkája a nyerge mögött ült, a balón lovát pedig kantáron hozta.

Sőt már mezitláb sem volt, mert megörökölte a balón csizmáját is, amelyre annak, halott ember létére, immár nem volt semmi szüksége.
- Jól védte magát? - érdeklődött Molnár Palkó.
- Nem volt érkezése, a nádból ugrattam néki és torkon vágtam, mielőtt még fegyveréhez kapott volna.
És a legény belemarkolt a nyeregtarisznyába és a hajánál fogva kihúzta a balón viaszsárga fejét. Nem volt sok értelme, hogy magával hozta, úgy látszik, csak a rend kedvéért tette, mivel így tanították a palotai végházban.
- Akárki fia vagy is, derék fiú vagy, - szólt Molnár Palkó. - Hanem úgy vigyázz, hogy a balónok lovasokat eregetnek utánad!
A legény legyintett a kezével.
- Ám eregessenek, tudom én a járást a nádasban!
Ekkor már felültette a két leányt a balón paripára, maga kantáron fogta a lovat, tisztesség-tudóan megköszönte uraimék szívességét és hamar eltünt az út fordulóján.
Molnár Palkó azt mondá:
- Segített magán és azért az Isten is megsegítette.
Túnyi uram azt mondá:
- Aki nem fárad bele az igazság keresésébe, az végül csak megtalálja.
Bertóthy Gábor pedig nevetett és azt mondá:
- Most már tudom, hol lakik Magyarországon az igazság: a szablya élén!

*

Szárcsavár alatt az utasok rábukkantak Bertóthy Cicelkére, aki valami igen fura keveréknyájat terelgetett a réten.
Két kis csacsi, néhány bárányka, a Jelika-tehén, féltucat fehér kuvaszkölyök és vagy negyven szelíd daru volt a nyájban.

Egy kis tuzokcsapat is velök tartott, de a büszke viselkedésü madarak csak látogatóba jöttek és mindjárt elröpültek, mihelyt meglátták az idegen férfiakat.

Gábor úrfi előresietett, hogy bemondja a várban a vendégeket.
Ráchel nénét az ólban lelte, őszintén szólva éppen trágyát hordott.
Az úrfi úgy vélekedett, hogy a rá várakozó harcot csak meglepetéssel lehet megnyerni, azért
rögtön elsütögette minden öreg ágyúját:
- Balassa Bálint uram szívesen köszönti kegyelmedet, Nádasdy Ferkó őnagysága pedig atyafiságos szolgálatát ajánlja. Az uraknak értésükre esett, hogy a kegyelmed Kata hugának
szerencséje akadt és azt mondák: ha Czekeyné asszonyunk nászoló asszony leszen, akkor
Balassa legyen násznagy, hogy együtt járhassák az első táncot és ha a híres egri asszonyság
hugának bekötik a fejét, akkor csak Nádasdy lehet lakodalmas gazda, hogy az ő költségén
egyenek és igyanak a vendégatyafiak. És Nádasdy uram hopmestere tüstént itt terem, hogy
meghallgassa a kegyelmed parancsait. Az urak csak egyet kérnek: a lakodalom legyen Jakab
napján, mert később vitézi dolgaik után kellend járniok. És ennyi gráciával tartozunk is őnagyságuknak.
Lakodalom? Jakab napján?
- De hiszen az a legény ma is rab! - kiáltotta haragosan az asszonyság.
- Semmi az, édes néném! A dusgazdag Balassa uram nevetve kifizeti azt a rongyos három-
ezret.
Az egész dolog olyanformán festett, mintha a gaz Gábris az ujjából szopta volna, de ekkor
Túnyi uram a hússzínü dolmányában már ott hajlongott Ráchel néne előtt és ugyanazt mondta,
amit a fiú:
- Nádasdy ő nagysága atyafiságos szolgálatát ajánlja!
És vitézlő Menyhárt uram bebizonyította, hogy méltán viseli az udvarmesteri pálcát, mert
amint megpillantotta a vasvillát az asszonyság kezében, finoman mondá:
- Derekas munkát végez itt az egri Bellona ő nagysága, miként híres őse is, Herkules király,
ilyen munkával szerzett halhatatlanságot az Augiás istállójában.
(Ráchel néne később gyakran mondá: olyan szép esze van

Túnyi uramnak, hogy attól ugyan püspök is lehetne.)

Az asszonyság megérezte, hogy a haszontalan öccse őt valahogyan tőrbe ejtette, de mihez kezdjen most már? Azzal a vázsonyi molnárfélével csak elbánt volna, de a Nádasdyakat és a Balassákat nem lehet arcon csapni.

Gábor azt mondta:

- Ugylehet, Zrinyi ő nagysága is eljön a lakodalomba.

Erről ugyan szó sem volt, de ezzel megadta Ráchel néninek a kegyelemdöfést. Az ütközet tehát elveszett.

A hopmester azután bejárta a várat és úgy találta, hogy a konyha és a palota igen alkalmatosak egy kisebb vendégsereg ellátására. Csak hozni kell egyetmást, ami itt hiányzik.

A palotába pohárszéket, összetolható asztalt, uraknak való karosszékeket... És két szekérre való arannyal varrott szőnyeget is kell hozni Sárvárról, hogy felöltöztessék a csupasz falakat...

És tarka zászlók is kellenek a bástyára...

Irjad, deák! Ezüst mosdómedencék, tálak és tányérok, öntőkorsók, bortöltő kupák, kannák és poharak, azután asztal közepére való malomforma, kagylós és tornyos aranyserlegek, item virággal cseppentett kamukaabroszok, himzett étekfogó kendők és kéztörlők, nemkülönben gyertyatartók szagos gyertyákkal és tánchoz való fáklyák...

Az udvarmester feje olyan volt, mint a Noé bárkája: minden elfért benne.

Estebédre huszonkét étekfogás lesz, mondta, ötféle bor, az ürmöst nem számítva. Kevesebb nem lehet, mivelhogy most már Nádasdy uram becsületéről van szó.

A várban szűkös a hely, ergo kevés szolgával kell beérnünk. Irjad, deák! Vicehopmester, pohárnok, bortöltő inas, asztalnok, étekfogó, konyhamester, konyhasáfár, szakácsinas, konyhaajtónálló, tálmosó, fűszerkészítő, borsoló, sütő, - nem felejtettünk ki senkit? De hát a muzsikusok, meg az énekes inasok?

(A kocsik meg a lovak mellé való embereket majd az istállómester veszi rovásra.)
Meg kell adni mindennek a módját! Nádasdy uram azt mondta: nem bánja, ha kétszáz forint
költsége leszen is. Ez pedig nagy pénz, mert majd minden ingyen kerül, a buza a földekről, a
hús a nyájakból, a vad az erdőből, a hal meg a rák a tavakból, a bor a szőlőhegyekről, a
gyümölcsféle a kertekből, ember és ló is van elég hál' Istennek, a pénz jóformán csak nád-
mézre, gyömbérre, borsra, szerecsendióra meg holmi lemóniára kell.
Gábor úrfi erősködött, hogy huszonöt vendégnél többet nem szabad hívni, nehogy a familia
szégyenbe maradjon a helyszüke miatt. Ennél a számnál meg is állapodtak.
Ráchel nénének, akin lassankint mégis csak erőt vett a lakodalmas láz, ekkor hirtelen
megfájdult a szíve, mert eszébe jutott Bertóthy Magdolna hajdani lakodalma, amikor a
vendégek háromezer lóval jöttek a rosályi vár alá.
Akkor a nádorispán volt a főgazda és az országbíró a násznagy és a pápai legátus volt eskető
pap és hivatalosak voltak a vármegyék, a káptalanok és a konventek, a lengyel király pedig a
képe viselőjét küldte maga helyett, az tisztesség szerint egyedül ült a hintószekérben és külön
asztalnál evett és ebédnél is a fején tartotta a süvegét. (Oppelia német herceg a maga
személyében jött, de másnap sértődten elvonult megint, mert a lengyel nem akarta türni, hogy
ő is a fején tartsa a kalapos süvegét.)
A családi krónika szerint a szép Magdolna mennyegzőjén egyebek közt negyven ökröt,
száznyolcvan borjút, harminc bölényt és kétezer pisztrángot ettek meg, hozzá háromszázötven
akó bort ittanak.

*

Mig azok odabenn a hopmester úrral tanácsot ültek, addig a rabhuszár és Bertóthy Kata a
várscövény fokáról nézték a naplementét.
Mert olyan a szerelmes emberek természete, hogy megcsudálják a haszontalan dolgokat is,

miket okos ember föl se vesz: a napszálltát, a hold incselkedését és a rétek semmirekellő virágait.
A vörösen lángoló égboltot apróra fodrozott aranyfelhők lepték el és minden olyan tündöklő, olyan komoly és áhitatos volt, mintha a természet maga is lakodalomra készülődnék.
Palkó azt mondta:
- Szent Jakab napján!
Két hét mulva...

Bertóthy Kata nem válaszolt, de a huszár ott érezte a leány finom, meleg kezét a jobbjában.
És ekkor a nádi békák százezrei egyszerre belekezdtek az esti zsolozsmájukba és ez is olyan szép és ünnepélyes volt, mintha az ég angyalai kristályorgonán muzsikálnának és aranyharangokat kongatnának.
Ők ketten hallgattak, de a szívük hangosan dobogott. És nyitott szemmel, éber fővel álmot láttak, mind a ketten ugyanazt.
Meredek grádics emelkedik a sövényről a fényes égbolt felé és ők ketten minden szívdobbanással följebb hágnak egy fokkal.
Odafenn, a tüzes magasságban, álomszerűen szép és merész hóhstád tornyosul. A hidja szivárvány, a falai biborosak, a csucsos tetői arannyal rakottak, a szines ikerablakai pedig úgy izzanak és sziporkáznak az esti fényben, mint az óriás drágakövek.
És ők ketten, kéz a kézben, fölfelé haladnak, az ócska kis vályogvárból a tündöklő csodavár felé.
Ráchel néne kiment az udvarra és ekkor megpillantotta a mátkapárt a várkerítés fokán, amint az alakjuk sötéten belerajzolódott a tüzes égbe.
És megdöbbent, hogy milyen gyönyörű szép emberpár ez és azt mondta magában:
- Bizony, a mi Katánk Magyarország legszebb lánya, az a kölyök pedig az ország legkülönb legénye!
De azután eszébe jutott, hogy ez mégis csak afféle vázsonyi bocskoros és ami mérget Gábor

úrfi vele nyeletett, az mind kicsattant belőle, midőn ráripakodott a rabhuszárra:
- Hallja kegyelmed, jóra való keresztény ifjú nem hál ám a mátkája házában!
- Megyek már, - szólt mosolyogva a pölöskei koma, - megyek, de Jakab napján megint itt leszek!
- Bocskorbőr ennek a pofája! - mondta Ráchel néne, mert észrevette, hogy az ifju semmikép sem akar megsértődni.
Túnyi uram embereivel a Szárcsavárban éjszakázott, Palkó azonban útrakelt. Gábor úrfi pedig, miután megint magára vette a barátcsuháját, elkisérte a jövendő sógorát.
Ráchel néne ezuttal nem adta oda a lovait és így gyalogszerrel lépkedtek a nádasban kanyargó holdfényes úton.
- Hová mégy te? - kérdezte a csuhás.
- A pölöskei komasághoz, ott várom be a napomat, - válaszolt a huszár.
- Megkérhetnéd Takátsdeák porkoláb uramat vőfélyednek, - vélekedett Gábor.
- Nem te vagy a menyasszony fivére? - csudálkozott Palkó.
Az úrfi búsan lehorgasztotta a fejét.
- Nem tudom, haza kerülök-e addigra.
- Merre mégy, Gábris?
- Valami kis elintézni való ügyem van a török végeken.
A rabhuszár megállott az úton és kezét Bertóthy vállára tette.
- Testvér, - monda - néked is csak egy fejed van.

- Még egyszer által kell mennem a gyepün. Egyszer és utoljára. Eddig nyereségért kalauzkodtam, de most emberségből teszem.
- Rajta vesztesz, Gábris!
- Megsegít az Isten.
- Ha kalauz egyszer már az Istent emlegeti, akkor inkább el se induljon, mert az nem istenes mesterség.
Gábor vállat vont.
- Ha úgy is, nekem mégis mennem kell. Ezzel az úttal adósa vagyok édesanyámnak.
Igy hát kár volt erre több szót vesztegetni.

IX.

Jöjj ki, hazret Ali, jöjj ki föld gyomrából!
Hozd ki nagy zulfikárt te mély Koporsódból!
Ismét kell itatni lovodot vértóból.
Már elfelejtkeztek gjaurok voltodról.

Gr. Zrinyi Miklós.

Közben a jámbor janicsárok nagytekintetü agája, akiről már több szó esett krónikánkban, megjárta Mohácsot.
A tudós Kara Cselebi A jámborok kertje cimű könyvében arról világosít föl minket, hogy Mohács az oszmán dicsőség örökké virágzó gránátfája, amelynek üdítő árnyékában egykoron az igazhívők kisded csapatja legyőzte a pogány magyarok óriás túlerejét. Százezer tetőtől talpig vasba öltözött magyar óriás esett el a török fegyverektől, másik százezer elbizakodott óriás a Tuna vizébe veszett, „mint egykor Farao népe”, a gonoszlelkü Laos király pedig enkezével vetett véget bünös életének, minek folytán feslett lelke a pokol martaléka lőn.
Mohácsról Szigetvár és Pecsevi vidékére ment a janicsár úr. Szigetvár ama gyászos emlékü hely, ahol a hatalmas Szolimán császár nemes szíve megszakadt a hitetlen Zrinyi nagy gonoszságának láttára.
Pecsevi pedig igen híres török város, amely az elmult magyar időkben a Pécs nevet viselte, de ezentúl már örök időkre Pecsevi leszen a neve.
A szigeti bég urat különben láncraverten vitte magával a főjanicsár. Ez igen szomorú és gyalázatos eset volt, mert őnagysága jámborlelkü aggastyán volt, akit az igazhívők és a ráják egyformán tiszteltek.
Minden vétke az volt, hogy nagyon kedvelte a művészetet. Egy talján mester fehér és rózsaszín márványból ékes ducot épített őnagysága rózsás udvarában, annak tetejét meg kellett volna aranyoztatni, de mivel a bég úrnak akkor éppen nem

volt pénze (sajnos, ez a nagyságos
uraknál gyakori eset), tehát eladott egypár tucatot a szerecsen katonái közül.
(Velencei gályarab-kereskedők vásárolták meg a feketéket, darabját harminc-harmincöt
forinton.)
A jámbor bégtől távol esett a szándék, hogy a hatalmas császárt vagy bárki mást megkáro-
sítson, ő úgy gondolta, hogy az ősszel, ha megint pénze lesz, majd szerez valahonnan másféle
feketéket, de a janicsáraga rácsapott szegényre, mint ölyv a galambra és nem kimélte tisztes-
ségben megőszült szakállát.
A főjanicsár azután ujra megjelent Koppány várában. A kövér Lippay bég őnagysága
muzsikával fogadta és estére szép tüzes mesterséget gyújtott a tiszteletére.
És azt mondta magában:
- Inkább téged pukkasztanálak, semmint a görög tüzi bumbát!
Mindenki igen utálta az arnautát és az általános utálkozás még nagyobb lett, midőn az
adóügyeket kezdte firtatni.

Örökösen az írásokat követelte, pedig a koppányi adószedő urak sokkal vitézebb emberek és
lelkesebb madarászok voltak, semhogy kedvük telt volna az irkafirkában.
A janicsárnak semmiképp nem fért a fejébe, mért kell Kilitinek kétszer adóznia és Lellének
egyszer sem és mért kell a nágocsi parasztbírót
nyárssal és kerékkel fenyegetni, a szemesit
pedig ebédre hívni.
Ezt ő nem tudta megérteni, mert adóügyekhez épen csak annyit tudott, mint amennyit a
janicsárok általában tudni szoktak.
Azon is igen megütközött, hogy a somogyi magyar urak egyáltaljában nem fizetnek semmit.
Nem is fizethettek, mert hiszen nemes emberek voltak.
- Ebhitüek, hát miféle nemes emberek? - üvöltötte a janicsár.
- Az urak, bármilyen hiten legyenek is, sehol a világon nem szoknak fizetni.

- Nincs más uraság, csak amit az igaz hit szolgálatában szerez az ember! - mennydörögte a főaga.
Szóval ez a janicsár még mindig ott tartott, ahol a szeldsuk nagyapók, akik bőrgatyát hordtak és nyersen meg sózatlanul falták föl a Jézus-hitüeket.

*

Egyszer aztán egy hir ütötte meg a janicsáraga fülét, amelytől akkorát ugrott, hogy belevágta fejét a mestergerendába.
A Balassa Bálint uram szentgyörgyi vásárütéséről volt szó.
- Béke idején ilyet is mernek a kutyák?
- Még különbeket is mernek, - szólt kaján nyugalommal Lippay bég.
- Hát a ti embereitek mért nem csinálnak efféle dolgokat?
- Mert tiltja a budai basa őméltósága.
- És az ő bécsi királyuk nem tiltja?
- Tiltja bizony ő is, de hát azért ebhitüek, hogy ne engedelmeskedjenek az uroknak.
De azután kitünt, hogy az igazhitü vitézek sem olyan fehér liliomszálak.
A kövér bég azt mondta:
- Ha a mi legényeink vásárt ütnek, arról nem esik szó idehaza, valamint a magyarok sem dicsekszenek el az ilyen munkájokkal. A gyepün innen és túl első regula, hogy le kell tagadni a békeszegést, mert ha netán vegyes komissió szállna ki a végházakba, akkor elvész a préda.
De még egyebet is hallott a főjanicsár.
Az usztolna-belgrádi nagyságos bég úr, hogy megintsen egy renitens magyar falut, törvény szerint három parasztot karóba vonatott, mire ama vérszopó Nádasdy Ferkó aljas bosszut forralt és a bég úrnak három jeles vitézét huzatta nyársra.
Eddigelé soha nem volt még szokásban, hogy parasztvérért vitézeket adjanak kegyetlen hóhérhalálra és Usztolna-Belgrádban mindenki fölháborodott a Nádasdy uram istentelenségén.
(Usztolna-Belgrád híres török város, az elmult magyar időkben hitetlen királyokat temettek oda és Székesfejérvár volt a neve, de ezentúl már

örök időkre Usztolna-Belgrádnak fogják hívni.)

54

Midőn a főjanicsár meghallotta a Nádasdy uram dolgát, már nem ugrott a mestergerendának,
hanem leült a szőnyegre és hallgatott. Nagysokára így szólt:
- A hitetlenek nem félnek tőlünk.
A kövér bég vállat vont. - Azok és félni? Hol vagyunk már Mohácstól!
- Ha így van, - folytatta a főaga, - ha így van, akkor elvesznek a magyar vilajetek. Ha holnap
nem is, de holnapután biztosan.
Őnagysága némi kárörömöt érzett, hogy most olyan kicsinek látta a nagy janicsárt. Jóakarattal
mondta:
- Méltóztassál megbízni bennünk, kegyelmes uram, mi majd csak megtartjuk ezt a földet!
- Mivel tartjátok meg?
- Török vitézséggel.
- Vitézség nem tartja meg az országot.
- Nem? Hát micsoda, kegyelmes aga?
- A leigázott népek gyávasága. A birkanyájat el birja kormányozni a szamár meg a kutya, de a
farkascsordát nem.
A bég úr a szakállát simogatta.
- Láttunk már olyan baromtudóst, aki a farkassal is el tudott bánni.
- Hogyne, amíg erősen szembenéz a féreggel. De ha egyszer hátat mutat néki, ha elgyengül,
vagy megbotlik, akkor a nyakában a farkas. Bizony mondom, a magyar nép csak addig a
tiétek, amíg elérkezik az ő ideje!
- Lám, - szólt magában Lippay bég, - ez nem is olyan nagy tulok, mint hittem volna!
Hangos szóval azonban ezt mondá:
- Azért mondom én mindig: le kell tennünk a régi oszmán kevélységünkről! A magyar legyen
alattvaló és nem ebhitű ellenség. Ha emberségesen bánunk vele, akkor maga óhajtja a mi
uraságunkat és idővel megutálja majd a maga hamis hitét.
Őnagysága ezt már sokszor elmondta, azért is mondta ilyen ékesen.

A főjanicsár elkezdett hahotázni, de a jókedve még ijesztőbb volt, mint a haragja.
- Bolondok vagytok ti valamennyien! Ti hájaseszü, pudváslelkü bolondok, ezzel a lágy meleg-
ségtekkel gáncsoljátok el a birodalmat! Mert az idegen nép csak addig a tiétek, amíg istennek
vagy ördögnek néz titeket. De ti egy asztalhoz ültök a hitetlenekkel, összesógorosodtok velük
és barátságajánló leveleket firkáltok nekik. Most már kitanulták a magyarok, hogy ti is csak
emberek vagytok. Tegnap a szolgáitok voltak, ma a barátaitok, holnap majd a nyakatokra
hágnak. Itt már csak egy dolog segíthet: vért ontani, tenger vért, bitófákkal rakni meg az
országot, gyermeket nem kimélni, a sóhajtást is beléfolytani az emberekbe, hogy kilelje őket a
hideg, ha török kapát látnak!
Mégis sokkal nagyobb tulok, mint hittem volna! - mondá magában Lippay bég úr.
A főjanicsár fölkelt a szőnyegről és így folytatta:
- Első gondunk legyen most, hogy meglakoljon a két főkutya, Nádasdy és Balassa. Mert ha
büntetlen marad az ő szemérmetlenségük, akkor egy likas dénárt sem ér már Oszmán magyar
urasága.

A bég úr ő nagysága igen elkomolyodott.
- Méltóztatol emlékezni, kegyelmes aga, mi történt tizenöt esztendővel ezelőtt Szigetvár alatt?
A hatalmas Szolimán császár meg akarta büntetni Zrinyi szemérmetlenségét. Sok baj támadt
abból és a legnagyobb baj, hogy Szigetváron megfordult a magyarság lelke. Aki azelőtt
meghódolt nekünk, arról azt mondták: okos ember; aki ellenük támadt, az bolond volt. De
most úgy van, hogy aki behódol, az gyáva és aki föltámad, az hős. És ezer naplopó lődörög a
magyar végházakban és kastélyokban, aki mind azt áhitozza, bár ő is olyan lehetne, mint
amilyen a szemérmetlen Zrinyi volt.

*

A seregdeák beosont az ajtón.
- Idrisz hodsa van itt, - jelentette vigyorgó alázattal.
- Mi közöm hozzá? - mormogta epésen a janicsáraga.
- Ő ama hodsa, akinek talpára ötvenet méltóztattál csapatni, - magyarázta a deák.
- A bolond talán kevesli az ötvenet?
- Azt mondja, fontos hirei vannak a magyar végekről...
A kövér Lippay bég fülelni kezdett.
- A hodsa igen tudós hírhordó, - mondá.
- Jöjjön be, - parancsolta a főaga.
Az urak tehát kivonultak, Igric hodsa pedig - most megint így kell neveznünk Gábor úrfit - nesztelen macskaléptekkel és a hódolattal szinte haldokolva behajlongott a janicsárhoz.
Az orra még egy vonalban volt a térdével, midőn minden bevezetés nélkül azt kérdezte:
- Vajon ama Balassa Bálint nevezetű főharamia feje megérne-e nagyságodnak ezer velencei cekkinót?
A janicsár elképedve nézett a hodsára, mert ő ebben a pillanatban éppen ama Balassa nevezetü főharamiára gondolt.
De még nagyobb lőn elképedése, midőn Igric kimondta azt a másik nevet is, amely fájóan, mint a tüske, furódott az arnauta emlékezetébe:
- És vajjon a Nádasdy Ferkó feje is megér-e ezer arany cekkinót?
A janicsár arca pipacsvörös lett, bősz tekintete majd a falhoz szegezte Igricet.
- Mókázol, hodsa? Tudod te, kivel mókázol? - hördült fel.
Igric ujra a térdét kereste az orrával.
- Ismerlek, uram; aki véled tréfálkozni mer, azt hollók szaggatják meg. De én fejenkint ezer cekkinóért a kezedbe adom a hamishitű két ebet.
- Beszélj!
És Igric hodsa keresztbe tette két kezét a mellén és beszélt.
- Ramadan havának 24-ik napján (az átkozott keresztényeknél ez Szent Jakab napja) lakodalom leszen Egerszegben. A lakodalomban fővendég a két ebhitű: Nádasdy és Balassa.

56

Esküvő után az egész násznép a keresztények szemérmetlen

szokása szerint elkiséri az ifjú
házasokat a menyecske várába. Ez egy magányos ház a lakatlan lápon, közel a török határhoz.
A lakodalmasok összesen huszonöten lesznek, a hodsa tudomása szerint tizenöt ember és tiz
asszonyi állat. Harminc vagy negyven elszánt katona, ha lest hányna nékik, könnyűszerrel elfoghatná az egész násznépet.
A hodsa kétezer aranyért örömest vállalkoznék reá, hogy észrevétlenül átkalauzolja a portyázó
csapatot a magyar gyepün és nyélbe üsse az egész kalandot. Előpénzt nem kíván és a sikerért a
fejével felel. Ez csak világos beszéd?
A főaga arnauta volt, nem oszmán, igy nem is tudta elleplezni szörnyű fölindulását. Hosszú
léptekkel járt fel-alá a szobában és a hatalmas bajuszát sodorgatta.
Egyszerre kirúgta az ajtót és a hóhért kiáltotta. A hodsa kicsit elfehéredett, a szempillája sürűn
hunyorgott. A hóhér egyébként közel volt, mivel ő a kegyelmes úr szükebb háztartásába
tartozott.
- Vedd őrizetbe a hodsát, - parancsolta az aga, - a fejeddel felelsz, hogy senkivel ne beszéljen,
veled sem!
Igric hodsa tulajdonképpen előkészült volt ilyesmire és szó nélkül vitette magát. A szent
alkoránt kérte, hogy valamelyes lelki áldomása legyen a tömlöcben.
Tudta, a rabsága csak addig fog tartani, mig az arnauta más kémek segítségével meg nem
bizonyosodik róla, hogy minden szava igaz volt.
*

A kém, akit a janicsár a magyar végekre kibocsátott, hogy ellenőrizze Igric hodsa híreit,
Kvicsala apánk volt.
Bár szőrkámzsát hordott, nem volt egyházi személy, hanem csak tagja valami morva
zarándokszövetségnek, amely a török tömlöcökben sinylődő keresztény rabok kiváltása körül
buzgólkodott.
Kvicsala apánknak szabad járása volt a gyepűn innen is, túl is. A törökök kedvelték, mivel
időközönként pénzt vitt nékik a rabjaikért, a

keresztények is szívesen látták, mivel sok embert mentett már ki a tömlöcből és állandóan hordta a híreket a rab vitézektől.

Fehér szakállú, piros orcájú, nyájas, szép aggastyán volt, akit a magyar főpapok és nagyurak is nagy tisztességgel illettek, megbecsülvén a jámborságát.

Kvicsala apánk volt a budai török legmeghittebb kéme. Panasz csak egy lehetett ellene: méregdrágán árusította az igazságot.

A rabok apja tehát néhány napig odaát járt a magyar végeken, a jóságosan mosolygó ábrázatja azután újra fölbukkant a koppányi palánkban. Igen kedves híreket hozott.

Járt az egerszegi papnál, meg is hált a parókián és megtudta, hogy a lakodalom valóban Szent Jakab napján leszen.

A plébánus dicsekedve mutogatta néki a szép perzsaszőnyeget, amit Nádasdy uram küldött, hogy azon eskesse össze a fiatal párt. (Szokás szerint a szőnyeg a papnak marad.)

Kvicsala apánk, aki utálta a hebehurgya munkát, Sárvárra is elment, ahol misét hallgatott a Nádasdy-uraság templomában. Uraimék (a nemes szolgák) asztalánál evett és meghitten társalkodott Túnyi udvarmesterrel.

57

A vitézlő hopmester lemásoltatta néki az egész lakodalmas rendtartást, amelyet Kvicsala apánk azzal a szesszel kért el tőle, hogy megmutatja az olomuci püspök úr udvarmesterének, hadd okuljon belőle az istenadta.

A ritka lelkiismeretű zarándok még a Szárcsavárba is ellátogatott és jelenthette a janicsárnak, hogy a palotában már ott páváskodnak a sárvári bútorok, egy hatalmas ebédlőasztal és huszonöt ékesen faragott karosszék.

Igy tehát bebizonyosodott, hogy Igric hodsa igazat beszélt.

(Kvicsala apánk végezetül igen megdicsérte a magyarokat, hogy öröm kémkedni ilyen ország-ban, ahol az idegen emberben jobban megbíznak, mint a földiben és ahol még meg is vendé-gelik a kémet.)

Közben a főjanicsár, hogy dolgot adjon a somogyi nyelvelőknek, egy másik kémet, valami Hajmási-Hafiz nevezetü pribéket is kiszalasztott a palánkból. Ezt Tolna vidékére menesztette, hogy kitanulná az odavaló szabad hajdúk dolgát.

Tolnában ugyanis magyar haramiasereg fészkelte be magát, amely elképesztő szemérmet-lenséggel sarcolta a vidéket és rendes adót szedett a török urakon.

A pribék olyan nagy garral indult útjára, hogy másnap már mindenki beszélte: a janicsár úr megüti a hajdúságot.

Valóban össze is toborzott egy ötven kardnyi önkéntes csatát, amelynek a koppányi Ibraim, ama savanyúképű bezlia-aga, lőn vicekapitánya. Csupa főlegényt vett be a csapatjába, sok szélvésztől tépett, a határharcok minden huncutságát kitapasztalt martalócokat.

Egy éjjel azután nyeregbe parancsolta Ibraimékat és hirtelen megindult velük napkelet irányában. Most már mindenki tudta, őnagysága valóban a tolnaiakat kívánja megnyomorítani.

Kvicsala apánk is tudta és repülő csuhával nekiiramodott a nádasoknak, hogy hírt adjon a hajdúk kiállított vigyázóinak. Mert a hajdúk néki kebelbarátjai voltak.

Félórai éjjeli lovaglás után azonban a janicsár hirtelen irányt váltott és most már napnyugatnak nyargalt, egyenesen a magyar gyepünek.

Igric hodsát is magával vitte. A hodsa oda volt kötözve a lovához, hogy meg ne ugorjon az úton.

Ha sikerül a kaland, akkor kétezer velencei aranyat kap a szent ember, ha azonban nem, akkor egy darab vasat a torkába.

A határon kioldottak egy zsákot és darutollas magyar süvegeket osztottak a török vitézeknek.

A török és a magyar katonák viselete mindenben egyforma volt, éppen csak a süvegjük volt másféle.

Most hát portyázó magyar végvitézek csapatjának nézhette őket az ember.

X.

Itt megválik majd az ki vitéz leszen,
Bátor szive az kinek helyén leszen,
Ha törökkel szemben menése leszen.

Szendrei Névtelen.

Nádasdy őnagyságának kővel kerített uriháza volt Egerszegben, lőrésekkel és darabontoknak való őrbolttal a kapu alatt.
Egerszeg azonban mindenkor a papoké volt (azelőtt a veszprémi püspök volt, ma pedig az egri volt itt a földesúr), a fekete bég erős háza tehát sértette a fötisztelendő urak jogát.
Bécsből már régebben pátenst nyert a püspök úr, hogy erőhatalommal eldúlhatja és megégetheti a Nádasdy-házat és mivel Ferkó úr a Zrinyi urakkal egyetemben igen hajladozott holmi lutherista hamisságok felé, igazság szerint nem is érdemelt kiméletet.
A püspök úr azonban egyelőre megelégedett annyival, hogy ágyút vontatott föl a templom tornyába és azt a Nádasdy-háznak irányította, amire azután a fekete bég azzal válaszolt, hogy két ágyút is csempészett a házába és azokat viszont a templomnak szegeztette.
Mivel azonban a főtisztelendő uraimék tudták, hogy Nádasdy igen csiklandós úr, és másrészről Nádasdy őnagysága is tudta, hogy papokkal nem ajánlatos kikezdeni, tehát az ágyúk már két esztendő óta farkasszemet néztek egymással, de még egyszer sem sültek el.
Túnyi uram ebbe a Nádasdy-házba szállásolta Bertóthyékat.
Molnár Palkó, Balassa őnagyságával és Takáts porkoláb urammal, a püspöki palánkban lakott.
A rabhuszár ugyanis megfogadta sógorának jótanácsát és valóban a pölöskei jeles ifjú urat kérte vőfélyének. Takáts uram pedig, hogy kellően megtisztelje a mátkapárt, erre az alkalomra megnövesztette a szakállát.
Krisztina napján volt a gyürüváltás, este a legénysirató. Az urak azonban a másnapi lakodalomra tartogatták magukat és a siratón csak félrészegségig ittak.

A pap uraknak, ha nem is kedvelték Nádasdy ő nagyságát, mégis meg kellett becsülniök az ő nagy uraságát és Jakab napján talpra is állították az egész jobbágyságot.

Az ünneplő nép öregje-kicsinye seregzászlók alatt sort állott a főutcán, a püspöki palánkot föllobogózták, a házakat lombbal ékesítették, az utcákba frissen kaszált sarjut hintettek.

Túnyi uram pedig, hogy megörvendeztesse a szegénységet, aranyszarvu ökröket süttetett a piacon és boros hordókat csapoltatott minden utca sarkán.

A násznép Balassa uram szavára korán elindult a menyasszonyért. A templom előtt azonban a násznagy megállította a menetet és a tisztesség kedvéért két előlköszöntő lovast ugratott a leányos házhoz. Ezek a pölöskei komaságból való ifjú vitézek voltak.

Nádasdy uram fogadta a követeket, a főgazda arany botjával a kezében. Miután megértette ékes szavakban eléadott óhajtásukat, egy-egy kupa bort köszöntött rájuk, három táncot járatott velük és megüzente a násznagynak, hogy szívesen látja őkegyelmüket.

A két ifjú ujra nyeregbe ült és mint örömmondó visszaugratott a várakozó násznéphez.

Most már bevonulhattak a leányos házba.

A násznagy maga-koholta édes-siralmas versekben kikérte a menyasszonyt, mire Nádasdy főgazda úr elsőben két idegen leányzót vezetett Balassa uram elé és csak harmadszori kérésre adta ki az igazi Bertóthy Katát.

Soha - ebben kivételesen egyet értettek mind az egerszegiek - soha addig még nem láttak ilyen összeillő, délceg párt.

Félfejjel magasabbak voltak mindenkinél, az ifjuság, az erő és a szépség ragyogott a homlokukon, mintha nem is ennek a siralomországnak, hanem egy eljövendő szabad és büszke világnak gyermekei volnának.

Kata az édesanyjától örökölt vont aranyruhát viselte, a hajára ékköves aranykoszorut tett. Szüz Mária lehetett ilyen a betlehemi lakodalom gyöngyharmatos

reggelén.
Palkó gránátszínü ruhát viselt, abból a posztóból varratta, melyet a szentgyörgyi vásáron
ajándékoztak néki a komáromiak. Kardja nem volt és a rabsága jeléül vasabroncsot hordott a
bal bokáján.
És mégis olyan volt, mint Gábor úr, a magyarok nemes büszkeségű, harcias arkangyala.
A püspöki ágyuk dörögtek, a harangok zengtek.
És csuda volt, hogy a felhők énekesei, amelyek vasöklökkel verték az egerszegiek fejét, vala-
hányszor közeledő ellenség elé lármáztak, ma milyen édes és megnyugtató éneket tudtak
zsongani.

*

Esketés után a főgazda egy zacskó ezüstpénzt szórt a templom előtt gyülekező szegénységnek,
a násznép ifjusága azután nyeregbe, öregje és asszonya pedig hintóba ült és a menet elrobogott
Szárcsavár felé.
Mert az igazi háromnapos lakodalmat ott fogják megülni.
Elől muzsikus inasok haladtak; utánuk hatfogatu hintószekéren együtt a násznagy, a vőlegény
és a vőfély; mögöttük császárveres ruhában Ráchel néne, a nászoló asszony, vele a meny-
asszony és Cicelke, a nászoló leány; továbbá rang szerint a többi vendégszekerek; leghátul hat
fekete lótól vont arany-hintóján Nádasdy uram egyesegyedül.
A három főhintó előtt két-két tigrisbőrös pölöskei koma táncoltatta a lovat.
Félórányira jártak már Egerszeg alatt, ekkor valami hiba eshetett a főgazda kocsiján, mert
visszamaradozott.
Az előtte járó lovas úrfiak is lassódni akartak, de ő nagysága integetett az arany botjával, csak
ne bontsák meg a rendet, maradjanak a menyasszony nyomában.
Igy azután főgazda nélkül kocogott tovább a vidáman cincogó karaván.
Tűzős melegben elérték a meredek partot, amelynek tetejéről nemrégiben Molnár Palkóék
nézték Ráchel néne vitézi tornáját Kolompár cigánnyal.

Az út később elfordult a domblánctól és nekikanyarodott a nádas lápnak. Errefelé már csak
kocsinyom szélességben lehetett járni, jobbról-balról mély ingovány terült.
Félóra mulva a hosszu bürühez kellett érniök. Karókból, vesszőfonadékból és nádkévéből
rakott mesterséges átjáró volt, melyet Ráchel néne az elmult napokban hozatott megint rend-
be, hogy átkelhessenek rajta a lakodalmas uraságok.

60

Az előljáró lovasok hirtelen megtorpadtak és integetni kezdtek visszafelé, hogy mindenki
álljon meg. Valami baj volt a bürü körül!
A lovasok előre siettek, a hintón járó urak is leszállottak.
Ismeretlen kezek széthányták és elpusztították az átjárót. Tiz singnyi szélességben megszakadt
az út, a helyén sárviz hullámzott. Ló nem mehet keresztül ezen, gyalog ember sem.
Az urak mind a végeken nevelkedett emberek voltak és tudták, mit jelent ez. Valaki tőrt
állított nékik.
Nem is a bürüt nézték, hanem az utat, amelyen érkeztek. Ha veszedelem jő, annak onnan kell
jelentkeznie.
Már jött is! Tömött rendben lovascsapat vágtatott feléjük. A násznép most már benn volt a
varsában.
- Magyarok! - monda valaki megkönnyebbülten.
Molnár Palkó, akinek olyan szeme volt, mint a saskeselyűnek, a fejét rázta.
- Magyar süveget viselnek, de azért törökök.
Magyar ember másképp viselkedik a nyeregben.
*

Igenis, a janicsáraga közeledett az úton a maga ötven martalócával.
Tegnap hajnal óta a nádban feküdt, hideg kecskehúson élt, mert tüzet nem volt szabad rakni és
a szunyogok majd megették.
A janicsár most magához intette a savanyuképü Ibraimot, a koppányi bezlia-agát.
Az öreg itt őszült meg a végeken és könyv nélkül tudta az

ebhitű magyarok minden hamis-
ságát.
Midőn Ibraim megértette azt, amiről eddig egyiküknek sem volt sejtelme, hogy lakodalmas
népet kell fogniok, még a rendesnél is hosszabb lett az orra.
A dolog dehogy is volt inyére való.
- Öreg, - szólt a janicsár - mondd meg a legényeknek, hogy elevenen kell elfogni az ebeket.
- Ezeket pedig nem tudod bőséges vérontás nélkül elnyomni, - dohogta az öreg.
- Nem-e? Tizenöt kardjuk sincs, nekem pedig ötven van!
Ibraim olyan arcot csinált, mintha vadkörtébe harapott volna.
- A ruhájukról látnivaló, hogy ezek magyar urak, - magyarázta.
- És ha azok?
- Nem ismered őket, nagyuram, nem tudod, hogy az milyen oktalan népség. A koponyájuk
most teli van borgőzzel és muzsikával és nem férnek a bőrükbe, mert arannyal himzett
bársonymente van rajtuk és az öregapjuk parádés kardja veri a combjukat és szép asszony-
ságok és leányzók nézik őket. Mi igazhitűek tudjuk, hogy a veszedelem mindig baj, a
magyarok azonban nem nézik a dolgok igazságát, hanem mindig csak azt, ami az igazság
körül vagyon. És kitelik tőlük, hogy örülnek a veszedelemnek, mert az asszonyok előtt
mindegyikük hasonlónak akar mutatkozni a vérszopó szigetvári Zrinyihez és majd meglátja
nagyságod, milyen fene dolog leszen ebből!

A janicsárt elöntötte az epe.
- Én nem értem, miféle féleszű emberek pusztítják itt a hatalmas szultán kenyerét! Hiszen ha a
magyarok olyanok volnának, mint ti mondjátok, akkor Budán nem ülne török basa, hanem
magyar főispán uraskodnék Isztambulban!
Erre már nem tudott mit válaszolni a savanyu Ibraim, magában azonban azt gondolta, hogy ez
a janicsár úr ugyan semmit nem ért magyar dolgokhoz.
Mert olyan az ebhitüek természete, hogy szép

szóval pányvát lehet vetni a nyakukba és
könnyű őket összeveszíteni egymás közt, de ha nyilt mezőben megvetik a lábukat, akkor jobb
őket békén hagyni.
A násznép között nagy sürgés-forgás lett. A tigrisbőrösök sietve kifogták a hámosokat, egy-
kettőre kiszedték a kocsikból a kerekeket és egymás tetejébe hengerítették a szekérkasokat.
Kocsibástyát raktak.
Azt is látni lehetett, hogy a többi urak magukra veszik és begombolgatják az aranyos
mentéiket, melyeket eddig a nagy melegben félvállra vetve viseltek. Az ilyen bélelt és
zsinórral cifrázott köntös megvéd a kardvágás ellen, akár a vért.
Semmi kétség: azok meg akarnak vívni!
A janicsár deákja, aki a sereghajtók közt volt, most odafurakodott a gazdája mellé. Igen jóeszü
legény volt és bölcsessége főleg abban nyilvánult, hogy mindig ugyanazt gondolta, mint ő
nagysága.
- Könyörgök, nagyuram, ne ülj föl ezeknek a rosszmáju koppányiaknak! - susogta. - A magya-
rok csak azért okoskodnak, mert az asszonyaikat féltik tőlünk. Azt hiszik, mi asszonykeres-
kedők vagyunk. Ha vitézi szavaddal szabad útat ajánlasz a fehérnépnek és katonai rabságot a
férfiaknak, akkor nem lesznek bolondok, hogy a szablya élét válasszák.
- Eredj és beszélj velük! - morogta a janicsár.
A deák sarkantyuba kapta a sárgáját és peckesen a szekérvár elé ugratott. Vagy húsz
lépésnyire onnan megállott.
A kapurésen egy hosszú, gránátszínruhás ember mászott ki, azzal beszédre fogták egymást.
Hogy mit perorálnak, nem lehetett hallani, de minden mozdulatukat jól meg lehetett figyelni.
A gránátszínü ember egyszer csak rátette kezét a sárga ló kantárjára, a deák pedig, mivel nem
tudta kiszabadítani a lovát, kirántotta szablyáját és a fegyvertelen ember felé sújtott.
És ekkor olyan dolog történt, amit sem a szekérbástyán innen, sem azon túl nem láttak még,
pedig itt is, ott is sokféle vízzel megfürösztött emberek valának.

A gránátszínü ugyanis villámgyors fogással bokán kapta a sújtó kezét, nyeregből rántotta a
deákot és irtóztató erővel földhöz puffantotta, mint a vásott kölyök a varangyos békát.
A török legény mozdulatlanul elterült, bizonyára szörnyet halt.
Később tudódott csak ki, min kapott össze a két ember. A török deák nagyon is katonásan
mondta meg, mi lesz a magyar asszonyok sorsa, ha az urak rögtön le nem rakják a fegyvert.
Valami csúfságot mondott a menyasszonyra és a gránátszínű ember akkor kapott belé.
A főjanicsár úr nem hitt a szemének. Ezek a siralomházi árnyékok, ezek a döglődő kutyák le
merik ütni az ő követjét?

62

- Nyeregből legények! - ordította tajtékos haraggal.
A következő pillanatban az ötven martalóc Allah nevét kiáltozva, meztelen szablyával
nekiszaladt a szekérbástyának.
A bársonydolmányosok azonban csökönyösen védték a várukat és visszanyomták az első
nekirohanást. Ama gránátszínü, akire különösen fájt a török foga, egy irgalmatlan nagy tölgy-
fakaróval garázdálkodott a szekerek körül.
Három martalóc haldokolva fetrengett a gáton, egypáran véres fejjel tántorogtak vissza, maga
a janicsár is csákányütést kapott a vállán és - ami az őrjöngésig fölmérgesítette - nem is vitéz,
hanem asszony, egy császárveres vénasszony mérte rá az ütést!
- Nem okos ember, akit megmar a fogóba szorult róka, - vélekedett a savanyú Ibraim. -
Vannak janicsár-puskáid, hát lövesd őket rakásra!
- Előre a puskásokkal! - ordította az arnauta, aki most már olyan kedvében volt, hogy minden-
áron keresztény vérben óhajtott fürödni.

*

A muskétások azonban süketek voltak. Ők is, a többiek is figyelmesen nézték az útat, amelyen
idáig jöttek.

Az úton sürü porfelhő szaladt feléjük.
- Lovasok! - mondta Ibraim.
- Miféle lovasok? - riadt föl a janicsár.
A bezlia-aga azonban nem merte megmondani, amit gondolt.
De azután hamar kibukkantak a lovas elöljárók: fekete ruhás, bár a portól fakó, katonák voltak, egyforma fekete paripán ültek és a hosszú kopjájuk zászlója is fekete volt.
A bezlia-aga úgy megriadt, hogy a két szeme majd kiugrott a gödréből.
- A fekete bég huszárjai!
A janicsár vadul járatta körül oroszlánszemét.
- Mit jelent ez?
Ibraim aga, aki eddig valahogyan csak megadta a főjanicsárnak a néki járó tisztességet, most szinte gorombán szólott:
- Téged lesre csaltak, főaga. Nem tudom, kinek a szavára jöttél ide, de akárki fia volt is, az eladta bőrödet Nádasdy Ferkónak. Ezt a lakodalmas népet martalékul kínálták neked, hogy annál biztosabban lesre csaljanak. Te nem ismered a magyar kutyák hamisságait!
- Beste hodsája! - hörögte az arnauta.
A bezlia-aga vállat vont.
- Most mi vagyunk benne a veremben és akinek nincs szárnya, az nem szabadul innen ép bőrrel.
- Jól van, - kiáltotta a janicsár, - akkor hát vitézi hirünkhöz illően fogunk meghalni!
Ibraim megint elővette legsavanyubb ábrázatát.
- Elvitte már az ördög a mi vitézi hirünket! Ha sikerült volna a kaland, akkor nagy ember lettél volna, főaga, de mivelhogy rajtavesztesz, röhögni fog rajtad Magyarország és Törökország.

63

A násznép is meglátta már a fölmentő csapatot. Az urak a szekérvár tetején állottak, szablyáikat suhogtatták és ujjongva rikoltották: Nádasdy! Nádasdy!
A Nádasdy-huszárok pedig Jézus nevét kiáltották. Olyan hajborzasztó vadsággal üvöltötték, mintha a Názáreti nem is a béke és a szeretet, hanem a vérontás és a csonttörés istene volna.

A huszárok csapatjából előreugratott egy nyalka lovas. Molnár Palkó a szekérvár tetejéről is megismerte ama sárvári Harangozó Józsa vajdát.
Józsa uram az ő édes katonahangján a következő ékes orációt mondta a töröknek:
- Ti hitetlen ebek! Béke idején, mint frigyszegők tört ti kegyelmetek a mi országunkra.
Igazság szerint ezért karón kellene megnyivasztanunk kegyelmeteket. Az én nagyságos uram szíve azonban megszánta a ti bolondságtokat és azért vitézi rabságot engedélyez mindenkinek, aki az első vér hullása előtt önként leteszi a fegyvert!
Ibraim aga magában igen helyeselte a beszédet, csak az fájt néki, hogy Nádasdyék a frigyszegést hánytorgatják, mert hiszen tudva levő dolog, hogy sem török, sem magyar részen senki nem szegte meg annyiszor a békét, mint éppen Nádasdy Ferkó ő nagysága.
Azt lehetne mondani: a fekete bég béke idején vívta a legdicsőségesebb csatáit.
A koppányi vitézek mind jól értettek magyarul, csak a janicsár nem tudta, mit akar Harangozó Józsa. De nem is volt rá kiváncsi.
- Akartok mindhalálig harcolni? - kérdezte a vitézeitől.
- Nem! - válaszolt egyszerüen a bezlia-aga.
Bölcs muszlim volt, tudta, hogy a bolond-gombából, ha vérrel öntözik is, nem lesz szarvas-gomba.
A janicsár, midőn megértette, hogy magára maradt a vad elszántságával, először úgy tőn, mintha a saját embereit akarná megtámadni, de azután förtelmesen káromkodott és hirtelen nekirohant a nádas lápnak.
Ibraimék egy ideig még hallották a sás ropogását, azután csend lett. Őnagysága alkalmasint belefulladt a mocsárba - mondogatták megnyugodva.
És ekkor valamennyien leoldották a szablyájukat és a bezlia-aga vezetése mellett lassu léptekkel és lehajtott fővel az ellenség elé járultak.
Egyébként vitéz katonák voltak, meg tudtak halni, ha volt miért, de most valóban nem volt miért.
A magyarok tisztes csöndben fogadták őket. Ma néked, holnap talán nékem. Nyereségért jöttek ide és mindent elvesztettek, a lovukat, a

fegyverüket és - ha megfizetik majd a sarcukat - egész életük keresményét. Katonasors.
Titokban pedig örvendeztek a huszárok, hogy nem került vérontásra a dolog, mert a levágott török fej ugyan dicsőséget hoz, de az eleven rab meg pénzt, a magyar vitézlőrend pedig mindenkor jobban szűkölködött pénz, mintsem dicsőség hiányában.

64

XI.

Nászoló asszony
Dolgához lásson -
Eja!
Az mézes borra,
Vajban sült fánkra
Legyen nagy gondja!
Hej, jo jo jo!

Hegedös ének.

Két férfi ölelkezett össze a lápon nyüzsgő ember-tömeg közepén: Balassa, Nádasdy.
Boldog mámorban voltak, mint mindig, valahányszor sikerült egyet ütniök a törökön.
A huszárok azalatt körültapogatták a pogány bagázsiáját és egyebek közt egy hosszu vasláncot is leltek, amelyhez minden félsingnyire egy-egy lakatrajáró karperec volt forrasztva.
Ez a török találmány célirányosnak látszott és mindjárt hozzá is lakatolták az összes törököket.
Igen keresték volna a vezért, de annak nyoma veszett.
Bizonyos, hogy elmerült a mocsárban.
Ez mód felett fájt az uraknak.
Elhatároztatott, hogy lélekvesztőkkel végigcsáklyáztatják a környéket. Ha már odaveszett a janicsár sarca, legalább a fejét kellene megmenteni.
Valamelyik vitézlő közemberrel felküldenék a bécsi királynak, aki ezért talán nemesi levelet adna a fullajtárnak. (Pénzt nem igen ad őfelsége, de levelekkel nem fukarkodik.)

Hogyan leszünk most már a lakodalommal?
Kata, aki annak idején már járt errefele a ráró-madarával, tudott egy ösvényről, amely a mocsáron keresztül a Szárcsavárhoz vezet. Ráchel néne is vadászgatott már itt - ő mordálypuskával és nyárssal szokott! - és ha ketten összevetnék a tudományukat, alkalmasint meglelnék az utat.
A kocsisok addig kössenek nádkévéket, a várból majd padlókat küldenek nekik, akkor illendően átkelhetnek a hintók a sárvizen.
A két asszony, továbbá Molnár Palkó, Takáts vőfély és Harangozó Józsa nekivágtak a vadlápnak. Gyalogszerrel voltak, csak a menyasszony ült nyeregben és Palkó fogta a ló kantárát.
A lakodalmas csizmájuk tönkreázott, de ezzel most nem törődtek, mert örök szégyen száradt volna a Szárcsaváron, ha vendéglátás nélkül visszaeresztenék a násznépet.
Fertályóráig se mentek a nádasban, midőn egy pöfeteg gombaforma emberre bukkantak.
Kolompár volt, a pupos cigány.
Ráchel néne mindjárt harcra-háborura gondolt, a haramia azonban nem mutatott semmi vitézi kedvet, csak ott gunnyasztott a zsombékon, az állát a tenyerébe támasztotta és a kiváncsiságtól szepegve és a félelemtől tehetetlenül nézett valami csudát a nádban.

Midőn felismerte Palkót, integetni kezdett a kezével és vacogó fogakkal hebegte:
- Vitézlő uram, nézze kegyelmed, szeme vagyon a békanyálnak!
És valóban, a nádszálak közül egy rettenetes szempár meredt feléjük...
Palkó rögtön megismerte ezt a vérrel erezett oroszlánszemet.
- A janicsár!
Állig a vízben volt, úgy lapult meg a sürü kévék közt. Látszott rajta, hogy még a lélekzetét is visszafojtja.
A következő pillanatban már Palkó is nyakig benn volt a vízben és gyorsan törtetett az ellenség felé. Az arnauta először meg akart futni, de midőn megértette, hogy nem menekülhet már, a dühtől bömbölve rohanta meg az ifjut.
Takáts és Harangozó uraimék is belegázoltak a vízbe, de nem elegyedhettek a viadalba, mert semmit sem láttak, csak kavargó iszaphullámokat és egymáson áthengeredő formátlan tömegeket és semmit sem hallottak, csak vízcsobogást, nádropogást és dühös prüszkölést, mintha két őskori fenevad vívná élet-halálharcát.
Nagysokára ellankadt a tusa. Egy békanyálas szörnyalak emelkedett ki a sárvízből és erőszakkal a part felé hurcolt egy félig holt iszapóriást.
A győztes térdre kényszerítette áldozatát Kata előtt, aki boldogan és megszeppenve ült lován és így szólt:
- Imhol a sztambuli janicsárok főagája, móringul néked ajándékozom!
Ráchel néne ekkor összecsapta a két kezét és hangos szóval kiáltotta:
- Katóka, ez ötvenezer aranyat is megér!
És most már megértette, hogy Molnár Palkó a két kezével rangjához illően el tud tartani egy Bertóthy-leányt.
Tovább gázolták az ingoványt a Szárcsavár irányában. Elől Ráchel néne lépkedett óvatosan megemelve a császárveres selyemruháját, a sarkában Harangozó Józsa és Takáts uraimék haladtak a megkötözött óriással, őket az aranyruhás Kata követte lovon és a fülig békalencsés

Palkó.
És egészen hátul, mint sereghajtó, a pupos Kolompár kullogott, ámuló nagy cigányszemekkel és a kóbor kutya tétova lépteivel.

*

Alig lehetett ráismerni az ócska kis várra.
A tetők fölött tarka zászlószárnyak mozogtak a kék égben, a palánkfalon hullámos virágfüzérek virítottak, a parton lombkaput építettek és az egész hidpadlót piros tafotával vonták bé.
A várkaput ezüstsisakos darabontok strázsálták, a toronyerkélyt skarlátruhás trombitások szállták meg.
Még arra is volt gondja Túnyi uramnak, hogy az árok vizéről leföröztesse a békalencsét és hogy egypár rózsaszinre festett szelid hattyumadarat eresszen reá.
És belül olyan lett Szárcsavár, mint a bucsujáró templom oltára: csupa ragyogás és jószag. A sok himzett szőnyegtől alig is lehetett látni a meszelt falakat.

Miközben Molnár Palkó a kútnál kimosdott a hinárból, Ráchel néne egy virágos ezüstdolmányt küldött néki. (A régi időkből volt a várban egész ládára való úri holmi, de azt igen titkolták Gábor úrfi előtt, nehogy a köntösök is az ezüsttányérok útjára térjenek.)
Látnivaló volt: Ráchel néne kissé megenyhült Kata urával szemben, amióta a maga szemével látta a harcban való nagy tudományát.
Alig hogy elkészültek az öltözködéssel, már nagy trombitálás és tarackdurrogás kezdődött a bástyatornyon.
A násznép elé lövöldöztek, amely vidám lármával száguldott a vár alá.
Vidáék, akiket Ráchel néne a bürühöz szalasztott, még oda sem értek a padlóikkal, midőn a Nádasdy-huszárok már általvitték mind a hintószekereket, lovakat és uraságokat a szakadáson.
És most sietve jöttek, robogó fogatokon, vágtató lovasok

kiséretében, muzsikálva és szilajan
kiáltozva és valamennyien mámorosak voltak a bortól és a harci dicsőségtől és mint üstökös a
farkát, úgy ők hosszu láncon negyvenöt rabot hurcoltak maguk után.
A várbeli gólyák, galambok és fecskék, megriadva a lövöldözéstől, szárnyas bandériumként
vágtattak a levegőben.
Akkor lőn csak hangos nagy örvendezés, midőn az urak megpillantották a vár kútjához láncolt
arnauta óriást.
Balassa uram, miután megértette, hogy mi történt a lápon, megölelte, megcsókolta Molnár
Palkót, Nádasdy ő nagysága pedig, megtapogatván a rab szörnyü izmait, elismeréssel mondá,
hogy ilyen derék pogányt ő még nem látott.
Molnár Palkó ekkor tanuságot tett az igazság mellett, őszintén megvallván, hogy ő bizony
aligha tudott volna olyan könnyüszerrel elbánni a skipetár bivallyal, ha Ráchel néne jeles
csákányütése már előbb ki nem kezdi vala a pogány erejét.
(Ettől a pillantástól fogva Czekeyné asszonyom atyafiságos szeretetébe fogadta Bertóthy Kata
urát.)
Kitudódott egyébként: a násznépnek, de magának Palkónak is ma reggel még sejtelmük sem
volt róla, hogy harcot kellend állaniok a lápon.
Mert Gábor úrfi, aki jól tudta, hogy a magyar urak milyen jeleskedők a szablyaforgatásban és
milyen gyatrák a titoktartásban, olyan vigyázva fonta a maga törökfogó hálóját, hogy a
lakodalom napjáig csak az egy Balassa úr tudott róla. Magok közt úgy végezték, a fekete
bégnek is csak a legénysirató estén szóljon Balassa őnagysága, hogy nyeregbe ültesse a
Nádasdy-huszárokat.
Molnár Palkó rögtön vallatóra fogta a török rabokat, mi lett az ő sógorával. A pogányok mind
úgy tudták, hogy amaz Igric hodsa a janicsár kinzómesterével együtt visszamaradt a zsombé-
kon, midőn ők megrohanták a nagyságos uraságokat.
Jó volt, hogy közben bejöttek a Nádasdyék sereghajtói is, azok a lápon elcsipték és magukkal
hozták az oláh kinzómestert.
A nagy melák, aki életében annyi embert nyúzott

már, forró könnyeket hullatott, midőn Molnár Palkó megfenyegette a kínpaddal.

67

Azt vallotta, neki szoros parancsa volt, hogy azonnal vágja el a hodsa torkát, mihelyt valami hamisság sülne reá, de ő nem bántotta egy ujjal sem, mivel Igric hodsa azt mondta néki, hogy ő a kegyetlen fekete bég attyafia és mivel akkor már különben is látnivaló volt, hogy a pogányok alul fognak maradni a viadalban.
A kínzómester tehát megegyezett Gábor úrfival és a keresztény ügy mellé állott. Búvóhelyükről később meglátták a főjanicsárt, amint egyedül nekiszaladt a lápnak. Gábor ekkor elkérte a hóhér pallosát és az arnauta után iramodott. Hogy elérte-e, arról már mit sem tudott az oláh; azóta sem látta.
A legény végezetül fölajánlotta szolgálatait Molnár Palkónak. Azt mondta, ha ő nagysága szives volna rábizni a janicsár megkinzását, ő olyan sarcot tudna belőle kicsikarni, mint más senki.
Palkó nem tartotta hihetőnek, hogy Bertóthy Gábor fegyverrel ment volna neki az óriásnak. Ez nem vallott reá.
Nem is igen féltette a sógorát, hiszen tudta, hogy az a maga külön útjait járja és ha hosszú ideig el is maradozik, végül mindig jó egészségben elékerül megint.
A janicsárt hiába faggatta volna.
Első fúriájában és szörnyü szégyenében az arnauta nem akarta megérteni az emberi szót, csak csikorgatta a fogát és forgatta a szemét, hogy kit téphetne széjjel.
Mert ő most értette csak meg, hogy mért csalta őt lesre a sátán hodsája: azért, hogy a maga személyével hozománya legyen egy szegény szép magyar lyánynak.

*

Midőn asztalhoz ültek volna, a pohárnokok elsőben Nádasdy uramnak kinálták fel a mosdó-

medencét, de ő nagysága intett, hogy ugyanakkor Molnár Palkónak is öntsenek a rózsavízből, ami igen nagy tisztesség volt.

Miután a pap elmondta az asztali áldást, zeneszó mellett bevonult az udvarmester, zöld pálcával a kezében, a hivatalos büszkeségtől fölfuvódva; őt, mint malacok az emsét, hosszu sorban követték az étekfogó fiuk az ezüsttálakkal.

És azontúl három órán át mindig is hordták a tálakat.

Mikor eljött az ivás ideje, a főgazda nagy ezüstkupával felköszöntötte először a násznagyot, majd illendőség szerint az ifju párt, a harmadik kupát a vőfély, a negyediket a nászoló asszony és a nászoló leány egészségére itta.

És hogy nagyobb legyen a becsület, három segítő urat állított maga mögé, hogy vele legyenek az ivásban.

Később a násznagy, a vőlegény és a vőfély fölállottak és közösen köszöntötték Nádasdy uramat.

Midőn pedig Balassa uram nagy örömrivalgás közepett megitta a lakodalmas poharat, a fekete bég az arany pálcájával magához intette a hopmestert és azt mondá, a török raboknak is adjanak bort, amennyi beléjük fér.

Túnyi uram eleget tett a parancsnak, de rögtön szekereket szalasztott Egerszegbe, hogy ami bort az ottani pincében találnak, azt mind hozzák ki Szárcsavárba. Mert ő már ismerte ő nagyságukat.

Alkonyatkor kihordatták az asztalokat a palotából és Nádasdy uram táncokat kezdett osztani.

68

Az elsőt Balassa uramnak és Ráchel nénének, a másodikat az ifju párnak, a harmadikat a vőfélynek és Cicelkének.

Később a vendégek is járták, még pedig egerest, lapockásat és lengyelváltozót, de legsürübben mégis a süvegest.

Bertóthy Kata közben kiosont a palotából és midőn ujra visszajött, már rajta volt a fehér menyasszonyruha, a szép fejét pedig eleven virágkoszoru ékesítette.

A muzsikusok rögtön rázendítették a menyasszony táncát, melyet a násznagyával kellett járnia. (Ez azonban nem igazi tánc, a menyasszony szemérmetesen lesütött pillákkal csak körülsétálja a palotát.)
Kata ezután letérdepelt Ráchel néne elé, a násznagy úr pedig ékes bucsuztatót mondott, megköszönvén a nénének, hogy szerette, fölnevelte és tisztességgel férjhez adta az árvaleányt.
Az egri Bellona könnyei patakzottak a szép oráció hallatára, de a többi asszonyságok is sírva bucsuztatták Kata leányságát.
Most immár a vőfélynek adták ki a menyasszonyt. Takáts uram hegedűszó mellett körül-lejtette vele a palotatermet, majd kihúzta szablyáját és levágta a menyasszony fejéről a koszorut, míg végre Palkó a tenyerében érezhette Kata remegő kis kezét.
Hat fáklyahordó fiu kísérte őket a hálókamra ajtajáig. Az ágyúk dörögtek és a füzesben táborozó Nádasdy-huszárok is elsütögették a pogányon nyert szakállasokat és bőven ittak a leánykapás örömére.
Mert akkoriban nem találtak benne semmi titkolni és szégyellni valót, sőt minden ember hangosan örvendezett, ha egy szép ifju pár szerelemben egyesült.
Nemcsak az urak, de a közrendek és a török rabok is igen megrészegedtek, legrészegebb azonban a púpos Kolompár cigány lőn, akit a konyhasáfár minden jóval tartott, mivel úgy tudta, hogy ez a Bertóthyak leghűségesebb szolgája.
Az uraknak melegök lett a palotában, azért kikivánkoztak a csillagos éjszakába.
Ami gyertya, mécses és szövétnek találkozott a várban, azt Nádasdy uram mind meggyujtatta a szakállszárítón.
És nem türte, hogy valaki ón- vagy cseréppohárból igyék, hanem minden embernek ezüst-serleget adatott a kezébe.
Balassa uram azonban levetette dolmányát a szakállszárítón és patyolatingben járta a hajduk-táncát. És mivel keveselte a muzsikát, a főgazda odaparancsolta az összes trombitásokat is és odahordatta a nagy üstdobokat is.

És Balassa uram hajnalhasadtáig járta a táncot. Táncközben elvégezte magában, hogy most már nem késik tovább, hanem kibujdosik az országból. Ettől igen megfájdult a szíve és peregni kezdtek a könnyei.
- Igen részeg ő nagysága! - mondták az emberek.
És künn, messzi künn az éjszakában, egy bölénytehén állott a borjával és bamba nagy szemekkel nézték a ragyogó és zengő csudát a vad láp közepén.

69

XII.

Éjjeli homályok hajnalra kelének,
Trombiták rivadnak, s-dobok ütteténék,
Környül-álló hegyek, s-völgyek zendülének,
Egyenlő lélekkel Istent dicsérének.

Gyöngyösi István.

Pénzre volt szükség, hogy kiváltsák az ifju férjet a koppányi gazdájától és Ráchel néne zálogba adta a janicsárt a veszprémi káptalannak.
Azonban igen nagy keserűség rághatta a pogány szivét, mert rabsága kezdetén erősen soványkodni kezdett.
A kanonok urak megijedtek, hogy odavész a pénzük és a konyhamestereiket ösztökélték, melyikük tudna jobban az arnauta szájaize szerint főzni.
Ettől fogva napjában ötször meleg ételt tálaltak neki. Alig hogy megpirkadt, az egyik már forralt mézes bort hozott, petrezselymes tehénhúst, meg egy teknőre való vajas vánkosfánkot.
Meg sem ette még és már ott voltak a lemóniás borju, a sült kappan ispékkel és akkora nagy kürtöskalácsok, mint a vártörő tarackok.
Ezeket nyomon követte a borsos biberfark, a császármadár, böjti napokon pedig nem maradhatott el a sült viza, meg a tormás csuka.
Mikor estére besötétedett, még egy jókora szakajtóval aszu szilvát tettek melléje, hogy elalvásig legyen mit majszolgatnia.
A lelkes versengésnek meglett a foganatja, a janicsár

dupla tokát eresztett, a nyaka olyan lett, mint a bikáé és a kanonok urak szive megnyugodott.

*

Ha akárki, legyen bár nemzetes úr, vagy szegény ember fia, néminemü kedvét lelte volna históriánk olvasásában, azért egyedül csak Takátsdeák Sándor uramnak hálálkodják, mivel az író minden tudományát tőle vette.

Ő kegyelme büszkén irhatta neve mellé a deák szót, de szive a végházak felé vonzotta, azért inkább a szablyája, mint a tolla után óhajtott megélni.

Azonban telente, ha szünetelt a mezei munka, megint csak megemlékezett első mesterségéről és rendben följegyezte mindazt, amit a végházak körül tapasztalt.

És meg kell vallani, hogy úgy a magyar, mint a török dolgok állapotját senki sem ismerte úgy, mint ő kegyelme.

De most megint a koppányi bég úrral illik törődnünk.

Takáts uram hitlevelet szerzett volt Lippay ő nagyságától és a kanonok urak hatezer forintjával a tüszőjében benyargalt a koppányi palánkba.

Azért vitt hatezret, mert Molnár Palkó azt mondá, ő egy nappal sem akar előbb szabadulni a rabságból, mint kenyeres pajtása, aki föltette a harminckét fogát az ő hitére...

A koppányi nagyságos úr nagy örvendezéssel fogadta a pénzes vendéget. Már attól félt, hogy valósággal ki kell töretnie a Boráros Miska fogait, ezt pedig nem szívesen cselekedte volna, mivel borkóstolgatás közben megkedvelte ifju rabját, bár az egészben véve a hitetlenek csahosabb fajtájához tartozott.

Takáts uram tüstént leolvasta a Palkó sarcát, a Miska dolgáról azonban egyelőre még nem beszélt.

A kövér bég úr persze ott fogta estebéden és mivel pogányéknál is tres faciunt collegium, fölhozatta tömlöcéből Borárost is.

A pölöskei porkoláb csak vigyázva iszogatott, mivel sok

pénz volt nála, a másik kettő azon-
ban úgy ivott mint a szivárvány és a konak nemsokára hangos lett az ő izgatott beszédjüktől.
A kövér bégnek igen a begyében volt még a janicsáraga és mocskolta is a konstanci-
nápolyiakat, hogy minek küldenek ide efféle lelketlen bivaly embereket. Azt mondta: gyalázatosság a sztambuli sok pióca hogyan szipolyozza ennek a szegény Magyarországnak a
vérét. Egyáltalában nem érhető föl ésszel, mi jusson követelnek a magyar basáktól és bég uraktól annyi tenger adópénzt és ajándékot?
Mert most már nem elég, hogy a főméltóságu nagyvezért és a dívánt ülő basa urakat kell
hizlalniok, de ahány rongyos csausz és mosdatlan csató van a Fényes Portán, az mind
Magyarország felé tátogatja száját, mint az éhes vércsefia.
De ez azért van, mert az igaz régi oszmán urakat odahaza már kutyába se veszik és a hatalmas
császár körül csupa görög pribék, meg frank kócevő szemérmetlenkedik. Már a janicsárok is
abbahagyták a régi tisztes szokást és nem szednek többé gyerekadót a végeken, - pedig
azokból az adó-gyerekekből lettek az igazi jó katonák! - hanem arnauta tekergőkkel töltik meg
a kaszárnyáikat. Ezek mindig a próféta nevét üvöltik, de egyetlen istenük a hasuk. És
Isztambul már nem is muszlim város, hanem gyülevész népek utolsó tanyája.
Őnagysága nagyot ivott hazafias bánatában, majd az asztalra csapott a szőrös medveman-
csával.
- Kérdem kegyelmedtől, Takáts uram, mi szükségem van nekem Sztambulra? Sztambul még
nem adott nekünk semmit, de a mi zsirunkon hizakodik és a mi kincsünkön töltözik. Mondja
meg nekem kegyelmed, Takáts uram, mért nem tudnánk mi megélni a magunk emberségéből?
Hiszen ha nektek, magyaroknak, egy csepp eszetek volna, akkor minden másképp fordulna!
Mert bizony mondom: ha mi magyar muszlimok és keresztények összefogunk, akkor sem
Sztambul, sem Bécs nem bír velünk és a miénk a világ legszebb országa.

Takátsnak volt esze, hogy nem válaszolt a bég úr kérdésére, de Boráros Miskából, akinek már pipacsvörös volt a két füle, bugyborékolni kezdett a szó:

- És ha mi, magyarok, összefogunk nagyságtokkal, vajjon visszakapjuk akkor azt, amit el tetszett tőlünk rabolniok?

A bég úr ekkor Miskához hajolt és Miska is közel hajolt, hogy az orruk csak két ujjnyira volt egymástól és mind a kettőnek szikrázott a szeme.

Ők mindig így nekitüzesednek, ha országos dolgokról beszélgettek és Takáts uram ugyan hiába csitítgatta őket.

- Mit akartok visszakapni? - ordította a bég úr.

- Mindent, - bömbölte Boráros - mindent, ami az apáinké volt! Mert drinápolyi tevehajcsárok itt méltóságos földesurak lettek és brusszai borbélylegények bársonykaftányos főemberek lettek. Kérdezem nagyságodtól: visszamegy-e a hajcsár az ólba és leveti-e a borbély a bársonykaftányt? Visszaadják-e nekünk a gazdagságot és az uraságot?

- Bolond vagy, Miska, abba, ami Mohács után volt, most már bele kell nyugodnotok!

- Akkor volnánk igazi bolondok, ha megvédelmeznők nagyságtok számára azt, amit tőlünk elragadtak.

(Boráros Miskának olyan volt az ő természete, hogy annál szemtelenebb lett, minél részegebb volt.)

Azt mondá ő nagysága:

- Sztambul ma a mi vérünket szívja és mi nem tehetünk egyebet, mint hogy a tiéteket kiszipolyozzuk. De ha Sztambul egyszer már nem ül a nyakunkon, akkor a ti sorsotok is könnyebb leszen.

A pölöskei legény vadul röhögött.

- Úgy vigyázzon nagyságtok, ha Sztambul törzse egyszer korhadni kezd, akkor nagyságtok ereje már csak száraz gally, amit félkézzel is letördelünk magunkról.

- Bolond vagy te, Miska fiam, jó szerencse, hogy vannak az országban okosabb és emberségesebb magyarok is.

- Az ő okosságuk is csak addig tart, míg magasan fénylik a nagyságtok holdja. Ha egyszer fogyni kezd, akkor, meglássa akárki, minden magyar emberen erőt vészen a bolondság. És ne is számítson akkor nagyságtok a mi népünk emberségére, mert a népek csak addig emberségesek, míg bajban vannak, de ha kedvez nékik a szerencse, akkor embertelenek. És ha egyszer üt a mi szerencseóránk, meglássa nagyságod, akkor mi is csuda embertelenek leszünk.
Mert ötven esztendő óta ami vér és könny elfolyt ebben az országban, azért meg kell fizetni nagyságtoknak. És bizony mondom: keserves lesz a fizetség napja, mert azon az egy napon a török férfiak ugyanannyi vért, a török asszonyok ugyanannyi könnyet fognak ontani, mint mi ontottunk annyi esztendőkön át Mohács óta.
Ő nagysága ezúttal komolyan megorrolt. Már nem is beszélt többet Borároshoz, csak Takáts uramnak mondta:
- Hát nem vagyok én kötni való bolond, hogy úri asztalomhoz ültetek egy ilyen nagyszáju lótolvajt?
A porkoláb úr igazat adott neki, mondván:
- Bizony, magam sem értem, mit evett nagyságod ezen a semmirekellőn? Molnár Palkót, aki híres és finom viselkedésü vitéz, háromezer forintig saccolta nagyságod és ugyancsak háromezerig ezt a lármás kölyköt. De kérdem én, megér ez csak annyit is, mint a Molnár Palkó árnyéka?
Boráros Miska ekkor arcátlanul fölkiáltott:
- Bizony, annyit én mindig megérek, mint akármelyik vázsonyi molnárlegény!
Ő nagysága haragosan az asztalra csapott.
- Elhallgass, ebadta, - ordította - mert én vagyok a te gazdád és igazság szerint én saccolom meg a te értékedet! És bizony mondom, ha akadna bolond, aki megadna nekem a te haszontalan fejedért ötszáz nyomorult forintocskát, én tüstént kizavarnálak a palánkomból. De

hiszen megvert engem a jó Isten, hogy ami széltoló csak

van a magyar végeken, az mind az én
tömlöcömbe gyülekszik. Ezen a rossz lótolvajon kívül még nyolc szegénylegény rabom van,
azok olyan irgalmatlan lusták, hogy még a tüzelő fájukat is az én szolgáimmal szeretnék
vágatni. Az leszen az én ünnepnapom, ha ezektől megszabadulok és ha akárki is ezer jó
forintot fizet nékem, akkor szélnek eresztem az egész csürhét.
Takáts uram szó nélkül kibontotta az erszényét, elővette a háromezer forintját, ezret leolvasott
ő nagyságának, kétezret pedig visszatett megint.
Lippay bég úr megdöbbenve nézte a pénzt, nem az ezret, ami előtte hevert, hanem a kétezret,
amit Takáts uram elrakott és szomorúan szólt:
- Takáts, Takáts, én azt hiszem, te most valami hamisságot takácsoltál nékem!
De aztán mégis besöpörte az ezer forintokat.
A porkoláb attól félt, a bég úr józanon nem állja majd a vásárt, amit részegen kötött, de reggelre kelve meggyőződött róla, hogy Lippay bég mégis úri ember, mert a magyar rabok
már útra készen, bottal a kezükben, batyuval a hónuk alatt, ácsorogtak a szállása előtt.
A konakból azonban Lippayné asszonyom haragos perelése hallatszott. A magyar bégné
egyébként jólelkü patrónája volt a szegény raboknak, de azt már mégsem hagyhatta szó
nélkül, hogy az ő ura részeg fővel így elherdálja gyermekeinek örökségét.
A nagyságos úr a bezliavár korlátjáig kisérte a magyarokat, ott egy szép török szablyát adott
Takáts uramnak. Dömöckölt pengéjü, bársonytokos fegyver volt, a markolatját unikornis
szarvából faragták.
- Ezt Molnár Palkónak küldöm nászajándékul. Üzenem néki, forgassa jó egészséggel, de
valahányszor Koppány ellen száguldozik, hagyja otthon az ajándék-szablyát, mert nem volna
benne tisztesség, ha a magam vasával ütne meg engem.
Ha nem is mondta a bég úr, mégis nyilvánvaló volt, hogy jóltevőjeként és megmentőjeként
tisztelte Molnár Palkót, mert ha az nem fogja szarván a janicsár-bivalyt, akkor az rútul
megökleli a koppányi szép uraságot.

*

Nem annyira mulatság, mint inkább komoly tanulság okából ideiktatjuk a janicsár megsarcoltatásának további históriáját, hogy megértse mindenki, milyen nehezen juthat az ember becsülettel megkeresett pénzéhez, ha egyszer méltóságos személyek, mint Ernesztusz fő-főherceg, vagy a kegyelmes budai basa teszik fontra az igazságot.

Mindenekelőtt a budai pogány nagyúr iratott Nádasdy ő nagyságának, hogy miféle gyalázatos és istentelen dolgot műveltek megint a magyarok, frigyszegő módon beszáguldván a terek végekre és rút erőszakot követvén el egy isztambuli úri emberen, aki jámbor utasként járta volt az országot.

Nosza, egyéb se kellett a fekete bégnek!

Tüstént leültette a deákját és kaján buzgóságtól lángolva mondta tollába a kemény válaszlevelet.

Miután a „gyalázatos és istentelen frigyszegést” megtetézve visszakanyarította a török nyakába, a való igazság kiderítése céljából vegyes komissió kiküldését követelte.

Mert ő nagyságának gyakran volt már igaza a pogánnyal szemben, de annyira igaza, mint most, talán még sohasem volt.

73

De hiszen éppen a komissiót óhajtotta a basa úr is! Néki ugyanis szerelmetes atyafia volt a szigetvári öreg bég úr, akit a janicsár holmi potomság kedveért láncra veretett és ezért minden áron el akarta áztatni a főaga puskaporát.

A vegyes komissióba török részről Lippay bég urat, magyar részről a palotai kapitányt, Pálffy Tamás urat küldték.

Midőn Ernesztusz főherceg úr hírét vette az esetnek, ő is küldött gyors követet Ebenlohe Vencel tudós személyében, aki Ágosta német város irnoka volt és sem törökül, sem magyarul nem értett.

Ez a Vencel mester két napig azt hivé, hogy a követek közül Lippay a magyar és Pálffy a török, amely tévedése abból eredett, hogy a bég ő nagysága, némely török urak viselete szerint, csákós magyar süveget hordott és igen itta a bort, Pálffy uramon pedig aranyos kaftány volt, amit a sztambuli császár küldött néki ajándékul.
A komissió mindenekelőtt kivallatta a török rabokat, akik bizony nem titkolták, hogy a frigyszegő a nagyságos jenicseri agaszi úr volt, aki őket, szegény tudatlan közembereket, általvitte a gyepün.
Lippay bég úr most azonban ama gyanujának adott kifejezést, hogy a szárcsavári lakodalom nem is volt igazi lakodalom, a násznépek álruhás katonák lehettek és az egész csak arra való volt, hogy lesre csalják a vitézlő főjanicsár urat. Hiszen a harcolók közül kitünt egy császárveres ruhás asszonyság, akinek viselkedéséből nyilvánvaló, hogy nem is lehetett más, mint szoknyába bujtatott huszár.
Midőn azonban Czekeyné asszonyom a maga személyében megjelent a komissió előtt, a bég úr ildomosan megkövette a tévedésért, de azután igen követelte, hogy Ráchel néne vitézi dolgainak nyoma legyen a protokollumban. (Ha erről tudomást vesznek a sztambuli janicsár-kaszárnyákban, akkor már igazán nem kell féltenie a bégséget a főagától!)
Mivel így mind a két részről tulajdonképpen ugyanegyet óhajtottak, a komissió gyorsan és sikeresen végezte be a munkáját.
Közben Ráchel néne egyezkedni próbált a janicsárral a sarc dolgában.
Az erdélyi fejedelem sztambuli orátorai révén kitudódott, hogy a főaga az utolsó ázsiai háboruk alkalmával kifosztotta fél Perzsiát és külön még a hires vahabita arabusok földjét;
Ráchel néne tehát ötvenezer aranyat, három úr alá való vahabita-mént és hét nagy perzsa-szőnyeget követelt váltságdíjul.
Ekkor elegyedett a dologba Ernesztusz főherceg úr. Ujra leküldé Ebenlohe Vencel mestert és véle megüzente, hogy törvény szerint a janicsár kamerális töröknek tekintendő, mivel őt a

király zsoldján élő pölöskei Molnár fogta meg, a sarc tehát a királyi kincstárba fizetendő be, ezzel szemben azonban az udvar hajlandó Molnár Pálnak bővített címert adományozni.
Nádasdy ő nagysága tüstént leültette megint a deákját és kaján buzgalommal megiratá Ernesztusz főúrnak, hogy Molnár Pál a lakodalma napján török rab volt, a fölséges bécsi udvar tudott eme sanyaru állapotjáról, de nem törődött a kiváltásával, amiből igazság szerint az következik, hogy önként lemondott a Molnár Pál katonai szolgálatáról és az azokból netán folyó hasznokról.
De ekkor egyszerre megingott Szárcsavár alatt a talaj. A hatalmas török császár ugyanis, hallgatván a sztambuli fülbesugókra, elcsapta a janicsárt a főagaságból, egyszersmind elkobozta minden vagyonát. A janicsár puskaporának eláztatása tehát túlságosan jól sikerült!

Ha egy igazhitünek se rangja, se pénze, akkor annyit ér csak, amennyit megad érte a gálya-rabkereskedő: rendszerint harminc vagy negyven forintokat.
A szárcsaváriak igen elbusulták magukat, de még jobban fájt a veszprémi kanonok urak szíve.
Midőn azonban legnagyobb volt a veszedelem, akkor érkezett a segítség és azt Kemenáter uram hozta meg, ugyanama német főgenerális, akit a balónjai élén egyszer már láttunk a Rába partján.
A vitézlő Kemenáter ő méltóságát holmi bitang kalauznépség lesre csalta és galádul elfogatta a budai basa legényeivel.
Igen könnyü munka volt, a kalauzok óriás török prédáról hazudoztak néki, mire ő méltósága, nem akarván senkivel osztozkodni, elparancsolta maga mellől a magyar végbelieket és kevesed magával mohón beleszaladt a török hálóba.
A hatalmas török császár most már kegyelmesen megengedte, hogy Kemenáter urat kicseréljék a főagával és Budáról azonnal levelet is küldtek valahová Stiriába, a generális

asszonyfeleségének, hogy egyezkedjék a szárcsaváriakkal a sarc dolgában.
Ezek után egy nap Kemenaterin asszonyom megjelent a szárcsavári lápon. Igen terebélyes asszonyság volt, arcban hasonlított is az urához, csakhogy jóval férfiasabb volt, mivel nem szokta borotválni a képét.
Ezt a dolgot most már egészen rá kellett hagyni Ráchel nénére és a két asszonyság három vagy négy napon keresztül tüzesen alkudozott egymással, miközben többnyire egyszerre beszéltek mind a ketten.
A német generálisné eleinte azzal próbálkozott, hogy a nagy szegénységét panaszolta föl, de Ráchel néne már tudta, hogy Kemenáter uram a maga idejében végigfosztogatta Német-alföldet és Nápolyt, tehát nem is engedett az ötvenezer aranyból, csak a perzsaszőnyegek helyett volt hajlandó flandriaiakat és az arabus lovak helyett nápolyiakat elfogadni.
A német asszonyság ekkor megint mást próbált, igen leszólván a generális urat, aki házsártos és már semmire se való vén ember létére a felét nem éri meg a pénznek; Ráchel néne viszont igen fölmagasztalta a maga janicsárját, hogy az milyen derék és hatalmas vitéz és hogy százezer nem volna sok érte.
Mivel azonban Budáról egyre-másra jöttek a generális haragos és siránkozó levelei, hogy ő már csúzt is kapott a Csonkatoronyban és nem bírja tovább, Kemenaterin asszonyomnak végül is belé kellett harapnia a savanyú almába.
Szent Mihály napján a főjanicsárt, aki már annyira meghízott a papok konyháján, hogy gutaütéstől lehetett félteni, kicserélték a határon a generálissal.
Ráchel néne aznap délután pénzt olvasott, este pedig azt mondta vőm uramnak:
- Én a kegyelmed helyében udvarházat és egypár falut vennék magamnak!
A néne egyébként holta napjáig mind azt vallotta, hogy a sarcolás bizonyára rútul sült volna, ha a káptalan nem részes a dologban; mert hogy Kemenáter generális urat a kellő pillanatban elfogta a török, az leginkább csak a kanonok urak buzgó

imádságának volna köszönhető.

*

Szent András havában leesett az első hó és
Bertóthy Gábort még mindig hiába várták
Szárcsavárban.
Keresztelő János napján hírt hoztak róla, de ebben ugyan
nem volt öröm.

75

Ráchel nénének kedves cselédje, Kolompár cigány
ugyanis csonka emberkezet lelt egy
sasfészekben, a kézen türkisköves gyürü volt és
Bertóthyék megismerték a Gábor gyürüjét.
Most már nyilvánvaló lett, hogy halálát lelte az napon,
amelyen lesre csalta a janicsárt.
A főaga, valahányszor szóba hozták néki Igric hodsa
nevét, hallgatott és csak sötéten mosoly-
gott. Bizonyos, hogy maga ölte meg, midőn a nádasban
kergetődztek.
Szegény Gábornak sohasem volt bizodalma a szablya
éléhez, ő inkább a fejével szeretett
harcolni és a maga részéről igaza is volt, mert amikor
először fegyvert fogott, beteljesült rajta
az írás és fegyver által halt meg.
Molnár Palkó az ujjára vonta a türkisgyürüt és
holtáig viselte. Ráchel néne ugyan aggo-
dalmaskodott, hogy ilyen jószág nem hoz szerencsét, de
vőm uram megnyugtatta:
- Ami jószerencse csak ért életemben, azt mind a gyürü
gazdájának köszönöm.
Molnár Pál kalandos ifjuságáról bőven szólottak a
krónikák, de férfikorában már keveset
emlegetik a nevét. Nem tudni, miért. Talán mert inkább
kereste a fáradságot, mint a parádét és
jobban forgatta a szablyát, mint a nyelvét.
Bocskay fejedelem bihari ispán korából egy levél
maradt, amelyben arra kéri az ő kedves
barátja urát, Molnár Pál őnagyságát, küldene neki
valamelyik várából egynéhány ügyes
pattantyust, egyszersmind szives szolgálatait ajánlja
kedves komaasszonya Kata ő nagysá-
gának.

A levélből kitetszik, hogy a pölöskei huszárból nagy úr lett, akinek nem is egy, de többrendbeli vára volt; nagy úr, aki nagy urakkal komázott.
A vázsonyi Molnárokról ma már nem esik szó, a nevük letünt, de tudomás szerint ők maguk megsokasodva élnek az országban.
Kata asszonynak ugyanis tizenöt gyermeke volt, de valamennyi leány volt és mind korán ment férjhez. Az ő révükön a vázsonyi vér elterjedt immár mind a hatvanhárom vármegyében.
Ezt az atyafiságot, amelyben akad szegény ember is, nagy úr is, ma is arról lehet megismerni, hogy embere, asszonya a nyomoruságban bizakodó és minden bajban jókedvü.
Ha tél borul az országra, akkor ők a tüzek körül ülnek és szívükben halkan szól a végbeliek ősrégi tavaszi éneke:

Zöldítsétek egek hamar az erdőket:
Hogy próbálhassuk már nyugodt fegyverünket.

(FINIS.)